Nejc Sukljan

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Faculty of Arts, University of Ljubljana

Tržaško vprašanje in Tržaška filharmonija

The Trieste Question and the Trieste Philharmonic

Prejeto: 16. september 2018
Sprejeto: 24. september 2018

Received: 16th September 2018
Accepted: 24th September 2018

Ključne besede: tržaško vprašanje, Tržaška filharmonija, glasba in politika, politična propaganda

Keywords: Trieste question, Trieste Philharmonic, music and politics, political propaganda

IZVLEČEK

Prispevek obravnava delovanje orkestra Tržaške filharmonije (1945–1946) v luči sočasnih političnih prizadevanj za razrešitev tržaškega vprašanja. Po poskusu razjasnitve okoliščin, ki so pripeljale do nastanka orkestra, so predstavljeni njegovo organizacijsko delovanje, njegova turneja po pomembnejših jugoslovanskih mestih in njene politične razsežnosti in slednjič njegov razpust.

ABSTRACT

This paper discusses the activities of the Trieste philharmonic orchestra (1945–1946) in the context of the concurrent political efforts to solve the Trieste question. An attempt to clarify the circumstances under which the orchestra was founded is then followed by a sketch of its organizational structure and a presentation of the orchestra's tour of the main Yugoslav centres and its political connotations. Finally, the circumstances under which the orchestra was dissolved are explained.

1. maja 1945 so enote 9. korpusa in 4. armade jugoslovanske partizanske vojske vkorakale v Trst in pri tem le za las prehitale britansko 8. armado pod poveljstvom feldmaršala Alexandra. Zmaga v tekmi za zasedbo tega pomembnega severnojadranskega pristanišča (in celotne Julijske krajine) za jugoslovansko stran nikakor ni bila le stvar vojnega prestiža, temveč predvsem odločen korak v prizadevanjih za popravek v očeh Slovencev nedvomno krivične meje z Italijo, kot je bila z Rapalsko pogodbo določena po prvi svetovni vojni.

Trst, ki je od začetka 18. stoletja, ko ga je cesar Karel VI. proglasil za svobodno pristanišče, doživljal hiter gospodarski in demografski vzpon, je do začetka 20. stoletja postal tudi mesto, v katerem je živelo največ (ok. 60.000) Slovencev, pri čemer je bila tržaška okolica (podeželje) povsem slovenska. Postal je pomembno slovensko politično in gospodarsko, pa tudi intelektualno in kulturno središče, zaradi česar zahteve po njegovi priključitvi k slovenskemu ozemlju nikakor niso bile presenetljive.

Zahteve za priključitev Trsta in Julijske krajine k Jugoslaviji ob nujni reviziji rapalske meje so bile posebej odločno postavljene v zadnjih letih druge svetovne vojne, ko so si jugoslovanski komunisti s Titom na čelu za njihovo uresničitev intenzivno prizadevali tudi z živahno mednarodno diplomatsko dejavnostjo. Postalo je jasno, da tržaško vprašanje (t. j. vprašanje o pripadnosti Trsta in njegovem statusu), ki je ob nakazujoči se blokovski delitvi sveta dobilo tudi globalno strateško dimenzijo, ne bo lahko rešljivo.¹ V prvih povojnih letih je bilo z njegovim razreševanjem tesno povezano tudi delovanje orkestra Tržaške filharmonije (1945–1946).²

Ustanovitev Tržaške filharmonije

Vseh okoliščin in političnih ozadij, ki so botrovala nastanku Tržaške filharmonije – tudi spričo omejenega dostopa do nekaterih fondov v Arhivu Republike Slovenije – ni

- 1 Vloga Trsta v slovenskem političnem, gospodarskem in kulturnem življenju in geneza tržaškega vprašanja vse od srede 19. stoletja dalje sta podrobno obravnavani v Jože Pirjevec, *»Trst je naš!«: Boj Slovencev za morje (1848–1954)* (Ljubljana: Nova revija, 2007). Osrednji politični mejniki v reševanju tržaškega vprašanja po drugi svetovni vojni so pregledno prikazani v Dušan Nečak, »Od železne zaves do zelene meje: Regija Alpe-Jadran 1945–1991, 1. del«, *Zgodovinski časopis* 52, št. 2 (1998): 201–214. O širšem mednarodnem kontekstu tržaškega vprašanja se je podrobneje moč poučiti v zborniku *Trst 1945: zbornik predavanj* (Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 1985). Navedena literatura ponuja le osnovni vpogled v problematiko tržaškega vprašanja, s katero se je tako domače kot tuje zgodovinopisje sicer veliko ukvarjalo; obširnejši seznam študij je dostopen v navedeni Pirjevevi knjigi.
- 2 Študija, ki bi podrobneje obravnavala delovanje Tržaške filharmonije, do sedaj še ni bila napravljena. Še največ podatkov o njenem delovanju prinaša ustrezno poglavje v knjigi Marka Koširja o dirigentu Jakovu Cipciju, ki je vodil tudi tržaške filharmonike (Marko Košir, *Jakov Cipci: umetniško življenje* (Maribor: Pro-Andy, 2010), 30–39), a je besedilo v več pogledih problematično in zato za namen znanstvene študije manj uporabno. Ker je delo poljudnega značaja, težavo v prvi vrsti predstavlja preverljivost navedenih podatkov, saj ob besedilu ni sprotih opomb s sklici na vire. Knjiga sicer vsebuje splošno poglavje *Kako sem zbiral podatke* (Košir, *Jakov Cipci*, 14–17), v katerem so navedeni nekateri najpomembnejši viri, a je avtor ob redkih priložnostih, ko se v besedilu nanje tudi dejansko sklicuje, precej nedosleden, tako da večkrat ni jasno, za kateri vir pravzaprav gre. Tako na str. 14 govori o tem, da je »drugi in najpomembnejši vir Cipcijevo umetniška zapuščina v UKM«, kmalu zatem (str. 17) pa omenja »Cipcijev arhiv«. V poglavju o Tržaški filharmoniji se nato sklicuje na (str. 32) »Cipcijev koledar nastopov«, zatem pa še na (str. 33) »natančno vodeno evidenco maestra Cipcija« in na (str. 37) »Cipcijevo zapuščino«; ob rabi navedenih sklicev v različnih kontekstih lahko (predvsem na podlagi vsebine) le domnevamo, da gre v vseh primerih morda za isti vir. V Koširjevem delu so nadalje prisotne tudi nekatere nedoslednosti pri navajanju podatkov oz. njihovem prevzemanju iz uporabljenih virov (npr. nekateri datumi koncertov), predvsem pa je problematično dejstvo, da je podana slika o nastanku in delovanju orkestra spričo relativno omejene uporabe virov precej nepopolna. Kot je moč sklepati iz vsebine poglavja o Tržaški filharmoniji in iz nekaterih avtorjevih navedb, so bili podatki povečini prevzeti iz prvih dveh od petih Cipcijevih albumov *Vita artistica di Jakob Cipci*, ki jih hranijo v Zbirki drobnih tiskov Univerzitetne knjižnice Maribor in v katerih so zbrani predvsem časopisni članki in koncertni listi. Ostale omenbe Tržaške filharmonije v literaturi (tako znanstveni kot tisti poljudnejšega značaja) so le obrobne in so v veliki večini povezane z delovanjem orkestra ljubljanskega radia in orkestra Slovenske filharmonije. Kot bo prikazano v nadaljevanju, so namreč najprej v radijski orkester, nato pa še v orkester Slovenske filharmonije po njenem razpustu prešli tudi nekateri člani Tržaške filharmonije (vključno z dirigentom Cipcijem). Izmed tovrstnih prispevkov velja omeniti predvsem monografiji dr. Primoža Kureta o delovanju Slovenske filharmonije (Primož Kuret, *100 let Slovenske filharmonije: 1908–2008* (Ljubljana, Slovenska filharmonija, 2008), 57–60 in Primož Kuret, *Slovenska filharmonija/Academia philharmonicorum: 1701–2001* (Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2001), 77–79) in zbornik, ki je izšel ob 50-letnici Simfoničnega orkestra RTV Slovenija (Matej Venier in Nela Malečkar, ur., *Simfonični orkester RTV Slovenija – 50 let* (Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija, 2006), 68).

mogoče docela pojasniti. Ob omejeni dostopnosti do virov težavo predstavljajo tudi velikokrat nepopolna, včasih pa tudi dvomna in nasprotujoča si poročila o delovanju orkestra v literaturi in posebno v sočasnem dnevnem časopisju.³ Kot izhodišče poskusa rekonstrukcije okoliščin, ki so pripeljale do ustanovitve Tržaške filharmonije, velja nedvomno izpostaviti pričevanja dirigenta Jakova Cipcija,⁴ ki je v intervjuju z začetka petdesetih let, objavljenem v *Koncertnem listu*, o ustanovitvi in delovanju orkestra povedal:

Radio Trst je leta 1943 ustanovil svoj simfonični orkester. Po osvoboditvi je orkester dobil ime Tržaške filharmonije. Toda ko so angleške zasedbene oblasti prevzele radijsko postajo, so razpusile orkester, češ da so prizadeti godbeniki odpuščeni zato, da s svojo pomočjo in s svojim sodelovanjem okrepe mnogo važnejši operni orkester. Ravno tedaj pa je bil v Trstu tov. Marjan Kozina, ki se je dobro zavedal, kaj bi pomenila pridobitev takega korpusa za Jugoslavijo. Zavzel se je za to in avgusta 1945 se je ves orkester odločil ter prišel v Zagreb, odkoder se je malo kasneje – novembra – napotil v Ljubljano, kjer je ostal do konca leta 1946, ko je bil razformiran.⁵

Nekoliko drugače je o ustanovitvi Tržaške filharmonije januarja 1946 v *Tovarišu* pisal Ciril Cvetko:

Tržaška filharmonija je mlada ustanova. Ustanovljena je bila z dnem osvoboditve Trsta po jugoslovanskih četah. Dotedanji orkester tržaške radijske postaje je pričel dopolnjevati svoja mesta s protifašističnimi glasbeniki. [...] Ob odhodu jugoslovanskih čet iz Trsta, se je situacija za filharmonijo dokaj izpremenila. [...] Končno je bilo njihovo delovanje povsem onemogočeno. V tem času so se pričeli dogovori z jugoslovanskimi forumi, ki so razumeli pomembnost obstoja take filharmonije ne samo sedaj, temveč tudi v bodočnosti. Dogovorjeno je bilo, da se Tržaška filharmonija v celoti preseli v Jugoslavijo in da izmenoma gostuje v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani.⁶

Pomenljivo notico o ustanovitvi Tržaške filharmonije najdemo tudi v Cipcijevem nekrologu, ki je bil julija 1975 objavljen v časopisu *Il meridiano di Trieste*:

Prišla je osvoboditev in Cipci je za vedno zapustil svoj Trst. Paolo Jancovich in Marjan Kozina sta z jasnimi političnimi nameni ustanovila tržaški filharmonični orkester in Cipci je bil povabljen za dirigenta.⁷

3 O delovanju orkestra Tržaške filharmonije so poročali mnogi sočasni jugoslovanski in tržaški časopisi, med drugim tudi osrednji dnevniki: slovenska *Ljudska pravica* in *Slovenski poročevalec*, hrvaška *Vjesnik* in *Narodni list* ter srbska *Borba* in *Politika*; izmed tržaških časopisov velja posebej izpostaviti dnevnik tržaške komunistične partije *Il lavoratore*.

4 Jakov Cipci (1901–1975) je bil v Splitu rojeni violinist, violist in dirigent. Na tržaškem konservatoriju je študiral violino in že med študijem začel igrati v opernem orkestru. V letih pred drugo svetovno vojno je med drugim dirigiral salonskim orkestrom na ladjah Vulcania in Saturnia, med vojno pa je deloval kot dirigent orkestra tržaškega radia. Po vojni je med drugim kot stalni dirigent vodil orkester Tržaške filharmonije, orkester Radia Ljubljana, orkester Slovenske filharmonije in orkester mariborske opere, kjer je bil tudi ravnatelj. Podrobneje glej Maks Šah, »Cipci, Jakob (Jakov)«, v *Primorski slovenski biografski leksikon*: 3. snopič (Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1976), 189.

5 »Razgovor z dirigentom Jakovom Cipcijem«, *Koncertni list* 1, št. 1 (1951/1952): 35–36.

6 Ciril Cvetko, »Tržaška filharmonija pri nas«, *Tovariš*, januar 1946: 28.

7 »La scomparsa del maestro Cipci: una vita emblematica«, *Il meridiano di Trieste*, 17.–20. julij 1975: 17.

Slednjič velja omeniti še podatek v zvezi z imenom orkestra, naveden v napovedi enega izmed njegovih beograjskih koncertov maja 1946, ki je bila objavljena v časopisu *Glas Narodnog fronta Srbije*:

Ker se je nenehno razvijal in vključeval nove izvajalske moči, je nekdanjemu radijskemu orkestru uspelo, da je od PNOO (Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora) 9. junija 1945 prejel naziv Tržaške filharmonije.⁸

Ob navedenih zapisih, v katerih je sicer moč najti tudi nekatere stične točke, se postavljajo naslednja vprašanja: Kdaj točno in zakaj je bil ustanovljen orkester Tržaške filharmonije? Ali gre res za orkester tržaškega radia, ki je le prevzel drugo ime? Kakšna je bila vloga Marjana Kozine pri ustanovitvi orkestra? Kakšno je morebitno politično ozadje ustanovitve Tržaške filharmonije in kakšna je bila nacionalna sestava orkestra? Odgovore na zastavljena vprašanja gre iskati v povezavi z nekaterimi vidiki tržaškega glasbenega življenja v prvih povojnih mesecih, posebno v povezavi z delovanjem tržaškega radia.

Ko je jugoslovanska vojska v začetku maja 1945 prišla v Trst, je tu naletela na za vojni čas precej razvejano glasbeno življenje. Središče glasbenega dogajanja je bilo gledališče Verdi, kjer se je med vojno število predstav in simfoničnih koncertov celo povečalo in kjer je bil marca 1944 ustanovljen tudi stalni orkester.⁹ Pestro je bilo tudi glasbeno življenje tržaškega radia, ki se je po kapitulaciji Italije in nemški zasedbi Trsta septembra 1943 preimenoval v *Radio Litorale Adriatico – RLA (Radio Jadransko Primorje)*. V njegovem okviru je delovalo ok. 90 glasbenikov, ki so igrali v več stalnih zasedbah: v ok. 50-članskem velikem orkestru (Grande orchestra del RLA), ki ga je kot stalni dirigent vodil Cipci, občasno pa so mu dirigirali še Pino Trost, Nino Verchi, Luigi Toffolo, Max Schönherr in Rudolf Moralt), v malem orkestru (Piccola orchestra della RLA) in v plesnem orkestru (Orchestra di ritmi e canzoni del RLA oz. Orchestra da ballo della RLA); zadnja dva so vodili Roberto Erlach, Guido Cergoli in Bruno Paoletti. Poleg tega so na radiu zaposleni glasbeniki za potrebe programa oblikovali tudi razne priložnostne zasedbe, v glasbenih oddajah pa so občasno sodelovali tudi nekateri zunanji posamezniki in skupine, med katerimi velja posebej izpostaviti harmonikarski orkester (dir. Saveria Zacutti), takratno mestno godbo in zbor, ki sta oba delovala v okviru organizacije Dopolavoro. Veliki radijski orkester pod vodstvom Cipcija nikakor ni izvajal le radijskih simfoničnih koncertov, temveč pogosto tudi popularnejše zvrsti in jazz. *Radio Litorale Adriatico* je zadnjič oddajal 29. aprila 1945 zvečer.¹⁰

Po zasedbi Trsta je jugoslovanska vojska v mestu nemudoma začela z vzpostavljanjem svoje oblasti in takoj zasedla tudi radijsko poslopje. 3. maja je Komanda mesta

8 »Trščanska filharmonija prireduje večeras koncert na Kolarčevom univerzitetu«, *Glas Narodnog fronta Srbije*, 16. maj 1946: 1.

9 O glasbenem delovanju tržaške opere med drugo svetovno vojno se je podrobneje moč poučiti v Vito Levi, *La vita musicale a Trieste: Cronache di un cinquantennio 1918–1968* (Milano: All'insegna del pesce d'oro, 1968), 137–140.

10 Podrobneje glej Guido Candussi, *Storia della radiodiffusione II* (Trst: samozaložba, 2003), 911–918, 925–927, 930–947. Inženir Guido Candussi (roj. 1916) je na tržaškem radiu kratek čas deloval že med vojno, po vojni pa je bil tu najprej vodja tehničnega odseka in zatem direktor izpostave RAI. V svojem monumentalnem delu *La storia della radiodiffusione* v treh obsežnih zvezkih med drugim podrobno opisuje delovanje tržaškega radia, pri čemer je podatke, ki jih navaja, pridobival tudi od nekaterih ključnih posameznikov, ki so tam službovali. V tem pogledu je delo neprecenljiv vir informacij, ki bi bile (tudi spriču izgubljenega radijskega arhiva) sicer najbrž za zmeraj pozabjene.

Trst izdala odredbo, v kateri je v petih točkah določeno, kaj naj se zgodi s tržaškim radiem:

1. *Radijska postaja EIAR v Trstu se postavlja pod vojaško oblast.*
2. *Komando nad postajo prevzame major Ante Novak.*
3. *Vse osebe, ki je bilo v službi pri tej postaji kot uslužbenci EIARA ali Litorale Adriatico se mobilizirajo in ostajajo na svoji dosedanji službi.*
4. *Dosedanja radijska postaja EIARA v Trstu se preimenuje v 'Radio Trst – Radio Trieste'.*
5. *Radio Trst naj z oddajanjem začne takoj, ko bodo dani tehnični pogoji.¹¹*

Po prevzemu vodstva radijske postaje si je major Ante Novak prizadeval za čim hitrejši pričetek ponovnega oddajanja in po nekaj tehničnih zapletih je bilo Radio Trst ponovno moč slišati v soboto, 5. maja, zvečer.¹² Do 10. maja je bilo delovanje radia vzpostavljeno do te mere, da so v *Poročilo o normalizaciji življenja v mestu Trstu* lahko zapisali: »Funkcionira radio Trst.«¹³

Ob ostalih zaposlenih se je v skladu z zgoraj navedeno odredbo k delu na radiu vrnila tudi večina glasbenikov. Vodja glasbenega programa je najprej postal Bojan Adamič,¹⁴ ki pa je že 9. maja odšel v Ljubljano, kjer je sodeloval pri postavljanju glasbenih oddaj Radia Ljubljana.¹⁵ Na Adamičevo mesto je bil po njegovem odhodu imenovan skladatelj Marjan Kozina, ki je bil z odlokom Generalštaba Jugoslovanske armade 18. maja 1945 tudi stalno razporejen pod Komando mesta Trst;¹⁶ že 16. maja je Kozina v okviru programa dirigiral velikemu radijskemu orkestru.¹⁷

Ciril Cvetko v monografiji o Marjanu Kozini navaja, da »je kot novi glasbeni šef tržaškega radia že prve majske dni razgibal orkestrov repertoar, predvsem pa je začel ansambel kadrovske krepiti in širiti. Vanj je vključil mnoge odlične glasbenike, ki so dotlej igrali v milanski Scali, v rimski Operi in drugje. V kratkem času je postal novi tržaški orkester sposoben izvajati tudi zahtevnejše simfonične koncerte.«¹⁸ Iz ohranjenih sporedov radijskih koncertov za drugo polovico maja 1945¹⁹ velikega preboja v delovanju radijskega orkestra, o katerem govori Cvetko, ni zaznati. Prav tako je v zvezi z navedenim

11 AS 1864 (Komanda vojne oblasti), t. e. 321 (Komanda mesta Trst), mapa IV, »Odredba«, 3. maj 1945.

12 Notica o začetku ponovnega oddajanja Radia Trst je bila naslednji dan objavljena v *Partizanskem dnevniku* (»Radio Trst spet oddaja«, *Partizanski dnevnik*, 6. maj 1945: 1). Ante Novak v svojem pričevanju, objavljenem v zborniku *Glas v ... etru*, sicer navaja, da je »Radio Trst – Radio Trieste Libera začel z rednimi oddajami ob 12. uri« (Lidia Turk, *Glas v ... etru* (Trst: Deželni sedež RAI za Furlanijo-Juljsko krajino, 1991), 14). Predstavljamo si lahko, da je bilo oddajanje 5. maja zvečer morda poskusno, po odpravljenih tehničnih težavah, z rednimi oddajami pa je radio začel naslednji dan.

13 AS 1864 (Komanda vojne oblasti), t. e. 321 (Komanda mesta Trst), mapa III, »Poročilo o normalizaciji življenja v mestu Trstu«, 10. maj 1945.

14 Turk, *Glas v ... etru*, 12–13, 17.

15 Venier, *Simfonični orkester RTV Slovenija*, 67.

16 AS 1864 (Komanda vojne oblasti), t. e. 321 (Komanda mesta Trst), mapa III, »Vsem oddelkom glavnega štaba Slovenije«, 23. maj 1945. V istem dokumentu je navedeno, da se Komandi mesta Trst dodeli tudi Godba Generalštaba Slovenije, ki je nato sodelovala tudi v radijskem programu tržaškega radia.

17 AS 1747 (Radio Trst), t. e. 1, »Spored oddaje v sredo dne 16. 5. 45.« O tem, da je prevzel glasbeno vodstvo tržaškega radia, in o razmerah, na katere je naletel v Trstu, je Kozina poročal tudi v pismu domačin: »V tem trenutku sem moral prevzeti glasbeno vodstvo tržaškega radia in nimam pojma, kdaj bom mogel domov. [...] Kakor hitro bom mogel, pridem domov, kdaj bo to, pa ne vem, ker je tu kaos, ki ga je treba urediti, kar ni lahka stvar.« (NUK, Glasbena zbirka, Kozina, Marjan, Kronika, I, Pisma, Ovoj Pisma družini 1945–1947, Pismo Marjana Kozine domačin iz Trsta, nedatirano [maj 1945?]).

18 Ciril Cvetko, *Marjan Kozina* (Ljubljana: Partizanska knjiga, 1983), 143.

19 Sporedi nekaterih koncertov so ohranjeni v AS 1747 (Radio Trst), t. e. 1.

povedno dejstvo, da je moral biti radijski orkester ob simfoničnem koncertu, s katerim je 28. maja gostoval v Unionski dvorani v Ljubljani, »pomnožen s člani orkestra Verdi-jevega gledališča v Trstu«. ²⁰ Slednjič velja omeniti še Candussijevo navedbo, da je bilo 11. junija 1945 na radiu zaposlenih le 45 orkestrašev, ²¹ in navedbo iz časopisa *Giornale Alleato*, da je bil orkester na koncertu, ki ga je imel 13. julija, le »maloštevilen«. ²²

Zdi se torej, da se je glasbeno življenje tržaškega radia po jugoslovanskem prevzemu oblasti relativno hitro obnovilo in da je še naprej teklo po ustaljenih tirnicah. Iz radijskih sporedov lahko razberemo, da so v okviru programa še naprej delovali veliki radijski orkester (grande orchestra), katerega glavni dirigent je bil Cipci, ²³ ter mali radijski orkester (piccola orchestra) in plesni orkester (orchestra ritmica) pod vodstvom Cergolija in Erlacha. V programu so še naprej sodelovali razni zunanji izvajalci (kot npr. že omenjeni orkester harmonik), potekali pa so tudi prenosi koncertov in opernih predstav iz gledališča Verdi. ²⁴

Kljub temu, da se je jugoslovanska oblast v Trstu hitro vzpostavljala, je bilo jasno, da se zahodni zavezniki mestu ne bodo odpovedali. Tako je že 8. maja v Beograd odpotoval general Morgan, načelnik štaba feldmaršala Alexandra, ki je od Tita zahteval, naj do 11. maja umakne svoje enote za t. i. Morganovo črto. Ker se jugoslovanska stran zahtevam ni želela ukloniti, je prišlo do t. i. majske krize. Ob močnih mednarodnih pritiskih (tudi s strani Sovjetske zveze) je jugoslovanski vladi postalo jasno, da se njen maksimalistični načrt ne bo uresničil. 9. junija 1945 je bil slednjič podpisan beograjski sporazum, na podlagi katerega so se že čez 3 dni, 12. junija, jugoslovanske čete umaknile tako iz Trsta kot tudi s celotnega območja novooblikovane cone A Julijske krajine; cona B je ostala pod jugoslovansko upravo. ²⁵ Čeprav so morale jugoslovanske enote zapustiti Trst in čeprav so se vodilni jugoslovanski politiki najbrž zavedali, da bo mesto težko priključiti k Jugoslaviji, se mu nikakor niso želeli odreči. Reševanje tržaškega vprašanja se je z vojaške šahovnice preselilo na diplomatski parket, diplomatska prizadevanja Jugoslavije pa je spremljala intenzivna politična propaganda, namenjena tako domači kot tuji javnosti. ²⁶

20 »Kulturne vezi med Ljubljano in Trstom«, *Ljudska pravica*, 29. maj 1945: 6. Od orkestra gledališča Verdi si je radijski orkester ob tej priložnosti »izposodil« tudi dirigenta, saj na koncertu ni dirigiral Cipci, temveč Luigi Toffolo.

21 Guido Candussi, *Storia della radiodiffusione III* (Trst: [samozaložba], 2007), 33.

22 »Concerto dedicato ai lavoratori«, *Giornale Alleato*, 16. julij 1945: 2.

23 Kdaj točno je veliki radijski orkester ponovno začel koncertirati, ni znano. Gotovo je najkasneje do 16. maja, ko mu je v okviru radijskega programa dirigiral Kozina, že deloval. Na podlagi notice, objavljene v *Ljudski pravici* (datirana 15. maja), se zdi, da je bil to v resnici njegov prvi koncert pod jugoslovansko oblastjo v Trstu: »Gledališče 'Verdi' je že pričelo s predstavami. Orkester gledališča 'Verdi' in orkester 'Cipci' bosta v najkrajšem času pričela prirejati koncerte.« Vsekakor ne bi bilo nič presenetljivega, če bi radijskemu orkestru ob ponovnem pričetku njegovega delovanja dirigiral vodja glasbenih programov. V naslednjih dneh sta orkestru dirigirala Cipci (17. in 18. maj) in Pino Trost (19. maj), Kozina pa se kot dirigent v razpoložljivih sporedih ne omenja več. Podrobneje glej AS 1747 (Radio Trst), t. e. 1, »Program v sredo dne 16. 5. 45«, »Spored za petek [v resnici četrtek] 17. maja 1945«, »Spored dne 18. maja 1945«, »Spored oddaje v soboto dne 19. 5. 45«.

V Arhivu Slovenije se je ohranilo tudi pričevanje o organizacijskih težavah pri prenosih radijskih koncertov, katerega avtorica je najverjetneje znana napovedovalka Draga Rogl: »Koncerte simfoničnega orkestra smo prenašali iz koncertne dvorane. Bili so vedno pozno v sporedu. Godbeniki niso imeli prepustnic za policijsko uro. Peljali smo jih domov z džipom, tiste, ki so stanovali najbližje pa sem spremila (seveda v uniformi z malo bereto) sama na njih domove. Mnogi se radi spominjajo na ta spremstva, ko jih je 'bionda partigiana' vodila domov.« (AS 1215 (Arhiv RTV), t. e. 1 (Radio Trst – Radio Trieste), »Spomini na Trst«).

24 Podroben seznam sodelujočih v programu je naveden v Candussi, *Storia della radiodiffusione II*, 965–966.

25 Podrobneje glej Nečak, »Od železne zavese do zelene meje«, 205–208.

26 Kot del tovrstne propagande lahko v več pogledih razumemo tudi že omenjeni koncert tržaškega radijskega orkestra v Ljubljani 28. maja 1945. V časopisnih poročilih, ki so ga spremljala, so se poudarjale kulturne vezi med Ljubljano in Trstom. Pri tem se

Tako kot pred njimi Jugoslovani so tudi zahodni zavezniki po 12. juniju v Trstu hiteli z vzpostavljanjem svoje oblasti, čemur se ni izognilo niti glasbeno življenje. Če se le-to v času, ko je bila v mestu jugoslovanska vojska, ni bistveno spreminjalo, so anglo-ameriške oblasti vanj vpeljale pomembne spremembe. Tě pa se vendarle niso zgodile čez noč in v prvih tednih Zavezniške vojaške uprave se je tržaško glasbeno dogajanje odvijalo v ustaljenem ritmu: nadaljevale so se tako produkcije v gledališču Verdi kot tudi dejavnost glasbenih ansamblov v okviru tržaškega radia.²⁷ Pravzaprav se je delovanje velikega radijskega orkestra pod Cipcijevim vodstvom še okrepilo, saj je ob rednih »programskih« zadolžitvah pričel izvajati še t. i. koncerte za delavce (concerti per i lavoratori).²⁸

Organizacijske spremembe, do katerih je zatem prišlo v tržaškem glasbenem življenju, imajo v prvi vrsti finančno ozadje. Novi direktor tržaškega radia, britanski kapitan Edward Astley, se je moral namreč ob prevzemu vodstva radijske postaje soočiti s težko finančno situacijo, saj Radio Trst zaradi svojega neurejenega pravnega statusa ni mogel biti upravičen do prejemanja naročniških prispevkov, čeprav so naročniki le-te plačevali. Za razrešitev težavnega finančnega stanja²⁹ si je kapitan Astley uspel zagotoviti pomoč izkušenega računovodje Luigija Fonde, ki so ga prav za ta namen v Trst premestili iz Milana. Fonda se je takoj povezal s tržaškim odvetnikom Manliem Cecovinijem, ki je bil tačas svetovalec Zavezniške vojaške uprave, in skupaj sta

je skušalo ustvariti vtis, da je pripadnost Trsta Jugoslaviji dejstvo, čeprav so se oblasti ob vsem javnosti prikitem zakulisnem dogajanju takrat že nedvomno zavedale, da temu ni tako in da se bo potrebno iz mesta umakniti: »Vezi med Trstom in novo Jugoslavijo postajajo iz dneva v dan vse krepkejše, vse tesnejše. To je pokazal tudi ponedeljski koncert, ki ga je izvajal tržaški radijski orkester, pomnožen s člani orkestra Verdijevega gledališča v Trstu. [...] Tržaško ljudstvo je vedno čutilo, da njegova usoda zavisi od skupnih naporov Italijanov in Slovencev, od njihovega sodelovanja in povezanosti. Tržčan je že po svojem značaju miroljuben, visoko kulturn človek, ki se nikoli ni mogel sprijazniti z imperialističnimi, nasilniškimi metodami in cilji fašizma. Jugoslovanska armada, ki je osvobodila Trst, je tržaškemu prebivalstvu prinesla tudi neomejene možnosti razvoja.« (»Prvi simfonični koncert v svobodni Ljubljani«, *Ljudska pravica*, 31. maj 1945: 4.)

27 Po odhodu jugoslovanskih čet je sicer prišlo do zamenjave nekaterih vodilnih radijskih kadrov. Radio je postal podrejen t. i. AIS oz. *Allied Information Service* in 24. junija je bil za njegovega vodjo imenovan britanski kapitan Edward Astley, vodja glasbenega oddelka pa je že 12. junija, ko je iz Trsta skupaj z jugoslovansko vojsko odšel Kozina, postal dr. Gojmir Demšar. Podrobneje glej Candussi, *Storia della radiodiffusione III*, 6 in Turk, *Glas v ... etru*, 21.

28 Prvi koncert je bil že 15. junija, sledila sta še koncerta 29. junija in 13. julija. Sprva je bilo sicer predvideno, da se bodo koncerti odvijali vsak teden, a so bili zaradi »tehničnih težav« nato organizirani vsakih štirinajst dni (»Concerti per il lavoratore«, *Il Lavoratore*, 21. junij 1945: 2). Organizator koncertov je bil Odsek za tisk in propagando pri Okrožnem mestnem komiteju enotnih sindikatov (Comitato Circondariale Cittadino Sindacati Unici - Sezione Stampa e Propaganda), njihov namen pa izboljšanje glasbene izobrazbe delovnega ljudstva; zainteresirani delavci naj bi imeli tudi možnost predlagati izvedbe njim ljubih skladb. (»Gradne concerto al Teatro Verdi per i lavoratori«, *Il Lavoratore*, 12. junij 1945: 2 in »Il Concerto vocale - instrumentale per i lavoratori al Tatro Verdi«, *Il Lavoratore*, 16. junij 1945: 2.) Ker je bila prva napoved koncertov v dnevnem časopisju objavljena že 12. junija, lahko domnevamo, da so bili koncerti zamišljeni še v času jugoslovanske oblasti v Trstu. To potrjuje tudi zapisnik seje Osvobodilnega sveta za Trst s 24. junija 1945, v katerem je navedeno, da je zamisel o koncertih za delavce pri radijskem orkestru nastala po vrnitvi z gostovanja v Ljubljani konec maja, a je zaradi zavrnanja anglo-ameriških oblasti niso mogli takoj uresničiti. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 2 (Zapisniki MOS 1945), »Seja osvobodilnega Sveta dne 24. 6. 1945 ob 9.30«, str. 4.) Programi koncertov sicer niso bili prav nič »delavski«, temveč je šlo za običajne simfonične koncerte, na katerih pa so prevladovali slovanski skladatelji; med drugim so izvajali simfonična dela Dvořaka, Rimskega-Korsakova, Mendelssohna, Smetane in Borodina in odlomke iz (predvsem italijanske) operne literature. Podrobneje glej: »Il concerto sinfonico-vocale per i lavoratori al Verdi«, *Giornale alleato*, 20. junij 1945: 2; »Il concerto sinfonico-vocale di venerdì scorso per il lavoratore«, *Giornale alleato*, 2. julij 1945: 2; »Il concerto dedicato ai lavoratori«, *Giornale alleato*, 16. julij 1945: 2; »Il concerto sinfonico per i lavoratori al Verdi«, *Il Lavoratore*, 30. junij 1945: 2; »Il concerto sinfonico vocale per i lavoratori«, *Il Lavoratore*, 15. julij 1945: 2.

29 Finančno stanje je bilo v začetku julija tako pereče, da zaposlenim niso mogli izplačati plač; o tem je (povzemajoč po agencijski novici Tanjug) poročala tudi *Ljudska pravica* (»Angloameriška vojna uprava radijske postaje Trsta«, *Ljudska pravica*, 11. julij 1945: 2). Finančno stanje tržaškega radia pod Zavezniško vojaško upravo je podrobneje predstavljeno v Candussi, *Storia della radiodiffusione III*, 40–50.

pripravila predlog rešitve. Po preučitvi pravnih in finančnih okvirjev se je izkazalo, da bo potrebno ustanoviti nov zavod, katerega pravni status bo dopuščal tudi pobiranje naročnine. Zavezniške oblasti so se s predlagano rešitvijo strinjale, v ustanavljanju novega zavoda pa so videle tudi priložnost za širšo reorganizacijo in finančno racionalizacijo tržaškega glasbenega življenja: z željo po učinkovitejši izrabi obeh simfoničnih orkestrów, radijskega in opernega, je bilo določeno, da se bo v novi zavod poleg radia združilo tudi tržaško operno gledališče Verdi.³⁰ Nova ureditev je bila formalizirana z *Ukazom št. 30*, ki ga je (z retroaktivnim učinkom) 20. oktobra 1945 izdal polkovnik Alfred C. Bowman, višji častnik za civilne zadeve. V skladu s tem ukazom je bil ustanovljen Zavod Radio Gledališče Trst (Ente Radio Teatro Trieste), ki »bo upravljal in vodil opravke in posle tržaške radijske postaje, Verdijevega občinskega gledališča v Trstu in tržaškega filharmoničnega orkestra«.³¹

Reorganizacija, do katere je prišlo šele po zaključku sezone v tržaški operi (21. julija 1945³²), je v praksi pomenila ukinitve vseh glasbenih zasedb, ki so do tedaj delovale na tržaškem radiu, ukinitve orkestra v gledališču Verdi in, končno, ustanovitev novega, večjega orkestra z imenom *Tržaška filharmonija* (*Orchestra filarmonica triestina*), za katerega je bilo predvideno, da bo tako prirejal simfonične koncerte kot tudi sodeloval pri opernih uprizoritvah.³³ Razloge za razpustitev obstoječih orkestrów in potek ustanovitve nove Tržaške filharmonije so zavezniki (morda tudi spričo nekaterih ostrih nasprotovanj, ki so se ob tem pojavila³⁴) podrobno pojasnili v časopisu *Giornale alleato*:

Ko so zavezniki prišli v Trst, sta v mestu delovala dva orkestra, en šestdesetčlanski v Gledališču Verdi in drugi petdesetčlanski na Radiu. Očitno je bilo, da noben izmed njiju ni mogel delovati kot pravi simfonični orkester; poleg tega najboljši glasbeniki prvega niso bili na razpolago drugemu in obratno. Radijski orkester so ustanovili Nemci, ki so vlagali velike vsote denarja v uspešno propagando. Nadaljnje plačevanje takega stroška ne bi bilo smiselno in bi bilo tako v nasprotju z interesi Radia kot z interesi Gledališča Verdi, posledično pa tudi v nasprotju z interesi ljudi.

Tako v umetniškem kot v finančnem pogledu se je zato zdelo koristno oblikovati en velik simfonični orkester s 85 ali 90 člani; hkrati bi bilo poskrbljeno tudi za zaposlitve tistih, ki v ta orkester ne bi mogli biti vključeni. Ta načrt so podprli tako zavezniške oblasti kot tudi vsi tisti, ki jim je mar za glasbeno prihodnost mesta. Združitev dveh orkestrów s svojo zgodovino in različnim značajem ni enostavna stvar. Da bi bili pravični do glasbenikov in da bi v novem orkestru ohranili demokratični duh, je bila oblikovana izborna komisija, ki so jo sestavljali maestro De Vecchi, maestro

30 Candussi, *Storia della radiodiffusione III*, 11–12, 84.

31 Alfred C. Bowman, »Ukaz št. 30«, *Uradni list zavezniške vojaške uprave*, 15. november 1945: 3–4.

32 »L'annata lirica e sinfonica: 35 concerti e 107 esecuzioni d'opera«, *Giornale alleato*, 24. julij 1945: 2.

33 To sicer v Trstu ni bilo nič novega, saj je simfonične koncerte izvajal že zgoraj omenjeni stalni orkester, ki je bil v operi osnovan leta 1944; na njih je nastopal kot *Stalni orkester mesta Trst* (*Orchestra stabile della città di Trieste*). Programski listi teh koncertov so ohranjeni v fondu dirigenta Luigija Toffola v tržaškem muzeju Schmidl (Civico museo teatrale Carlo Schmidl, fond Luigi Toffolo, Fascikel 5, mapa 1944).

34 Candussi navaja, da se je združitvi opernega in radijskega orkestra odločno uprl Mario Bugamelli, zadnji direktor radia pod jugoslovansko oblastjo. Kapitan Astley naj bi ga po Candussijevih navedbah odstranil s radia – tudi zato, ker je bil po svojem političnem prepričanju odkrit jugoslovanski komunist. (Candussi, *Storia della radiodiffusione III*, 13).

Toffolo in po en glasbenik iz vsakega orkestra; njen tajnik je bil maestro Cervi-Pelizzoni z Radia Trst. Ta komisija je svoje delo opravila tako dobro, da so vsi, ki so bili povabljeni, da se pridružijo novemu orkestru (med njimi tudi vsi najboljši glasbeniki), razen desetih podpisali pogodbe.

Kar se tiče zaposlitve članov obeh orkestrrov, ki so bili izključeni in ki so jim v primeru potrebe zaposlitev zagotavljali zavezniki, je bilo ob aktivnem sodelovanju profesorjev Jancovicha in Kuhacevica oblikovano jedro drugega orkestra pod vodstvom maestra Cipcija. Ta orkester je že sklenil pogodbo z Ljubljano in bo najbrž odšel na turnejo po Jugoslaviji.³⁵

Prvi koncert novoustanovljenega orkestra, ki je bil v tržaškem časopisju večinoma pozitivno sprejet,³⁶ je bil v soboto, 18. avgusta 1945, v Gledališču Verdi.³⁷ Hkrati z oblikovanjem novega orkestra se je bistveno spremenil program Radia Trst: veliki orkester pod vodstvom Cipcija je zadnjič nastopil 21. julija,³⁸ do 10. avgusta pa sta z delom prenehali tudi zasedbi pod vodstvom Cergolija in Erlacha.³⁹ Manko v programu so zavezniki nadomestili s prenosi glasbenih oddaj Radia Britanskih oboroženih sil, vključili pa so tudi prenose novic BBC.⁴⁰ Notica o spremembah na tržaškem radiu, ki le-te prikazuje v nekoliko drugačni luči, je bila 9. avgusta objavljena tudi v *Ljudski pravici*:

Odpoved godbenikom tržaškega radia

Vodstvo tržaškega radia, ki je v rokah zavezniške vojaške uprave, je odpovedalo službo vsem godbenikom, ker bo postaja oddajala odslej v glavnem glasbo na ploščah in bo delala v relejni zvezi z radijsko postajo v Vidmu, tako da ne bo rabila več svojega stalnega orkestra. Doslej je zaposlovala tržaška radijska postaja okoli 100 godbenikov, ki so imeli tri orkestre: simfoničnega, orkester za lahko glasbo in orkester za plesno glasbo.

Večina članov simfoničnega orkestra, ki so sami tržaški Italijani, se je odločila preseliti se v Zagreb. Sklenili so že tozadevno pogodbo. Tudi člani ostalih orkestrrov se nameravajo preseliti v Jugoslavijo.⁴¹

Ob predstavljeni reorganizaciji tržaških glasbenih ustanov je bil poleti 1945 v Trstu torej osnovan še en orkester, ki pa ni ostal v mestu, temveč je deloval v Jugoslaviji; tudi ta orkester je nastopal pod imenom *Tržaška filharmonija* (*Orchestra filarmonica triestina*). Iz zgoraj podanega prikaza glasbenega življenja v Trstu v prvih povojnih mesecih in posebno iz prikaza njegove reorganizacije pod Zavezniško vojaško upravo se zdi, da ustanovitev Tržaške filharmonije, ki je zatem delovala v Jugoslaviji, nikakor ni bila

35 »Concerto inaugurale dell'Orchestra filarmonica triestina«, *Giornale alleato*, 18. avgust 1945: 2.

36 Poleg že navedenega prim. še »La creazione dell'Orchestra filarmonica triestina«, *Corriere di Trieste*, 9. avgust 1945: 2 in »L'inaugurazione del ciclo dei grandi concerti sinfonici«, *Corriere di Trieste*, 19. avgust 1945: 2.

37 »Il primo concerto al Verdi con l'Orchestra filarmonica triestina«, *Giornale alleato*, 19. avgust 1945: 2.

38 »Radio Trieste«, *Giornale alleato*, 21. julij 1945: 2.

39 »Radio Trieste«, *Giornale alleato*, 7. avgust 1945: 2.

40 »A Radio Trieste Programmi musicali delle Forze britanniche«, *Giornale alleato*, 5. avgust 1945: 2.

41 »Odpoved godbenikom tržaškega radia«, *Ljudska pravica*, 9. avgust 1945: 4.

tako enoznačna, kot je bila večinoma orisana v kasnejših poročilih o njenem delovanju, objavljenih v jugoslovanskem časopisju. Tu se največkrat navaja, da so zavezniki v Trstu odpustili celotni radijski orkester, ki je že pred tem deloval pod imenom *Tržaška filharmonija*, ta pa se je nato v celoti preselil v Jugoslavijo, kjer je nadaljeval z delom, ki mu je bilo v domačem mestu onemogočeno.⁴² Upoštevajoč zgoraj predstavljeno pojasnilo zaveznikov iz *Giornale Alleato* je jasno naslednje: (1) Tržaška filharmonija, ki je iz Trsta odšla v Jugoslavijo, ni bila zgolj preimenovani takrat razpuščenih orkester tržaškega radia, temveč na novo osnovana zasedba.⁴³ (2) Tržaški filharmoniji, ki je odšla v Jugoslavijo, so se gotovo pridružili nekateri člani razpuščenega radijskega orkestra⁴⁴ (vključno z dirigentom Jakovom Cipcijem⁴⁵), najbrž pa tudi nekateri člani razpuščenega opernega orkestra;⁴⁶ poleg tega so v njej igrali tudi glasbeniki, ki pred tem niso bili člani nobene od obeh razpuščenih tržaških orkestrov in so bili k sodelovanju pritegnjeni povsem na novo. (3) Važno vlogo pri oblikovanju Tržaške filharmonije sta imela Paolo Janković in Karlo Kuhačević. (4) Čeprav morebitnih političnih vzrokov za ukinitve radijskega orkestra ne gre povsem izključiti, se vendarle zdi, da so bili poglobitvi razlogi, zaradi katerih so anglo-ameriške oblasti reorganizirale tržaško glasbeno življenje, predvsem ekonomske narave.

Določitev točnega datuma začetka delovanja Tržaške filharmonije, ki je nato odšla v Jugoslavijo, je nekoliko bolj zapletena; ponuja se več možnosti. Predstavljamo si lahko, da je ustanavljanje novega orkestra potekalo hkrati s pripravami na zgoraj predstavljeno

42 Ob že navedenih Cipcijem in Cvetkovem poročilu prim. npr. še »Prvi veliki koncert Trščanske filharmonije«, *Vjesnik*, 29. september 1945: 2–3; »I. simfonični koncert tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani«, *Slovenski poročevalec*, 13. december 1945: 6; »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B«, *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3; »Musicisti triestini in Jugoslavia«, *Il Lavoratore*, 3. januar 1946: 2.

43 Zgoraj navedenega podatka, da je PNOO 9. junija radijskemu orkestru podelil naziv *Tržaška filharmonija*, ki se omenja v nekaterih časopisnih člankih, ni bilo mogoče preveriti, saj avtorju ustrezen fond v Arhivu Republike Slovenije do oddaje prispevka ni bil dostopen. Četudi bi do takega poimenovanja v resnici prišlo, je njegova uveljavitev zelo vprašljiva: do razpusta se orkester v vseh radijskih programih, objavljenih v tržaških časopisih, navaja le kot veliki radijski orkester.

44 Seznama članov takratnega radijskega orkestra ni bilo mogoče pridobiti, saj radijski arhiv (po informacijah, pridobljenih na Radiu Trst) za tisti čas ne obstaja več. Posledično ni bilo mogoče dokončno preveriti, kateri člani razpuščenega radijskega orkestra so kasneje sodelovali v Tržaški filharmoniji, ki je odšla v Jugoslavijo. Seznam članov le-te je na podlagi arhivskih in nekaterih drugih virov namreč mogoče v veliki meri rekonstruirati; objavljen je v prilogi.

Kateri člani radijskega orkestra so prešli v Tržaško filharmonijo, moremo domnevati na podlagi nekega drugega ohranjenega dokumenta. V Arhivu Republike Slovenije obstoji v fondu *Mestni osvobodili svet Trst* (AS 1583) tudi fascikel, za katerega je v popisu zavedeno, da vsebuje arhiv Tržaške filharmonije. Pri njegovem pregledu je moč ugotoviti, da gre v resnici za del arhiva tega orkestra, v katerem so ohranjeni mnogi, za preučevanje njegovega delovanja izjemno pomembni dokumenti. Ob nekakšnih matičnih listih članov, odhodni in dohodni korespondenci, raznih obvestil in v nekaterih finančnih dokumentih sta se ohranila tudi zvezka z zapisniki sestankov upravnega odbora (comitato direttivo) in zborna članov (assemblea generale).

V mapi z odhodno pošto se je med drugim ohranil dokument, v katerem nekateri člani Tržaške filharmonije pooblašajo Mario Isabello Ruggiero, da lahko v njihovem imenu prevzame in potrdi prejem vseh honorarjev, ki jim jih še dolguje Radio Trst; ob dirigentu Cipciju je na seznamu (poimensko) navedenih še 22 članov orkestra. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije upravi Radia Trst«, 26. oktober 1945.) Domnevati moremo, da so prav ti glasbeniki tisti, ki so pred vstopom v Tržaško filharmonijo, ki je nato odšla v Jugoslavijo, delovali v radijskem orkestru, ki jim še konec oktobra 1945 (ko je nastal dokument) očitno ni poplačal vseh preteklih obveznosti. Če to drži in če so na seznamu v resnici vsi člani, ki so pred tem delovali v radijskem orkestru (česar pa ni mogoče dokončno potrditi), potem so le-ti predstavljali približno eno tretjino vseh članov Tržaške filharmonije (število njenih članov bo podrobneje obravnavano v nadaljevanju).

45 Ob Cipciju, ki je bil stalni dirigent, so ob redkih priložnostih dirigirali drugi, večinoma glasbeniki iz orkestra. Glej npr. »Fervide accoglienze alla Filarmonica Triestina nei principali centri della Slovenia«, *Il Lavoratore*, 27. marec 1946: 2; »Spored simfoničnega koncerta Tržaške filharmonije«, *Ljudska pravica*, 23. januar 1946: 6; »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B«, *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3.

46 Gre za člane obeh ob reorganizaciji razpuščenih orkestrov, ki bodisi niso opravili avdicije za sodelovanje v novoustanovljeni Tržaški filharmoniji, ki je ostala v Trstu, bodisi so kljub opravljeni avdiciji sodelovanje v tem orkestru odklonili.

reorganizacijo glasbenega življenja v Trstu. Domnevamo lahko tudi, da so se aktivnosti za njegovo ustanovitev začele vsaj v začetku julija 1945, ko so morali biti načrti anglo-ameriške uprave že znani, posebej intenzivne pa so postale po zaključku operne sezone (21. julija) in avdicijah za novi simfonični in operni orkester, ki je ostal v Trstu.

Pomembne podatke, ki dopolnjujejo tako postavljeni okvir, prinašajo nekateri ohranjeni dokumenti violinistke Josipine Kalc,⁴⁷ ki je v orkestru igrala ves čas njegovega obstoja in je bila ena od tistih glasbenikov, ki pred tem niso igrali niti v orkestru tržaškega radia niti v opernem orkestru Gledališča Verdi.⁴⁸ V svojem življenjepisu Kalčeva med drugim navaja, da se je v maju 1945 vrnila v Trst, kjer »Pavle Janković, sin njenega profesorja, zbira glasbenike za Zagreb. Sestavlja kompletni orkester, za katerega že ima kolektivno pogodbo, podpisano od tedanjega gledališkega intendanta Iva Tjardovca.«⁴⁹ Med dokumenti Josipine Kalc se je nadalje ohranila njena izjava (datirana 30. julija 1945) o strinjanju z določili omenjene pogodbe, ki jo je poleg nje podpisal še Paolo Janković. Iz tega dokumenta je razvidno, da je bila kolektivna pogodba z intendantom Tijardovićem podpisana 28. julija 1945,⁵⁰ kar bi lahko postavili za najzgodnejši datum ustanovitve orkestra.⁵¹ Iz besedila izvemo še, da bo Josipina Kalc v orkestru igrala prvo violino in da bo njena plača 4.000,00 dinarjev.⁵²

Kot naslednji možen datum ustanovitve orkestra bi lahko postavili 15. avgust 1945, ki se v nekakšnih matičnih listih članov, ki so ohranjeni v arhivu Tržaške filharmonije, navaja kot najzgodnejši datum pristopa (data d'assunzione) članov k orkestru.⁵³ To je hkrati tudi datum, ko je iz Trsta v Zagreb, na svoje novo delovno mesto, prispela prva skupina (ok. 40) orkestrašev.⁵⁴ Vendar pa orkester takrat še ni bil povsem vzpostavljen, saj je iskanje glasbenikov potekalo še vsaj dober mesec, o čemer

47 Dokumente v svojem biografskem arhivu hrani Odsek za zgodovino in etnografijo Narodne in študijske knjižnice v Trstu.

48 Josipina Kalc (1915–2003) se je rodila na Opčinah in kasneje študirala violino v razredu znanega tržaškega violinista Avgusta Jankovića (očeta Paola Jankovića) na tržaškem konservatoriju Giuseppe Verdi. V letih pred drugo svetovno vojno je delovala v Mariboru, leta 1941 pa se je preselila k sestri v Furlanijo in v letih 1942/1943 sodelovala v opernih orkestrih v Vidmu in Trstu. Po koncu vojne se je priključila Tržaški filharmoniji in z njo nastopala po Jugoslaviji, zatem pa je do konca svoje poklicne poti igrala v reškem opernem orkestru. Podrobneje glej Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985].

49 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985], str. 7.

50 Zapis Josipine Kalc iz njenega življenjepisa je v časovnem pogledu nekoliko nenatančen in nejasen, saj bi ga bilo moč razumeti tudi tako, da je Paolo Janković glasbenike za novi orkester iskal že v maju 1945. To pa se ne ujema z jasno določenimi datumi iz navedenega dokumenta, v katerem se Kalčeva strinja z določili kolektivne pogodbe, kjer je jasno zapisano, da je bila le-ta podpisana 28. julija 1945. Janković torej v maju 1945 kolektivne pogodbe s Tijardovićem še ni imel, Kalčeva pa je izjavo, da se z njo strinja (in s tem svoj angažma v orkestru) podpisala šele 30. julija.

51 V povezavi z navedenim datumom velja opozoriti na še en važen podatek. V arhivu Tržaške filharmonije se je je ohranil nedatirani dokument (najverjetneje iz oktobra 1945), v katerem je zapisan predlog nove pogodbe o delovanju orkestra. V začetku tega besedila je navedeno, da je bila pogodba med Tržaško filharmonijo in zagrebškim narodnim gledališčem podpisana 27. avgusta 1945, 28. julija 1945 pa naj bi bilo orkestru izstavljeno le nekakšno pismo. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].) Ker sta tako kolektivna pogodba v omenjeni izjavi Josipine Kalc kot pismo v navedenem dokumentu označena s št. 110/45, lahko domnevamo, da gre za isti dokument, na podlagi katerega so glasbeniki s podpisi izjav, ki se nanj sklicujejo, pristopali k orkestru Tržaške filharmonije.

52 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Izjava Josipine Kalc o strinjanju z določili kolektivne pogodbe«, 30. julij 1945.

53 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), matični listi članov Tržaške filharmonije.

54 Podrobneje glej »Trščanski filharmonijski orkestar 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu«, *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5; »Musicisti triestini in Jugoslavia«, *Il Lavoratore*, 3. januar 1946: 2; Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Josipine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 1.

med drugim pričajo tudi datumi njihovega pristopa na že omenjenih matičnih listih. O začetnih organizacijskih težavah v svojem življenjepisu poroča tudi Josipina Kalc, ki pravi, da »v Zagrebu ni teklo vse gladko s tem orkestrom, bilo je mnogo težkoč vseh vrst, mnogo bučnih sestankov, mnogo neželjenih presenečenj«. ⁵⁵ Tržaška filharmonija je tako v resnici postala operativna šele ob koncu septembra oz. v začetku oktobra 1945, zaradi česar bi slednjič kot tretji možen datum začetka njenega delovanja lahko postavili 4. oktober 1945, ko se je v Zagrebu predstavila na svojem prvem koncertu. ⁵⁶

Ob predstavljenih okoliščinah, v katerih je bila ustanovljena Tržaška filharmonija, se sama na sebi postavljajo vprašanja o morebitnem političnem ozadju njene ustanovitve. Zdi se namreč, da je morala biti ustanovitev orkestra predvsem politično motivirana, kar pa seveda nikakor ne pomeni, da so vsi člani orkestra v njem igrali zaradi svojih političnih prepričanj, čeprav je bilo prav to v poročilih o delovanju orkestra, objavljenih v jugoslovanskih časopisih, velikokrat poudarjeno. V nekem članku, objavljenem v časopisu *Glas Istre* tako med drugim beremo, da so »vsi člani gotovo antifašisti, med njimi pa so tudi taki, ki so v času vojne aktivno delovali v Narodnoosvobodilni fronti«. ⁵⁷ Še nekoliko bolj konkretna sta zapisa v dveh izmed člankov iz *Borbe*:

Umetniki – člani Tržaške filharmonije s svojo odločitvijo [da se preselijo v Jugoslavijo] niso potrdili le svoje ljubezni do Jugoslavije in maršala Tita, temveč so z njo potrdili tudi svojo vero v zmago pravične stvari, za katero so umirali ne le Slovenci in drugi narodi naše domovine, temveč tudi junaki – antifašisti Italije. Njihova odločitev je izraz te ljubezni in izraz te vere, hkrati pa še ena trdna in prepričljiva obsodba vseh sovražnikov svobode, napredka in kulture, ki so si napravili svoje brloge v Trstu in Julijski krajini. ⁵⁸

Člani Tržaške filharmonije so bili kot zvesti pripadniki Narodne fronte prisiljeni, da zapustijo Trst, saj jim je bilo delo tam onemogočeno. ⁵⁹

55 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985], str. 7.

56 Da je imel orkester v septembru večje organizacijske težave, je razvidno tudi iz dejstva, da je bil njegov prvi koncert večkrat preložen. Kot lahko sklepamo iz nekaterih ohranjenih dokumentov in časopisnih poročil, je bilo sprva predvideno, da bo orkester v Zagrebu začel koncertirati že v začetku septembra (glej npr. »Trščanski filharmonijski orkester 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu«, *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5). Prvi koncert je bil nato v časopisju napovedan za soboto, 29. septembra, a je bil prav tako odpovedan (»Prvi veliki koncert Trščanske filharmonije«, *Vjesnik*, 29. september: 2–3; »Trščanska filharmonija daje u četvrtak 4. o. mj. svoj veliki koncerat«, *Vjesnik*, 4. oktober 1945: 3). Ob tem je zanimivo, da je *Slovenski poročevalec* 3. oktobra vseeno (očitno po pomoti) objavil notico o tem, da se je ta koncert zgodil (»Koncert Tržaške filharmonije v Zagrebu«, *Slovenski poročevalec*, 3. oktober 1945: 6). Do koncerta je nato v resnici prišlo 4. oktobra 1945 (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano). Marko Košir v svoji monografiji o Jakovu Cipciju na koledarju vseh Cipcijevih nastopov navaja, da je Tržaška filharmonija svoj uvodni koncert v Zagrebu imela 25. septembra 1945, pri čemer vir ni naveden (Košir, *Jakov Cipci*, 259). S pregledanimi viri tega datuma ni bilo moč potrditi.

57 »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B«, *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3.

58 »Prvi koncert Trščanske filharmonije u Beogradu«, *Borba*, 18. maj 1946: 4.

59 »Trščanska filharmonija u Beogradu«, *Borba*, 16. maj 1946: 2.

Čeprav so tovrstna poročila gotovo pretirana in imajo v obravnavanem zgodovinskem kontekstu jasen propagandni namen,⁶⁰ se zdi, da je ožje vodstvo orkestra vendarle bilo predvsem politično motivirano. Kot glavna organizatorja Tržaške filharmonije velja tako izpostaviti Karla Kuhačevića in posebej že večkrat omenjenega Paola Jankovića, ki sta bila že med vojno aktivna v raznih organih odporniškega gibanja,⁶¹ po vojni pa sta imela pomembno vlogo pri oblikovanju Sindikata poklicnih glasbenikov.⁶² Da sta bila pomembno vključena v politične strukture povojnih jugoslovanskih oblasti v Trstu, med drugim nakazuje tudi pričevanje dirigenta Toffola, ki v nekem pismu navaja, da sta ga v maju 1945 Janković in Kuhačević opozorila, da je »v nevarnosti življenje maestra Antonicellija«. Janković je bil po vojni tudi član tržaške konzulte in na ta način tesno vpet v politično dogajanje v mestu.⁶⁴

Predstavljamo si lahko, da so vodilni organizatorji (med njimi predvsem Janković) pri ustanavljanju Tržaške filharmonije tesno sodelovali z jugoslovanskimi oblastmi. Navsezadnje so bile prav jugoslovanske oblasti tiste, ki so morale sprejeti odločitev, da bo orkester deloval v Jugoslaviji in ki so zatem njegovo delovanje tudi financirale.⁶⁵ Kot je med drugim razvidno iz že predstavljenih časopisnih poročil, je dogajanje okrog ustanovitve Tržaške filharmonije postajalo predmet politične propagande, še preden je orkester sploh prišel v Jugoslavijo, kasneje pa so se tovrstni časopisni zapisi o njem in njegovem delovanju le še stopnjevali. Zato se zdi, da so na odločitev jugoslovanskih oblasti o ustanovitvi orkestra in njegovi finančni podpori vplivale tudi aktualne

60 Da velikega dela orkestrašev k sodelovanju v orkestru gotovo niso vodila njihova politična prepričanja, moremo razbrati iz korespondenc, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II (Corrispondenza in partenza) in mapa III (Corrispondenza in arrivo). Značilna je tudi izjava Jospine Kalc, ki je v svojem življenjepisju zapisala: »Kaluža ni mnogo razmišljala o vzrokih in ozadju tega Pavlova (avanturoznega) podviga. Ob sami pomisli, da bi se zopet znašla v »pravem« orkestru, so se razplinili vsi dvomi.« (Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Jospina Kalc, »Življenjepis Jospine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985], str. 7). Če zgoraj predstavljena navedba iz pojasnila anglo-ameriških oblasti v *Giornale alleato*, da bi poskrbeli za vse glasbenike, ki bi ob reorganizaciji glasbenih ustanov v Trstu ostali brez službe, drži, si lahko predstavljamo, da so snovalci Tržaške filharmonije, ki je nato odšla v Jugoslavijo, glasbenikom morda ponudili boljše pogoje.

61 Med drugim je bil na radiu osnovan ilegalni komite mestne osvobodilne fronte, povezan s slovensko Osvobodilno fronto. (»Musicisti Triestini in Jugoslavia«, *Il Lavoratore*, 3. januar 1946: 2; »Trščanski filharmonijski orkestar 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu«, *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5; »I. simfonični koncert tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani«, *Slovenski poročevalec*, 13. december 1945: 6.)

62 »Iz Trsta«, *Ljudska pravica*, 19. maj 1945: 3 in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 1 (Zapisniki MOS 1945), »Appunti per la stazione Radio Trieste«. V akcijskem odboru sindikata je bil poleg Kuhačevića in Jankovića še en kasnejši član Tržaške filharmonije, Alberto Nicoletti. V knjigi *Radio Trieste 1931–2006* je nadalje navedeno, da naj bi bil tudi dirigent Jakov Cipci »neke vrste Jugoslovanski 'agent'« (Guido Botteri in Roberto Collini, ur., *Radio Trieste 1931–2006: Un microfono che registra 75 anni di storia* (Roma: Rai Radiotelevisione Italiana, 2007), 33). Podatka ni bilo moč preveriti, saj vir ob besedilu ni naveden, avtor besedila (Guido Botteri) je pokojni, urednik (Roberto Collini), pa na vprašanja avtorja, posredovana po e-pošti, do oddaje prispevka ni odgovoril.

63 Civico museo teatrale Carlo Schmidl, fond Luigi Toffolo, mapa 2 (Corrispondenza Giuseppe Antonicelli – Luigi Toffolo), »Pismo Luigijsa Toffola«, nedatirano, str. 1.

64 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 1 (Zapisniki MOS 1945), »Membri della consulta«, str. 2. Kot je razvidno iz nekaterih dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, je Janković tudi po ustanovitvi orkestra in njegovem odhodu v Jugoslavijo še vedno ostal tesno povezan s tržaškim političnim življenjem. Prim. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Pismo Paola Jankovića članom Tržaške filharmonije«, 26. marec 1946; »Pismo Paola Jankovića članom Tržaške filharmonije«, 27. marec 1946.

V tržaškem političnem življenju je bila kot sekretarka Antifašistične fronte žensk (AFŽ) aktivna tudi Paolova žena Vlasta Janković, ki se je prav tako pridružila Tržaški filharmoniji, kjer je opravljala tajniška opravila. Za podatke o povezavi med Paolom in Vlasto Janković, pridobljene iz družinskih virov, se zahvaljujem dr. Luisi Antoni. Prim. tudi »Sprejem v Ljudski skupščini FLRJ na čast maršalu Titu«, *Slovenski poročevalec*, 28. maj 1945: 1 in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), matični list Vlaste Janković.

65 Financiranje orkestra bo podrobneje obravnavano v nadaljevanju.

mednarodne okoliščine, povezane z reševanjem tržaškega vprašanja: Po odhodu jugoslovanske vojske iz Trsta 12. junija 1945 se je v poletnih mesecih jugoslovanska diplomacija intenzivno pripravljala na zasedanje sveta zunanjih ministrov, ki je potekalo od 11. septembra do 2. oktobra 1945 v Londonu in ki naj bi postavilo temelje za pripravo mirovne pogodbe z Italijo, ki bi bila nato obravnavana na pričakovani mirovni konferenci. O tržaškem vprašanju so na zasedanju spregovorili že 18. septembra, ko je podpredsednik zvezne jugoslovanske vlade Edvard Kardelj predstavil rešitev, ki je predvidevala Trst kot avtonomno mesto pod jugoslovansko suverenostjo. Pri tem je poudarjal, da »bi bila edina pravična rešitev mejnega spora z Italijo dodelitev celotne Julijske krajine Jugoslaviji«. ⁶⁶ Prav pravičnost pri reševanju meje z Italijo, v skladu s katero bi tako Trst kot celotna Julijska krajina pripadla Jugoslaviji, se vseskozi intenzivno izpostavlja tudi v časopisnih zapisih, ki poročajo o delovanju Tržaške filharmonije.

V politično-propagandne namene je bila v veliki meri izrabljena tudi nacionalna pripadnost članov Tržaške filharmonije. V zvezi s slednjo v sočasnih jugoslovanskih časopisih sicer zasledimo različne navedbe: V njih je na eni strani zapisano, da je orkester sestavljen tako iz Italijanov kot iz Slovencev, pri čemer so nekateri članki tudi zelo konkretni in navajajo podatke, da je od 67 članov 18 Slovencev. ⁶⁷ Na drugi strani moremo v časopisju zaslediti navedbe, da je orkester sestavljen v glavnem ali celo izključno iz Italijanov. ⁶⁸ Na podlagi dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije in v mapi Josipine Kalc, se zdi, da je resnica pravzaprav nekje vmes: orkester je bil pretežno italijanski, v njem pa je igralo tudi nekaj Slovencev (morda 2 ali 3). ⁶⁹

Slednjič velja ob obravnavi okoliščin, ki so pripeljale do ustanovitve Tržaške filharmonije, premisliti še o vlogi, ki naj bi jo pri njenem ustanavljanju imel skladatelj Marjan Kozina: navedb, da je imel pri ustanovitvi orkestra in njegovem prihodu v Jugoslavijo važno vlogo (tudi spričo nedostopnosti nekaterih fondov v Arhivu Republike Slovenije), ni moč dokončno potrditi ali ovreči. Kot moremo razbrati iz nekaterih ohranjenih dokumentov, Kozine v času formiranja Tržaške filharmonije, ki je nato delovala v Jugoslaviji (torej julija in avgusta 1945) ni bilo več v Trstu. ⁷⁰ Da je bil z orkestrom (ali

66 Podrobneje glej Nečak, »Od železne zaves do zelene meje«, 208–210.

67 Prim. mdr. »I. simfonični koncert tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani«, *Slovenski poročevalec*, 13. december 1945: 6 in »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B«, *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3.

68 Prim. mdr. »Trščanska filharmonija u Beogradu«, *Borba*, 16. maj 1946: 2, »Prvi koncert Trščanske filharmonije u Beogradu«, *Borba*, 18. maj 1946: 4 in »Slavna Trščanska filharmonija gostuje u Osijeku«, *Glas Slavonije*, 11. junij 1946: 5.

69 Da je bil orkester v veliki večini italijanski, moremo med drugim domnevati na podlagi naslednje navedbe Josipine Kalc: »Vedno sem morala [...] pomagati kot prevajalka. V Sloveniji mi je lahko pomagal kolega Gruden, Slovenec po rojstvu, ki pa se je šolal le v italijanski. Na Hrvaškem, v Srbiji, Vojvodini in Makedoniji si Gruden ni upal odpreti ust.« (Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 13.) Izmed dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, ki nakazujejo na večinsko italijanske člane orkestra, so važni v prvi vrsti že omenjeni matični listi, v katere je vpisana tudi narodnost članov. Čeprav rubrika na pribl. eni četrtni obrazcev ni izpolnjena, je slovenska narodnost na izpolnjenih obrazcih zelo redko zapisana (na 4 od 66 obrazcev, pri čemer sta dva izmed njih matična lista tajnic orkestra in ne glasbenikov). Čeprav jezik – posebno v narodnostno tako kompleksnem okolju kot je bil Trst – nikakor ne more biti absolutno merilo, na večinsko italijansko narodnost članov orkestra slednjič morda nakazuje tudi dejstvo, da je velika večina poslovanja orkestra potekala v italijanski (tako komunikacija znotraj orkestra kot zunanja korespondenca, vključno z večino korespondence z jugoslovanskimi oblastmi). Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije).

70 V življenjepis, ki ga hranijo v novomeški enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana, je Kozina med drugim zapisal: »Ob koncu [vojne] sem prišel s IV. armado v Trst, kjer sem po nalogu štaba skupaj s tov. Koriščem prevzel upravo Radio postaje, tu sem ostal do angloameriške okupacije Trsta. 2. julija sem bil demobiliziran in sem se vrnil na svoje staro službeno mesto v Beograd.« (ZAL NME, Arhivska zapuščina Marjana Kozine, a. e. 8 (Sam o sebi in svojem delu, 1957–1966), avtobiografija, str. 23.)

morda zgolj z nekaterimi njegovimi člani, ki bi jih mogel spoznati v času, ko je deloval na Radiu Trst) vendarle na neki način povezan, nakazuje dejstvo, da je 28. januarja 1946 dirigiral na enem izmed simfoničnih koncertov, ki jih je Tržaška filharmonija priredila v Ljubljani.⁷¹ Pomenljiv je tudi skladateljev zapis v poročilu o enem od beograjskih koncertov orkestra, objavljenem konec maja 1946 v *Slovenskem poročevalcu*: »Tudi jaz dobro poznam ta orkester in lahko rečem, vsakega njegovega člana.«⁷² Vsekakor se zdi, da bi Kozina (ki se je kmalu po kratkem delovanju v Trstu vrnil v Beograd) kot uveljavljeni skladatelj in kulturni delavec iz časa NOB in, navsezadnje, poznavalec aktualnega tržaškega glasbenega življenja, mogel sodelovati v pogovorih z jugoslovanskimi oblastmi o vzpostavitvi orkestra Tržaške filharmonije in njegovem delovanju v Jugoslaviji.

Organizacijsko in finančno delovanje Tržaške filharmonije

Čeprav je po podpisu pogodbe z intendantom Tijardovićem Tržaška filharmonija administrativno sprva prešla pod okrilje zagrebške opere, je bila pri svojem delovanju v mnogih pogledih povsem avtonomna. Tako je bil že ob njeni ustanovitvi oblikovan nekakšen tričlanski upravni svet (*consiglio direttivo*), ki je skrbel za organizacijsko-administrativne zadeve; kasneje se je razširil na 5 članov in se preimenoval v upravni odbor (*comitato direttivo*).⁷³ Poleg upravnega odbora sta se oblikovali še umetniška in disciplinska komisija (*commissione artistica, commissione disciplinaria*),⁷⁴ vsaj od

71 Glej npr. »Sporod simfoničnega koncerta Tržaške filharmonije«, *Ljudska pravica*, 23. januar 1946: 6. Kot moremo sklepati iz enega od Kozinovih pisem domačim, je bilo predvideno, da bo v začetku aprila 1946 dirigiral še en koncert Tržaške filharmonije, tokrat v Beogradu. (NUK, Glasbena zbirka, Kozina, Marjan, Kronika, I, Pisma, Ovoj Pisma družini 1945–1947, Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda, 13. marec [1946], str. 2) Ti načrti se niso uresničili; kot bo prikazano v nadaljevanju, je Tržaška filharmonija v Beogradu gostovala v maju 1946, Kozina pa takrat ni dirigiral na nobenem njenem koncertu. Iz nekaterih drugih ohranjenih Kozinovih pisem domačim lahko razberemo tudi, da je vsaj od pomladi 1946 resno računal z možnostjo, da se bo vrnil v Trst, ko bo ta dodeljen Jugoslaviji. Podrobneje glej NUK, Glasbena zbirka, Kozina, Marjan, Kronika, I, Pisma, Ovoj Pisma družini 1945–1947, Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda, 5. november 1945, str. 1; Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda, nedatirano [začetek 1946?], str. 2; Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda, nedatirano [pomlad 1946?], str. 5.

72 Marjan Kozina, »Tržaška filharmonija v Beogradu«, *Slovenski poročevalec*, 24. maj 1946: 3.

73 V začetku novembra 1945 so bili v upravni svet izvoljeni Paolo Janković (tehnično-umetniški organizator), Alberto Nicoletti (administrator) in dr. Bruno Degrassi (član). (Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis hrvaškemu Ministrstvu za prosveto«, 11. november 1945.) Zanimivo je, da med člani upravnega sveta ni bilo Karla Kuhačevića, ki je bil eden ključnih akterjev pri ustanavljanju orkestra. Iz dopisa, ki mu ga je konec oktobra 1945 poslalo vodstvo Tržaške filharmonije, se zdi, da je med člani prišlo do trenj, ki so imela za posledico, da je bil Kuhačević iz njegovega upravljanja umaknjen (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis vodstva Tržaške filharmonije Karlu Kuhačeviću«, 31. oktober 1945), 20. novembra pa je iz Tržaške filharmonije povsem izstopil (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), matični list Karla Kuhačevića). Iz nekaterih administrativnih dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, se zdi, da je njegovo vlogo v veliki meri prevzel Alberto Nicoletti, ki je imel – kot v nekem dopisu zatrjuje sam – tudi velik politični vpliv. (Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Alberta Nicolettija Renzeju«, 11. november 1945.) Petčlanski upravni odbor je orkester vodil vsaj od konca februarja 1946. Kot je razvidno iz zapisnikov (ti so v arhivu Tržaške filharmonije v posebnem zvezku ohranjeni za čas od konca februarja do začetka decembra 1946), so bili vanj sprva izvoljeni Bruno Solero (administracija in blagajna), Ernesto Gruden (živilske karte, prehrana), Paolo Janković (organizator orkestra, koncertov in umetniških turnej), Argeo Lusardi (umetniški referent, oblikovanje programov, razvoj orkestra), Everardo Bisotti (disciplina, kultura in propaganda), kasneje pa so v njem sodelovali tudi drugi člani. Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, 9. septembra 1946 je Jankovića (ki je iz orkestra konec avgusta izstopil) kot glavni organizator zamenjal Edoardo Rudes. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 52, 57, 63–64.)

74 Umetniška komisija, ki je sprva delovala pod imenom umetniška uprava (*direzione artistica*), je bila osnovana že kmalu po ustanovitvi orkestra. Konec oktobra 1945 so bili vanjo izvoljeni dirigent Jakov Cipci in člani orkestra pianist dr. Bruno Degrassi,

začetka marca 1946 pa so člani o pomembnejših odločitvah odločali na zboru članov (*assemblea generale*).⁷⁵ Orkester je imel tudi svojega arhivista in tajnico,⁷⁶ posloval je samostojno,⁷⁷ prek dopisov z lastnim logotipom.

Slika 1: Logotip Tržaške filharmonije. AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*).

31. oktobra zvečer so Paolo Janković, Alberto Nicoletti in Ivo Tijardović odpotovali v Beograd na pogovore za sklenitev nove pogodbe.⁷⁸ Predlog zanj, ki je ohranjen v arhivu Tržaške filharmonije, za delovanje orkestra predvideva precejšnjo avtonomijo, saj je med drugim zapisano, da lahko vodstvo samo izbira program (pri čemer lahko upošteva tudi želje umetniških komisij posameznih krajev, kjer bo filharmonija nastopala) in da bo Tržaška filharmonija poslej delovala samostojno, nepovezano z zagrebškim gledališčem, saj bo podrejena neposredno zvezni vladi v Beogradu. V predlogu je predvideno še, da se bo pogodba lahko spremenila, če bi se ustvarili pogoji za vrnitev orkestra v Trst.⁷⁹

kljub temu, da se vsi navedeni predlogi v novi pogodbi niso uresničili, se v resnici zdi, da je orkester še naprej deloval precej avtonomno. Tako je Tržaška filharmonija, ki se je v novembru 1945 preselila iz Zagreba v Ljubljano, tam sicer prešla pod administrativni okvir ljubljanske opere,⁸⁰ a je programske in notranje-organizacijske odločitve še

violist Giusto Cappone, čelist Luigi Vecchia in hornist Argeo Lusardi. (AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Dopis vodstva Tržaške filharmonije Karlu Kuhačeviću«, 31. oktober 1945.) Delovanje disciplinske komisije se v zapisnikih sej upravnega odbora omenja šele v jeseni 1946. (Podrobneje glej AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 63 in sl.)

75 Zapisniki zbora članov za čas od 12. marca do 10. decembra 1946 so se v posebnem zvezku ohranili v arhivu Tržaške filharmonije. AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), »Registro Assemblea Generale«.

76 AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije tovarišu Gamulinu«, 11. januar 1946; AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 1.

77 Kot lahko razberemo iz zapisnikov sestankov upravnega odbora, so bila notranja razmerja v orkestru urejena s statutom in s posebnim pravilnikom. Oba dokumenta, ki v arhivu Tržaške filharmonije žal nista ohranjena, je upravni odbor poslal tudi na slovensko Ministrstvo za prosveto. (AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 16 in »Registro Assemblea Generale«, str. 15.) Vpogled v ustrezne fonde v Arhivu Republike Slovenije, v katerih bi se omenjena dokumenta lahko ohranila, avtorju do oddaje prispevka ni bil omogočen.

78 AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije vodstvu zagrebške opere«, 30. oktober 1945. Če gre verjeti navedbam Paola Jankovića v enem od dopisov, ohranjenem v arhivu Tržaške filharmonije, so na sestankih v Beogradu ob oblikovanju nove pogodbe za orkester razpravljali še o marsičem drugem, v prvi vrsti o bodoči ureditvi tržaškega glasbenega življenja. Janković namreč piše: »Jutri zvečer potujem v Beograd, kjer bom predstavil svoj sistem za Državno gledališče v Trstu in morda za vso Jugoslavijo. Upam, da bom uspešen in sporočil ti bom rezultate.« (AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Dopis Paola Jankovića Koršiču«, 30. oktober 1945.)

79 AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].

80 AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa II, »Dopis Ministrstvu za prosveto vezne vlade v Beogradu«, 22. december 1945, »Dopis Tržaške filharmonije Giorgiu Tieghiju«, 12. november 1945, in »Dopis Tržaške filharmonije Ministrstvu financ FNRJ«, 7. februar 1946; AS 1583 (*Mestni osvobodilni svet Trst*), t. e. 17 (*Arhiv Tržaške filharmonije*), mapa I, »Dopis Slovenskega narodnega gledališča vodstvu Tržaške filharmonije«, 14. avgust 1946.

naprej sprejemala povsem samostojno, prav tako se je o svojem delovanju dogovarjala neposredno z ljubljanskimi in beograjskimi oblastmi.⁸¹ Čeprav so se že v začetku leta 1946 pojavili premisleki o tem, da bi sedež Tržaške filharmonije prenesli na Reko,⁸² je orkester v Ljubljani ostal vse do poletja 1946, zatem je kratek čas deloval v Opatiji in Portorožu in se konec oktobra slednjič preselil na Bled;⁸³ zdi se, da je ves ta čas ostal pod administrativno upravo ljubljanske opere.⁸⁴

V predlogu pogodbe o delovanju Tržaške filharmonije so zarisani tudi okviri njene financiranja. Za osnovo financiranja je določeno fiksno število 70 članov, za vsakega izmed njih pa je predviden mesečni pavšal v višini 4.000,00 dinarjev. To pomeni, da bi morala država za vzdrževanje Tržaške filharmonije mesečno nameniti 280.000,00 dinarjev, ki bi jih morala orkestru zagotoviti do 15. v mesecu.⁸⁵ Kot je razvidno iz dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, je tak predlog tudi obveljal.⁸⁶ Da je orkester v veliki meri deloval avtonomno, nakazuje tudi dejstvo, da je mogel s sredstvi, ki so mu jih izplačevali neposredno (in ne npr. prek ljubljanske opere), prosto razpolagati.⁸⁷

Predlog pogodbe nadalje predvideva, da bi bilo ob mesečnem pavšalu orkestru namenjenih še 20 % bruto prihodkov od vstopnin ter dodatni 4 %, ki bi bili namenjeni za plačilo solistov.⁸⁸ Iz ohranjene finančne dokumentacije in iz nekaterih drugih dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije je razvidno, da je tudi ta predlog obveljal oz. da je bil tak dogovor v veljavi že pred novembrskimi spremembami

81 Avtonomno delovanje orkestra je med drugim razvidno iz dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije. Glej npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije Pavlu Šivicu«, 14. april 1946; AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, predvsem str. 51, 64, 73; AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Račun za bivanje Paola Jankovića v Beogradu od 9. do 14. januarja 1946«. Februarja 1946 je slovensko Ministrstvo za prosveto pri Tržaški filharmoniji imenovalo tudi svojega delegata. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Odlok Ministrstva za prosveto Narodne Vlade Slovenije«, 11. februar 1946.

82 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije tovarišu Gamulinu«, 11. januar 1946. Kot lahko razberemo iz nekaterih drugih dokumentov, so o prenosu sedeža na Reko resno razmišljali tudi kasneje. (Prim. npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Pismo članu Tržaške filharmonije«, 4. junij 1946.) Predstavljamo si lahko, da prenos sedeža na Reko – torej neposredno na sporno ozemlje cone B Julijske krajine med Italijo in Jugoslavijo –, kjer bi delovanje orkestra gotovo pomenilo tudi svojevrstno politično propagando, ne bi bil nič presenetljivega. Kot bo prikazano v nadaljevanju, je Tržaška filharmonija kasneje v coni B tudi dejansko nastopala.

83 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 51–53, 59–60, 73.

84 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Vlaste Janković Ministrstvu financ FLRJ«, 30. avgust 1946; »Attività della Filarmónica Triestina nella zona B«, *Il Lavoratore*, 26. september 1946: 2.

85 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].

86 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije ministru Vladimiru Ribnikarju«, 9. november 1945, in »Potrdilo Tržaške filharmonije o prejemu sredstev za marec 1946«, 14. marec 1946. 280.000,00 dinarjev mesečno je Tržaška filharmonija prejela od decembra 1945 dalje. Do takrat je prejela nekoliko manjši mesečni pavšal v višini 268.000,00 dinarjev. (Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis Narodnega gledališča v Zagrebu Pavlu Šivicu«, 11. marec 1946, in »Dopis zveznega Ministrstva za prosveto upravi narodnega gledališča v Zagrebu«, 14. januar 1946.

87 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Dopis Narodne banke Tržaški filharmoniji«, 28. februar 1946. Finančno poslovanje orkestra za prve mesece njegovega delovanja je razvidno tudi iz izpiska postavk na računu Tržaške filharmonije, ki jih je pripravilo računovodstvo zagrebske opere. Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Račun Tršćanske filharmonije«, 11. marec 1946.

88 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].

pogodbe.⁸⁹ Slednjič je med predlogi za novo pogodbo tudi določilo, da se lahko mesečna subvencija za Tržaško filharmonijo v primeru nepredvidenih izdatkov tudi poveča.⁹⁰

Člani

Števila članov Tržaške filharmonije na podlagi pregledanih virov ni moč natančno določiti: mesečni pavšal, ki ga je orkester prejemal od države, je bil resda postavljen na podlagi fiksnega števila 70 glasbenikov, a se je njihovo dejansko število vseskozi spreminjalo, saj so bili odhodi in prihodi stalnica. Na podlagi dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, in na podlagi nekaterih že navedenih časopisnih objav moremo tako podati le okvirno oceno njihovega števila: zdi se, da jih je bilo ob največji popolnitvi orkestra med 60 in 70. Včasih je v zasedbi manjkalo toliko instrumentalistov, da so si morali pomagati s substituti, ki so jih v času, ko je bil sedež orkestra v Ljubljani, med drugim najemali izmed članov tamkajšnjega radijskega orkestra.⁹¹

Kot je bilo predstavljeno zgoraj, so jedro Tržaške filharmonije ob njeni ustanovitvi tvorili glasbeniki, ki ob reorganizaciji glasbenega življenja v Trstu poleti 1945 avdicije v novi operno-simfonični orkester bodisi niso opravili bodisi se je sploh niso udeležili ali pa se kljub opravljeni avdiciji v novi orkester niso želeli vključiti. Toda bilo jih je premalo in ustanovitelji novega orkestra, ki je nato odšel v Jugoslavijo, so že julija, še bolj intenzivno pa avgusta in septembra 1945 začeli z iskanjem instrumentalistov, ki bi se mu bili pripravljeni priključiti; iskanje novih izvajalskih moči se je spričo mnogih odhodov nadaljevalo domala ves čas njegovega obstoja.

Glasbenike so pridobivali predvsem prek osebnih poznanstev. V korespondenci z njimi tako najdemo zapise, kot: »Tovariš Giralda je omenil, da igrate tubo. Če ste pripravljeni sprejeti naše pogoje, lahko takoj odpotujete [...]«⁹² Ali pa: »Trenutno sem z orkestrom Tržaške filharmonije v Jugoslaviji in – odkrito – počutim se odlično. Zaenkrat igram prvo flavto, a bi bil brez težav pripravljen poprijeti za pikolo [...], če bi našel flautista, kot si ti, ki ti povsem zaupam. [...] Sporoči mi, prosim, če bi bil čez kak mesec pripravljen zasesti to mesto.«⁹³

Potencialne člane orkestra so v dopisih seznanili tudi s pogoji zaposlitve. Ponudili so jim pogodbo za nedoločen čas (ki bo veljavna ne glede na to, kako se bo razrešilo tržaško vprašanje), s plačo med 3.950,00 in 4.050,00 dinarjev, med glasbenike pa bi se razdelilo še 10 % od vsakokratnega prihodka od vstopnin; po prihodu na sedež Tržaške

89 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Odločba intendanta Tijardovića o razdelitvi zaslužka s koncerta 22. oktobra 1945«, 22. oktober 1945, in »Odločba intendanta Tijardovića o razdelitvi zaslužka s koncerta 7. novembra 1945«, 7. november 1945.

90 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945]. V arhivu Tržaške filharmonije je v resnici ohranjenih nekaj dokumentov, iz katerih lahko razberemo, da je orkester prosil za dodatna sredstva, ki jih je v nekaterih primerih tudi prejel. Prim. npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Alberta Nicolettija slovenskemu Ministrstvu za prosveto«, 11. 1. 1946, in »Dopis Tržaške filharmonije Ivu Tijardoviću«, 6. februar 1946.

91 Prim. npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Potrdilo Josipa Straška o prejemu plačila za sodelovanje v Tržaški filharmoniji«, 16. maj 1946.

92 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije Giorgiu Tieghiju«, 12. november 1945.

93 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Alberta Nicolettija Renzeju«, 11. november 1945.

filharmonije bi se jim povrnilo tudi potni stroški in stroški prevoza instrumenta.⁹⁴ Poučeno je še, da ima orkester sklenjeno pogodbo neposredno z zvezno jugoslovansko vlado in da zaposlitev v orkestru prinaša pravico do pokojnine in vseh drugih socialnih ugodnosti. Slednjič je pojasnjeno tudi, da bodo filharmoniki v prihodnje svoj stalni sedež imeli bodisi v Trstu bodisi v katerem izmed drugih jugoslovanskih mest, ki si ga bodo po razrešitvi tržaškega vprašanja izbrali sami.⁹⁵ Iz že omenjenega predloga za novo pogodbo za Tržaško filharmonijo lahko k navedenemu dodamo še, da naj bi orkester vsako leto za 45 dni odšel na letni dopust (*ferie annuali*).⁹⁶

Kot lahko izvemo iz zapisnikov sestankov upravnega odbora, so bile dolžnosti orkestrašev določene predvsem z že omenjenima statutom in pravilnikom, ki se v arhivu Tržaške filharmonije žal nista ohranila.

Iz dopisov potencialnim članom orkestra, ki so ohranjeni v arhivu Tržaške filharmonije, in odgovorov nanje je jasno razvidno, da se tudi glasbeniki, ki so se zasedbi priključili kasneje, za sodelovanje v veliki večini niso odločali iz prvenstveno političnih vzgibov, temveč so predvsem iskali možnosti zaposlitve in varnega življenja. Nazoren primer za pravkar povedano je violist Primo Palazzi, ki je v svojem pismu Tržaški filharmoniji jasno zapisal: »Na razpolago sem, kajti tu je le malo dela.«⁹⁷ Kot je razvidno iz ohranjenih matičnih listov, je velika večina netržaških članov, ki jih je vodstvu orkestra uspelo pritegniti k sodelovanju, prihajala iz severne Italije (prednjačijo Bergamo, Milano, Benetke, Piacenza, Padova).⁹⁸

Mnogi izmed članov Tržaške filharmonije so imeli družine in omogočeno jim je bilo, da so zanje poskrbeli bodisi tako, da so jim v Italijo pošiljali denar⁹⁹ bodisi tako, da se jim je družina pridružila v Jugoslaviji. Takih, ki so izkoristili drugo možnost, ni bilo malo in tako so skupaj z nekaterimi glasbeniki prebivali in potovali tudi njihovi partnerji in otroci. Da so se glasbenikom njihove družine lahko pridružile, je moralo vodstvo orkestra najprej poskrbeti za njihova dovoljenja za prehod meje,¹⁰⁰ kasneje pa še za njihovo nastanitev in prehrano, ki so ju morali sicer plačati sami.¹⁰¹

94 Iz dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, je razvidno še, da je orkester godbenikom kril tudi stroške potrošnega materiala za vzdrževanje instrumenta (npr. nakup strun, kolofonije ipd.). Glej npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Potrdilo o zalogi potrošnega materiala«, 6. julij 1946.

95 Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije Giorgiu Tieghiju«, 12. november 1945, »Dopis Alberta Nicolettija Renzeju«, 11. november 1945, »Dopis Tržaške filharmonije tovarišu Siliottiju«, 11. julij 1946, »Dopis Tržaške filharmonije Callegaru Veniciu«, 14. februar 1946 in »Dopis Tržaške filharmonije Paoliniu«, 12. november 1945.

96 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].

97 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Pismo Prima Palazzija Jakovu Cipciju«, 14. avgust 1946, str. 1.

98 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), matični listi članov Tržaške filharmonije.

99 V navedenih pisnih potencialnim članom orkestra je pojasnjeno, da večini orkestrašev uspe mesečno v Italijo poslati okrog 2.000,00 dinarjev. Kot je razvidno iz dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, je bilo z menjavo (po tečaju 1,00 dinar = 3,28 lire) in nakazili denarja iz Jugoslavije v Italijo v času neposredno po vojni sicer pogosto nemalo težav. Prim. npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Spedizione rimesse alle famiglie«, 11. december 1945, in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Vlaste Janković Ministrstvu financ FLRJ«, 30. avgust 1946, in »Dopis Tržaške filharmonije ministru Vladimiru Ribnikarju«, 9. november 1945.

100 V arhivu Tržaške filharmonije je ohranjenih več prošelj obmejnim oblastem v Postojni, naj družinskim članom orkestrašev omogočijo prehod meje. Podrobneje glej npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Vecchia Natalini«, 6. april 1946, »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Brunu Giorginu«, 5. april 1946, in »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Rosi Viviani in Lini Morcia«, 5. april 1946.

101 Člani orkestra so za nastanitev in hrano prispevali le na sedežu Tržaške filharmonije, medtem ko so morali njihovi družinski člani – v primeru, da so se je udeležili – poravnati stroške bivanja in prehrane tudi na turneji. Podrobneje glej AS 1583 (Mestni

Filharmoniki so v Zagrebu, Portorožu, na Bledu in v času turneje prebivali v hotelih,¹⁰² medtem ko jih je v Ljubljani dobra polovica (48) prebivala tudi v Delavskem domu.¹⁰³ V času bivanja v Ljubljani je bilo za prehrano poskrbljeno v Javni kuhinji v Delavski zbornici,¹⁰⁴ pri čemer je imel orkester lastno (italijansko) kuharico, na kar so v pismih posebej opozorili tudi potencialne člane.¹⁰⁵ Vpogled v življenje tržaških glasbenikov v Delavskem domu v Ljubljani prinaša pričevanje Josipine Kalc:

Neke vrste štirinadstropni blok iz armiranega betona, 'celice' tako male, da je bilo v njih prostora za zložljivo posteljo, stol in majhno mizico. Omara vgrajena v zidu. Skupna kopalnica za vsako nadstropje. Ni bilo preveč udobno, bilo je mrzlo in vlažno, a smo bili večinoma zadovoljni, saj je imel vsak svojo sobico. Ker smo vsi vadili na svoje instrumente, bi bilo na vrata odveč zapisati priimek in ime.

Plemenit in svojevrsten zvok violončela je pomenil: 'Tu 'prebiva' Dante Barzano.' Topla struna violine? Lahko bi bil bodisi Guidi bodisi Solero; in tako dalje za fagote, trobente, rogove, flaute ...

V kleti je bila zelo dobro delujoča pralnica in likalnica, ki smo jo vsi zadovoljni uporabljali.¹⁰⁶

Nekoliko drugače je bilo v zagrebških in portoroških hotelih:

[V Zagrebu] so nas namestili v hotel 'Esplanade', čvrsto in prostorno stavbo s širokimi stopnicami, debelimi zidovi in prostornimi prostori. Tudi tu smo vadili, a postaviti se je bilo potrebno k dvojnimi vratom kake sobe, da je bil zvok violine slišen kot brenčanje komarja.¹⁰⁷

(Kratkotrajna) namestitev [v Portorožu] v velikem hotelu prve kategorije je bila gosposka. Pri mizi so nam zmeraj stregli najizvrstnejšo ribo (brancine, orade, vahnje) in nikdar ne bom pozabila, kako je naš arhivist [...], nekdanji mornar, odstopil svojo porcijo v zameno za glave, ki smo jih vsi (ali skoraj vsi) zavrgli.¹⁰⁸

osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945], in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 35, 38.

102 Podrobneje glej Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 3, 10.

103 Preostali so prebivali v hotelih Štrukelj (38) in Balkan (4); v številkah so vključeni tudi družinski člani, ki so se pridružili glasbenikom. Podrobneje glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Estratto conto«, 19. februar 1946, »Preventivo spese«, 11. januar 1946, in »Prospeto costo camere«, 11. februar 1946.

104 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Račun za prehrano v Javni kuhinji v Delavski zbornici«, 17. december 1945.

105 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije Callegaru Veniciu«, 14. februar 1946; AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 9. Posebej skrbno so skrbeli tudi za prehrano otrok članov orkestra. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Prošnja za dovoljenje za prenos živil iz Zagreba v Ljubljano«, 2. december 1945.)

106 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 4–5.

107 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 5.

108 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 10.

Tržaška filharmonija v Zagrebu in Ljubljani

Čeprav je bilo v pogodbi z intendantom Tijarovićem predvideno, da bo sedež Tržaške filharmonije v Zagrebu, so se tržaški glasbeniki relativno hitro, po štirih uspešnih koncertih, ki so jih izvedli med 4. oktobrom in 16. novembrom 1945,¹⁰⁹ iz hrvaške prestolnice preselili v Ljubljano, kamor so z vlakom prispeli 25. novembra.¹¹⁰ Na podlagi dopisa hrvaškega Ministrstva za prosveto, ohranjenega v arhivu Tržaške filharmonije, se zdi, da so prenosu sedeža iz Zagreba v Ljubljano botrovala tudi nekatere organizacijske neprilike in slabši materialni pogoji za njegovo delo.¹¹¹ V Ljubljani je orkester v naslednjih mesecih priredil pravo koncertno sezono s sedmimi koncerti, nastopal pa je tudi na raznih priložnostnih koncertih ter v okviru programa Radia Ljubljana.¹¹²

Kot je razvidno iz sočasnih časopisnih poročil o delovanju tržaških filharmonikov, je tako zagrebške koncerte kot tiste, ki so jih zatem prirejali v Ljubljani in nekaterih drugih slovenskih krajih, ves čas spremljala živahna politična propaganda; mnogi so prerasli v prave politične manifestacije za priključitev Trsta k Jugoslaviji. Tako lahko že v članku, ki je bil v *Vjesniku* objavljen ob prihodu orkestra v Zagreb, preberemo, da »bivanje tržaške filharmonije v Zagrebu predstavlja značilno manifestacijo novega bratstva Hrvatov in Slovencev z naprednimi Italijani« in da »Zagreb nestrpno pričakuje prve koncerte«, ¹¹³ v poročilu po enem izmed koncertov pa, da je bila »v okviru prvega koncerta Tržčanov pripravljena tudi manjša politična manifestacija«. Avtorju se slednje sicer ne zdi prav nič nenavadno, saj »za človeka, ki kulturne in umetniške dogodke razume na sodoben način, ni važno, če je neka umetniška manifestacija imela politični okvir, saj danes enega od drugega ne moremo ločevati«. ¹¹⁴ Tovrstnim zapisom so bila v tržaškem časniku *Il Lavoratore* dodana še poročila o toplem sprejemu in dobrem počutju članov Tržaške filharmonije v Zagrebu ter o njihovem navdušenju nad novo, napredno Titovo Jugoslavijo.¹¹⁵

Z izjemo kritik rednih koncertov v Ljubljani, ki sta jih prispevala Dragotin in Ciril Cvetko,¹¹⁶ moremo politično-propagandnim vsebinam slediti tudi v poročilih o delovanju tržaških filharmonikov iz osrednjih slovenskih dnevnih časopisov, *Ljudske*

109 Seznam koncertov Tržaške filharmonije, kot ga je bilo moč rekonstruirati na podlagi dostopnih virov in literature, je objavljen v prilogi.

110 Tržaška filharmonija, pozdravljena! *Slovenski poročevalec*, 25. november 1945: 2; »Tržaška filharmonija v Ljubljani«, *Ljudska pravica*, 25. november 1945: 8.

111 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis hrvaškega Ministrstva za kulturo upravi Tržaške filharmonije«, 23. oktober 1945.

112 S simfoničnimi koncerti je v okviru radijskega programa sodeloval že v decembru 1945. Kot je bilo že nakazano, je Tržaška filharmonija večkrat sodelovala tudi z radijskim orkestrom, saj sta si obe zasedbi v primeru potrebe med seboj posojali glasbenike. Prim. npr. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Tržaške filharmonije upravi radia«, 20. december 1945, in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis Radia Ljubljana Tržaški filharmoniji«, 17. april 1946.

113 »Trščanski filharmonijski orkestar 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu«, *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5.

114 »Drugi koncert orkestra Trščanske filharmonije«, *Vjesnik*, 25. oktober 1945: 5.

115 »I nostri filarmonici a Zagabria«, *Il Lavoratore*, 10. november 1945: 2.

116 Kritike so bile pretežno pozitivne, predvsem dr. Dragotin Cvetko pa se v njih ne omejuje le na oceno izvedbe, temveč se posveti tudi podrobnejšim predstavitev skladb, ki so bile na programih koncertov. Prim. npr. Dragotin Cvetko, »Prvi koncert Tržaške filharmonije«, *Slovenski poročevalec*, 18. december 1945: 6; Ciril Cvetko, »Koncert Tržaške filharmonije«, *Ljudska pravica*, 19. december 1945: 3; Dragotin Cvetko, »Simfonični koncert Tržaške filharmonije«, *Slovenski poročevalec*, 22. januar 1946: 6.

pravice in Slovenskega poročevalca. Tu se (vedno v povezavi z nujnostjo dodelitve Trsta Jugoslaviji) poudarja predvsem bratstvo med Jugoslovani/Slovenci in Italijani/Tržačani ter izpostavlja, da je orkester prišel v novo, svobodno in napredno Jugoslavijo, ki podpira vrhunsko umetnost, zato, ker mu je bilo delovanje v Trstu (ki po odhodu jugoslovanske vojske očitno ni več tako »napreden«) onemogočeno. Delovanje orkestra je postavljeno tudi v okvir nove politično-kulturne paradigme, saj želi Tržaška filharmonija »s svojim prihodom k nam dokazati svetu, da je v Jugoslaviji prostora za vsakega delavca pa najsi pripada kateremukoli narodu. Zavedajo se, da v Jugoslaviji umetnost ni luksuz, temveč potreba duha in kulturno stremljenje vsega delovnega ljudstva.«¹¹⁷ Zato filharmoniki »zastavljajo vse svoje sile z namenom, čim bolj seznaniti občinstvo v Ljubljani in izven nje s svojim bogatim sporedom ter s posredovanjem sindikalnih organizacij povzdigniti zanimanje za glasbo in užitek nad glasbenimi umotvori tudi v tistih slojih, ki so bili glede tega doslej zanemarjeni.«¹¹⁸ To svoje poslanstvo so uresničevali predvsem z gostovanji v nekaterih slovenskih krajih, ki so se »povsod spremenila v mogočne manifestacije za Trst in Slovensko Primorje.«¹¹⁹ Tržaška filharmonija je ob teh priložnostih »dajala glasbene prireditve delavcem po tovarnah, kmetom, vojski, invalidom itd. [...] Naše ljudstvo je tržaške glasbenike sprejemalo z velikim navdušenjem in prisrčnostjo. Za njihov prihod je lepo okrasilo prostore, kjer so bili koncerti.«¹²⁰ Na Jesenicah so tako v začetku marca 1946 »goste pred tovarno pričakali zastopniki ljudskega odbora, sindikatov, AFŽ in mladine ter jim priredili prisrčen sprejem«, sam koncert pa je bil »manifestacija bratstva in povezanosti z gosti iz Trsta«, ki so jo člani orkestra pospremili z besedami: »Mi vsi čutimo, da se naša skupna stvar približuje svojemu vrhuncu, zato je važno, da smo v teh velikih dneh edini in drug drugemu čim bližji.«¹²¹ Tudi ko so filharmoniki 18. marca 1946 prišli v Maribor, »jih je sprejelo vzklikanje, pionirji so goste obsuli s cvetjem, predstavniki ljudske oblasti so jih pozdravili in njihovemu pozdravu so se Tržačani prisrčno zahvalili.«¹²² Da se zavedajo, »da je umetnost last najširših množic«, so tržaški glasbeniki »dokazali s tem, da so v torek zjutraj [naslednji dan] na lastno pobudo priredili koncert v tovarni letal. Dr. Degrassi je pozdravil delavce: 'Danes prihajamo k vam in vam prinašamo svojo umetnost, ker čutimo kot umski delavci bratsko povezanost z vami, ročnimi delavci.'«¹²³ Podobne manifestacije so se razvile tudi ob koncertih orkestra na Ptuju, v Celju, Trzinu, Škofji Loki¹²⁴ in nekaterih drugih

117 »Tržaška filharmonija, pozdravljena!« *Slovenski poročevalec*, 25. november 1945: 2.

118 »Spored prvega koncerta tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani«, *Ljudska pravica*, 13. december 1945: 3.

119 »Delo Tržaške filharmonije za popularizacijo glasbe med ljudstvom«, *Ljudska pravica*, 16. maj 1946: 4.

120 »Delo Tržaške filharmonije za popularizacijo glasbe med ljudstvom«, *Ljudska pravica*, 16. maj 1946: 4.

121 »Koncert tržaške filharmonije na Jesenicah«, *Slovenski poročevalec*, 7. marec 1946: 3.

122 »Tržaška filharmonija v Mariboru«, *Slovenski poročevalec*, 27. marec 1946: 6.

123 »Tržaška filharmonija v Mariboru«, *Slovenski poročevalec*, 27. marec 1946: 6.

124 V Škofji Loki ni nastopila celotna Tržaška filharmonija, temveč le njen godalni orkester, ki mu je dirigiral eden od članov, Mario Ferraro. (»Delo tržaške filharmonije za popularizacijo glasbe med ljudstvom«, *Ljudska pravica*, 16. maj 1946: 4.) O ustanovitvi godalnega (komornega) orkestra Tržaške filharmonije je upravni odbor razpravljaval na sestanku 25. marca 1946 in sprejel sklep, da bo orkester svojo dejavnost lahko izvajal umetniško in finančno avtonomno, a le do te mere, da pri tem ne bo ovirano delovanje Tržaške filharmonije. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 12.) V pregledanih virih ob navedenem koncertu v Škofji Loki omemb morebitnih drugih koncertov godalnega orkestra Tržaške filharmonije sicer ni bilo moč zaslediti, zaradi česar se postavljajo vprašanja o njegovem dejanskem kontinuiranem obstoju.

slovenskih krajih.¹²⁵ V času, ko so prve strani časopisov polnili naslovi, kot so »Antifašistične množice Trsta stoje odločno v boju za svobodo in za priključitev k Jugoslaviji«,¹²⁶ »200.000 Tržičanov zahteva Jugoslavijo«¹²⁷ ali »Istra, Trst in Slovensko Primorje – to je naša zahteva«,¹²⁸ so mogli bralci na notranjih straneh prebirati, kako italijanski tržaški orkester s svojimi koncerti v raznih slovenskih krajih promovira pravično razrešitev tržaškega vprašanja, ki lahko pomeni le priključitev Trsta k Jugoslaviji, in kako si s svojim delom v skladu z naprednimi politično-kulturnimi usmeritvami prizadeva za razširjanje visoke glasbene kulture med najširše ljudske množice. Spričo tovrstnih časopisnih poročil ne preseneča, da je slovensko Ministrstvo za prosveto v dopisu zveznemu Ministrstvu za finance v zvezi s Tržaško filharmonijo izpostavilo predvsem »njeno edinstveno kulturno in politično propagandno delovanje pri nas, njeno odlično izvajanje domačih in svetovnih avtorjev, njene nastope v okviru sindikatov in njeno manifestacijo skupnosti Trsta in Jugoslavije«.¹²⁹

Izmed priložnostnih koncertov, ki jih je Tržaška filharmonija priredila v Ljubljani,¹³⁰ v propagandnem pogledu posebej izstopajo sodelovanja orkestra v okviru nekaterih javnih prireditev, kot je bila proslava ob obletnici ustanovitve Rdeče armade 23. februarja,¹³¹ proslava ob mednarodnem dnevu žena 8. marca¹³² in posebno proslava ob dnevu zmage 9. maja 1946; v okviru slednje so tržaški filharmoniki v sodelovanju z radijskim in opernim orkestrom izvedli Šostakovičevo *Simfonijo št. 7* v C-duru, op. 60 (*Leningrajsko*).¹³³ Nekaj orkestrašev se je nadalje s transparenti, na katerih so bili zapisani pozivi o priključitvi Trsta k Jugoslaviji,¹³⁴ udeležilo svečane povorke ob praznovanju 1. maja, kjer so bili »burno pozdravljeni«,¹³⁵ tržaški glasbeniki pa so se s posebnim javnim pismom odzvali tudi na tragične dogodke v Šklednju pri Trstu, kjer sta 10. marca 1946 pod streli civilne policije umrli dva progugoslovanska demonstranta, 17 pa je bilo ranjenih.¹³⁶

125 Glej npr. »Dve kulturni prireditvi v Tržiču na Gorenjskem«, *Ljudska pravica*, 26. april 1946: 6, in »Fervide accoglienze alla Filarmonica Triestina nei principali centri della Slovenia«, *Il Lavoratore*, 27. marec 1946: 2.

126 »Antifašistične množice Trsta stoje odločno v boju za svobodo in za priključitev k Jugoslaviji«, *Ljudska pravica*, 28. marec 1946: 1.

127 »200.000 Tržičanov zahteva Jugoslavijo«, *Ljudska pravica*, 28. marec 1946: 1.

128 »Istra, Trst in Slovensko Primorje – to je naša zahteva«, *Ljudska pravica*, 14. maj 1946: 1.

129 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis Lore Kerne Ministrstvu financ FNRJ«, 7. februar 1946.

130 Med drugim so prirejali tudi koncerte za mladino. Glej npr. »Dva koncerta Tržaške filharmonije«, *Ljudska pravica*, 26. januar 1946: 6.

131 »Proslava obletnice ustanovitve Rdeče armade v Ljubljani«, *Slovenski poročevalec*, 26. februar 1946: 1 in »Vsa Slovenija je svečano proslavila 28. obletnico Rdeče armade«, *Ljudska pravica*, 26. februar 1946: 1.

132 »Letošnji 8. marec je bil dan mobilizacije vseh žena za izvršitev nalog, ki jih postavlja pred nas gospodarska obnova domovine«, *Ljudska pravica*, 10. marec 1946: 5.

133 »Šostakovičeva Leningrajska simfonija«, *Slovenski poročevalec*, 12. maj 1946: 7.

134 »Delovno ljudstvo je pokazalo plodove svojega dela«, *Ljudska pravica*, 3. maj 1946: 3.

135 »Proslava 1. maja v Ljubljani«, *Slovenski poročevalec*, 3. maj 1946: 3.

136 »PNOO protestira«, *Primorski dnevnik*, 12. marec 1946: 1. Člani Tržaške filharmonije so v pismu zapisali, da njim, ki gostujejo »v Federativni ljudski republiki Jugoslaviji, kjer vlada mir, napredek in se izvaja obnova, se zdi neverjetno, ker lahko še danes fašistična klika uporablja sredstva, ki jih ima na razpolago proti našemu ljudstvu, ko se bori za doseg svojih pravic!« V nadaljevanju dogodek v Šklednju obžalujejo in svojem žrtev v tragičnem dogodku pošiljajo 11.000 lir. Podrobneje glej »Tržaška filharmonija obsoja početje protidemokratskih sil v coni A«, *Slovenski poročevalec*, 23. april 1946: 2.

Bratje Italijani v prizadevanjih za jugoslovansko rešitev vprašanja Trsta: propagandna turneja Tržaške filharmonije po Jugoslaviji

Vrhunec politično-propagandnega delovanja Tržaške filharmonije je bilo njeno gostovanje v Srbiji in Makedoniji. Da bodo filharmoniki, potem ko bodo v Zagrebu priredili nekaj koncertov, odšli na »propagandno turnejo« po republiških glavnih mestih in pomembnejših jugoslovanskih kulturnih središčih, je bilo predvideno že v pogodbi s konca julija 1945.¹³⁷ Najprej naj bi obiskali Beograd, Niš, Skopje, Novi Sad, Subotico, Osijek in Varaždin, v drugem delu gostovanj pa Reko, Pulj, Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik, Mostar in Sarajevo.¹³⁸ A zdi se, da je bilo okrog organizacije gostovanj – pa tudi delovanja orkestra nasploh – ves čas precej zmede in nedorečenosti, saj se orkester iz Zagreba ni odpravil na pot po Jugoslaviji, temveč v Ljubljano.¹³⁹ Kot lahko razberemo iz nekaterih ohranjenih dokumentov in časopisnih poročil, so turnejo v naslednjih mesecih še večkrat preložili,¹⁴⁰ pa tudi ko so se na gostovanje v Beograd v maju 1946 vendarle odpravili, do zadnjih dni pred odhodom ni bilo jasno, kdaj točno bo orkester odpotoval, kdaj bodo imeli koncerte in koliko jih bo, ali bodo gostovali le v Beogradu ali tudi v kakem drugem kraju in kdaj se bodo s turneje sploh vrnili.¹⁴¹

Čeprav je bilo odlaganje turneje Tržaške filharmonije po Jugoslaviji do neke mere nedvomno posledica finančnih in organizacijskih preprek, se ob tem vendarle zdi, da so politični odločevalci v Beogradu in Ljubljani pred njeno izpeljavo čakali tudi na primeren trenutek v mednarodnih okoliščinah, saj so aktivnosti v zvezi z razreševanjem tržaškega vprašanja intenzivno stekle prav spomladi 1946. Zasedanje sveta zunanjih ministrov septembra 1945 ni prineslo prav nobene dokončne rešitve in dogovorjeno je bilo, da bodo za razrešitev mejnega vprašanja oblikovali posebno strokovno komisijo.

137 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].

138 »Tržaščani filharmonijski orkestar 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu«, *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5.

139 Da bo orkester po zagrebških koncertih odšel na turnejo po Jugoslaviji, se omenja še v časopisnih poročilih s konca oktobra in začetka novembra (prim. »La Filarmonica Triestina nel suo secondo concerto a Zagabria«, *Il Lavoratore*, 2. november 1945: 2). Domnevamo lahko, da je bila odločitev o tem, da orkester v novembru 1945 še ne bo odšel na turnejo, temveč se bo (zdi se, da za nedoločen čas) preselil v Ljubljano, sprejeta na omenjenih sestankih za sklenitev nove pogodbe v začetku novembra v Beogradu. Glede na vsebino nekaterih dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, je morala biti ta odločitev gotovo sprejeta pred 11. novembrom 1945. Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Alberta Nicolettija Renzeju«, 11. november 1945.

140 Časopis *Il Lavoratore* 3. januarja 1946 navaja, da naj bi orkester na turnejo odšel še v istem mesecu (glej »Musicisti triestini in Jugoslavia«, *Il Lavoratore*, 3. januar 1946: 2); da so se v tem času v resnici dogovarjali o izpeljavi gostovanj, nakazuje tudi potovanje Paola Jankovića v Beograd med 9. in 14. januarjem (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa III, »Račun za bivanje Paola Jankovića v Beogradu od 9. do 14. januarja 1946«). A filharmoniki se na turnejo tudi tokrat niso odpravili in Janković je konec marca ponovno iskal možnosti, kako bi jo lahko izpeljali. V pismu enemu izmed članov orkestra, Gianniju Bertolinu, tako pravi, da so gostovanja v okolici Ljubljane sicer res prikladna, a da bi si vendarle morali še naprej prizadevati za gostovanje v Beogradu. Očitno pa je bilo to gostovanje finančno in organizacijsko težko izpeljati, saj Janković nato predstavi predlog, da bi si od vlade izprosili tri spalne vagonne in da bi orkestraši v času turneje lahko prebivali kar na vlaku, kot to počnejo Rusi. (AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Pismo Paola Jankovića članom Tržaške filharmonije«, 26. marec 1946.) Da so se tudi v tem primeru za gostovanje v Beogradu resno dogovarjali, morda nakazuje že omenjeni zapis Marjana Kozine v enem izmed pisem domačin, v katerem pravi, da bo v začetku aprila 1946 v Beogradu dirigiral tržačanom. (NUK, Glasbena zbirka, Kozina, Marjan, Kronika, I, Pisma, Ovoj Pisma družini 1945–1947, Pismo Marjana Kozine domačin iz Beograda, 13. marec [1946], str. 2). Turneja je bila tudi v tem primeru preložena.

141 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije Luigiju Girlandi«, 7. maj 1946, in AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis generalnega sekretarja Vlade Ljudske republike Slovenije Danila Dougana železniški upravi«, 7. maj 1946.

Njena naloga je bila, da (predvsem na podlagi ugotovitev na terenu) pripravi predloge za novo mejno črto med Jugoslavijo in Italijo, ki naj bi bila zarisana tako, da bi upoštevala etnično pripadnost prebivalstva.¹⁴² Člani komisije so si stanje na terenu ogledovali med 7. marcem in 15. aprilom 1946. Na podlagi njihovih ugotovitev so nato rešitve v maju in juniju 1946 ponovno iskali na zasedanjih sveta zunanjih ministrov, tokrat v Parizu. Čeprav je strokovna komisija pripravila enotno poročilo, pa to stališč štirih odločujočih velesil ni bistveno zblížalo, saj je vsaka pripravila svoj predlog mejne črte, pri čemer je status Trsta ostajal osrednja težava. V začetku maja je francoski zunanji minister Georges Bidault predstavil predlog, ki je predvideval, da bi mestu po vzoru razrešitve vprašanja Gdanska po prvi svetovni vojni priznali mednarodno avtonomijo. Čeprav so se jugoslovanski politiki tej ideji na vse pretege upirali (Kardelj ji je odločno nasprotoval že 16. maja 1946), je proti koncu maja dokončno postalo jasno, da svet zunanjih ministrov rešitve, ki bi Trst dodelila Jugoslaviji, ne bo sprejel. To je Titu ob njegovem obisku v Moskvi 27. maja 1946 odkrito povedal tudi Stalin. Ko so se 15. junija 1946 zunanji ministri v Parizu ponovno sestali, je francoska rešitev prevladala in 2. julija so jo dokončno oblikovali v predlog, ki so ga nato predstavili na zasedanju mirovne konference, ki se je v francoski prestolnici začela konec meseca. Predvideno je bilo, da bi Jugoslaviji pripadlo ozemlje vzhodno od mejne črte, ki so jo Francozi zarisali po načelu etničnega ravnovesja (na obeh straneh meje bi ostalo približno enako velika narodna manjšina), ozemlje zahodno od nje pa bi se razdelilo na dva dela: severni del (ki je vključeval tudi Gorico) naj bi pripadel Italiji, na južnem delu pa naj bi bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO), razdeljeno na cono A STO (Trst z okolico) pod zavezniško vojaško upravo in cono B STO (bujski in koprski okraj) pod jugoslovansko vojaško upravo.¹⁴³

Sodeč po sočasnih časopisnih poročilih je bila v teh za reševanje tržaškega vprašanja na mednarodnem diplomatskem parketu odločilnih trenutkih turneja Tržaške filharmonije po Srbiji in Makedoniji (posebno beograjski koncerti) nadvse pomemben del politične propagande, ki so jo jugoslovanske oblasti izvajale za domačo javnost. To nazorno ilustrira tudi povedni zapis iz ene od napovedi prvega koncerta v Beogradu:

*V trenutku, ko vsi naši narodi pozorno spremljajo zasedanje konference zunanjih ministrov v Parizu in pričakujejo pravično rešitev vprašanja Trsta, koncerti Tržaške filharmonije v Beogradu zaslužijo ne le umetniško, temveč tudi vso politično pozornost našega občinstva.*¹⁴⁴

Poziv se je več kot uresničil. Filharmoniki so v Beograd z vlakom prispeli v torek, 14. maja, in v prestolnici v slabih dveh tednih priredili 6 koncertov. Že prvi izmed njih, 16. maja, se je prelevil v veliko politično manifestacijo. Dogajanje na prireditvi je v poročilu za *Slovenski poročevalec* slikovito opisal Marjan Kozina:

142 Strokovni komisiji, ki je na terenu zbiralala informacije za določitev meje med Italijo in Jugoslavijo, je pismo, v katerem se zavzema za priključitev Trsta k Jugoslaviji, kjer bi imel status sedme republike, napisal tudi upravni odbor Tržaške filharmonije. Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Pismo upravnega odbora Tržaške filharmonije strokovni komisiji za določitev meje«, 8. marec 1946.

143 Podrobneje glej Pirjevec, *Trst je naš*, 333–338 in Nečak, »Od železne zavese do zelene meje«, 210–211.

144 »Večeras u dvorani Kolarčeve zadužbine prvi simfoniski koncert Tršćanske filharmonije«, *Politika*, 16. maj 1946: 6.

Koncert se je razvil v kulturno manifestacijo, kakor jih Beograd ni doživel mnogo. Dvorana je bila svečano okrašena, na podiju so visele poleg državne zastave in slike maršala Tita italijanska zastava s peterokrako zvezdo in zastava mesta Trsta. Dvorana nabito polna, prisotni so bili predsednik Prezidija ljudske skupščine dr. Ivan Ribar, podpredsednik Jože Rus, načelnik generalnega štaba generallajtnant Koča Popović, predsednik komiteta za kulturo in umetnost Vladislav Ribnikar, minister prosvete Srbije Mitra Mitrovič in še mnogo drugih ministrov, poslancev in kulturnih delavcev.

Ko so se pojavili Tržščani na koncertnem podiju, jih je sprejel ogromen aplavz in glasno pozdravljanje. To je trajalo vse dokler ni zadnji član sedemdesetih filharmonikov zasedel svoje mesto in se še stopnjevalo, ko je prišel za pult maestro J. Cipci.

Orkester je odigral najprej državno himno, za tem pa tržaško himno Sv. Justa, ki jo je občinstvo sprejelo z navdušenim aplavzom. Ustvarjena je bila že takoj v začetku atmosfera, ki je v tej dvorani morda še nikdar nisem občutil.

Orkester, ki je takorekoč pribežal v »nekulturno« Jugoslavijo, da tu nadaljuje svoje komaj začeto umetniško poslanstvo, ta orkester je stopil pred javnost prestolnice one države, s katero se želi njegovo mesto spojiti, v trenutku, ko se vsak dan polnijo kolone listov vseh evropskih listov s članki, v katerih vedno bereš že v naslovih o Trstu, v trenutku, ko si zunanji ministri štirih velesil belijo glave o tem, ali naj iz te besede izvedejo enostavno resnico ali komplicirano laž. Če pomislimo še to, da je vsak Beograjec zainteresiran na usodi Trsta nič manj, kot vsak Slovenec, postane razumljiv občutek, ki sem ga podal, da je namreč vladala v dvorani čisto posebna atmosfera navdušenja, napetega pričakovanja, občutek srčnega prijateljstva do teh umetnikov, ki so doma tujci, a v tujini domačini.

Ko so odigrali obe himni, je najprej spregovoril v imenu komiteja za kulturo in umetnost srbski književnik Čeda Minderovič. [...]

V imenu članov Tržaške filharmonije je v italijanščini odgovoril pianist dr. Bruno Degrassi. Med drugim je rekel: 'Na svojem potu po Jugoslaviji ima Tržaška filharmonija čast, da se izpolni velika njena želja – koncert v prestolnici tistega naroda, ki je med prvimi šel v borbo proti fašistični tiraniji. Na svoji poti skozi mesta in vasi, velike in male, smo povsod hoteli ponesti duh delovnega ljudstva Trsta. Borili smo se skupaj z Jugoslavijo in mi smo za jugoslovansko rešitev vprašanja Trsta. Mi, Italijani, tržaški demokrati, želimo, da se naše vprašanje reši v jugoslovanskem smislu. Prepričani smo, da ni to važno le zaradi naše ekonomske obnove, temveč tudi zato, ker verujemo besedam vašega – upam, da bomo kmalu lahko rekli, tudi našega – maršala Tita, da je v Jugoslaviji vprašanje nacionalne pripadnosti svetinja. Še danes mora delavski narod Trsta klicati 'Smrt fašizmu', ker tam fašizem še ni mrtev. Naj vam naša muzika tolmači zahtevo Trsta: Mir, svoboda in edinstvo'.

Njegov govor so od začetka prevajali v srbsčino, proti koncu pa so burni aplavzi po vsakem stavku Degrassija pokazali, da publika razume in da je prevod nepotreben.¹⁴⁵ [...]

145 V nekaterih drugih časopisnih poročilih je navedeno, da so Degrassijev govor ves čas prekinjali vzkliki, kot so »Živeli italijanski antifašisti!« ali »Živela svobodna Republika Trst v Federativni narodni republiki Jugoslaviji!«. Prim. npr. »Prvi koncert Tršćanske filharmonije u Beogradu«, *Borba*, 18. maj 1946: 4.

*Strokovne kritike ne bom podajal, saj so kvalitete tega orkestra in vsa izvajana dela ljubljanskemu občinstvu znana.*¹⁴⁶

V podobne politične manifestacije so se razvili tudi ostali beograjski koncerti, posebno tisti, ki so jih filharmoniki priredili za vojsko ali sindikate.¹⁴⁷ Koncerte so na prvih straneh beograjskega dnevnega časopisja (*Borba, Politika*) domala vsakodnevno spremljali naslovi, kot so »Naša borba za Trst«,¹⁴⁸ »Mi od naših pravičnih zahtev ne bomo niti najmanj odstopili«,¹⁴⁹ »Pravica Trstu in Julijski Krajini«,¹⁵⁰ »Julijska Krajina je etnično Slovenska«,¹⁵¹ poročila o delovanju orkestra na notranjih straneh pa so prinašala zapise o tem, da Tržaška filharmonija »predstavlja občutke, želje in vero ne le slovenskega naroda, temveč tudi naprednih tržaških Italijanov, da sta jim svoboda in ekonomski napredek zagotovljena samo v Demokratični Narodni Republiki Jugoslaviji«. ¹⁵²

Med bivanjem v Beogradu so tržaški filharmoniki obiskali tudi grob neznanega junaka na Avali,¹⁵³ tik pred odhodom iz prestolnice pa so 25. maja v skupščini nastopili še na sprejemu ob Titovem rojstnem dnevu. Vprašanje Trsta je bilo v ospredju tudi ob tej priložnosti. Dirigent Cipci je v svojem pozdravu predsedniku Titu med drugim dejal, da bo »najsrečnejši dan [...] za nas, ko bo Trst priključen k FLRJ. Naj živi Trst kot sedma republika v Titovi Jugoslaviji! Naj živi maršal Jugoslavije Tito! Naj živi FLRJ!«¹⁵⁴ Tito se je filharmonikom zahvalil in jim zagotovil, »da so Vaše in naše želje – želje jugoslovanskih narodov enake« ter da bodo »nadaljevali [...] naše delo in naše borbe, da boste dobili mesto v ljudski skupnosti narodov FLRJ«. ¹⁵⁵ Glasbeniki so bili povabljeni tudi na razkošen banket v predsednikovo rezidenco, ki ga je slikovito opisala Josipina Kalc:

*Ko smo se v času hudega pomanjkanja in racionirane prehrane znašli pred razkošnimi mizami, ki so se šibile pod usakovrstnimi dobrotami, nas je skorajda obšla vrtoglavica. Ob umetelno postreženih izbranih jedeh ni manjkalo pijače, vina, piva, brezalkoholnih napitkov, pa svežega sadja, sočnega in dišečega. Okrog miz ni bilo stolov. Sprehajali smo se, s pladnjem v levi roki, medtem ko smo ga z desno poskušali po svojem okusu napolniti. In to še ni vse. V vsaki od štirih ali petih sob je bila »konstrukcija« v obliki piramide, napravljena iz kakih sto zavojev najboljših cigaret. Če nas je izobilje jedi in pijače osupnilo, so se nam zdele te velikodušno podarjene cigarete na meji verjetnega, tudi nekadilcem.*¹⁵⁶

146 Marjan Kozina, »Tržaška filharmonija v Beogradu«, *Slovenski poročevalec*, 24. maj 1946: 3.

147 Prim. npr. »Koncert Tršćanske filharmonije za sindikate u Beogradu«, *Politika*, 26. maj 1946: 4; »Veliki uspeh simfoniskog orkestra Tršćanske filharmonije u Beogradu«, *Borba*, 26. maj 1946: 3.

148 »Naša borba za Trst«, *Politika*, 15. maj 1946: 1.

149 »Mi od naših pravednih zahteva nečemo ni najmanje odstupati«, *Borba*, 18. maj 1946: 1.

150 »Pravda Trstu i Juliskoj Krajini«, *Politika*, 18. maj 1946: 1.

151 »Julijska Krajina etnički je slovenačka«, *Politika*, 20. maj 1946: 1.

152 »Prvi simfonijski koncert Tršćanske filharmonije«, *Politika*, 20. maj 1946: 3.

153 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.

154 »Sprejem v Ljudski skupščini FLRJ na čast maršalu Titu«, *Slovenski poročevalec*, 28. maj 1946: 1.

155 »Sprejem v Ljudski skupščini FLRJ na čast maršalu Titu«, *Slovenski poročevalec*, 28. maj 1946: 1.

156 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 16–17.

Podobnega gostoljubja so bili člani Tržaške filharmonije deležni tudi ob ostalih postankih v srbskih, makedonskih in hrvaških mestih. Prav tako so tudi koncerti, ki so jih izvedli v nadaljevanju turneje, ohranili izrazit politično-propaganden značaj; mnogi izmed njih so bili namenjeni sindikatom in vojski. Josipina Kalc poroča, da so v vsakem kraju najprej stopili v stik z vodjo lokalne partijske celice in se dogovorili o poteku gostovanja in koncertih; sama je na teh sestankih sodelovala kot prevajalka.¹⁵⁷

Iz Beograda je orkester najprej odšel v Niš, kjer je do 29. maja 1946 priredil štiri koncerte. Ob prihodu tržaških glasbenikov so meščane pozvali, naj jih pričakajo na postaji, saj bodo s tem »izkazali vso ljubezen do bratov v Trstu in Julijski Krajini in pokazali pripravljenost, da jim pomagajo v naporih za njihovo osvoboditev«. ¹⁵⁸ 30. maja so filharmoniki odpotovali v Skopje, kjer jih je na postaji z vzkliki, kot sta »Pravico Trstu – Trst Jugoslaviji« in »Živelu bratstvo in enotnost ljudstva Trsta in Julijske krajine«, ponovno pričakala množica ljudi, med katerimi so bili tudi člani mestnega ljudskega odbora in direktor radia; do 2. junija so bili v Skopju izvedeni trije javni koncerti in koncert za jugoslovansko armado.¹⁵⁹ Tudi na teh koncertih se je občinstvo, v katerem so sedeli vsi vidnejši lokalni politični veljaki,¹⁶⁰ »dvignilo s sedežev in dolgo manifestiralo za bratstvo Italijanov in Slovanov, za priključitev Julijske Krajine in Trsta k Jugoslaviji«. ¹⁶¹ Bučen sprejem je Tržaško filharmonijo pričakal tudi v Bitolju, kamor je prispela 3. junija popoldne. Naslednji dan ji je na koncertu prisluhnilo sicer »nedisciplinirano, a nadvse muzikalno občinstvo«. ¹⁶²

5. junija so se tržaški filharmoniki z vlakom odpeljali nazaj proti severu in po 23-urni vožnji naslednji dan že igrali na koncertu za vojsko v Beogradu (Zemun). 8. junija zjutraj je orkester odpotoval proti Novemu Sadu, kjer je po množičnem manifestativnem sprejemu prvi koncert priredil še isti dan; v naslednjih dneh sta mu sledila še dva.¹⁶³ Drugi izmed koncertov je bil organiziran za člane sindikatov in udeležilo naj bi se ga prek 2000 delavcev. Tržaške glasbenike je pozdravil sekretar Mestnega sindikalnega sveta Milorad Petrović, ki je v svojem govoru poudaril, da je »edina prava rešitev, da Trst in Julijska Krajina pripadeta Jugoslaviji«. ¹⁶⁴ Sledila sta dva koncerta v Subotici (11. in 12. 6.) ter koncert v Somboru (13. 6.), od koder je orkester še isti večer odpotoval proti Osjeku, kjer je nato 15. 6. izvedel dva koncerta. Tudi v poročilu o slednjih,

157 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 13.

158 Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, *Vita artistica di Jakob Čipci I*, str. 38. V poročilu o poteku turneje, ohranjenem v arhivu Tržaške filharmonije, je navedeno, da je prišlo ok. 15.000 ljudi. Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.

159 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946; »Obisk tržaške filharmonije v Skoplju«, *Ljudska pravica*, 1. junij 1946: 2; »Manifestacije u Skoplju prilikom dočeka Tršćanske filharmonije«, *Borba*, 1. junij 1946: 2.

160 Podrobneje glej »Na prvom koncertu Tršćanske filharmonije u Skoplju priredene su oduševljene manifestacije Julijskoj Krajini i Trstu«, *Borba*, 3. junij 1946: 2.

161 »Na prvem koncertu Tržaške filharmonije v Skoplju so se vršile navdušene manifestacije za Julijsko Krajino in Trst«, *Ljudska pravica*, 8. junij 1946: 2.

162 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.

163 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946; »Pravda Trstu – Trst Jugoslaviji«, *Slobodna Vojvodina*, 9. junij 1946: 4.

164 »Drugi koncert Tršćanske filharmonije u Novom Sadu«, *Slobodna Vojvodina*, 11. junij 1946: 6.

objavljenem v časopisu *Glas Slavonije*, je bilo poudarjeno, da »turneja filharmonije iz Trsta ni običajno potovanje glasbenih umetnikov, temveč pomeni manifestacijo ljudske volje slovenskega in italijanskega prebivalstva Trsta po priključitvi k Jugoslaviji, v kateri bodo kot sedma federalna enota uživali polno svobodo in enakopravnost.¹⁶⁵ Propagandna turneja Tržaške filharmonije se je zaključila 17. junija s (slabo organiziranim) koncertom v Zagrebu, 18. junija ob 14.30 so se filharmoniki z vlakom vrnili v Ljubljano: v 35 dneh so izvedli 25 koncertov in prepotovali 3000 kilometrov.¹⁶⁶

Tržaška filharmonija in pariška mirovna konferenca

Pariška mirovna konferenca (29. 7.–15. 10. 1946) je za jugoslovansko politiko pomenila še zadnjo priložnost za poskus spremembe odločitve, sprejete na svetu zunanjih ministrov v začetku julija 1946. A možnosti, da bi v Parizu drugačno rešitev tržaškega vprašanja tudi dejansko sprejeli in spremenili predvideni potek meje med Italijo in Jugoslavijo, so bile v resnici minimalne: že na potsdamski (konec julija in začetek avgusta 1945) in moskovski konferenci (december 1945) je bilo določeno, da bodo predlog za mirovno pogodbo z Italijo pripravili veliki štirje. Čeprav je bilo predvideno, da se bo na mirovni konferenci o njem razpravljalo, je bilo hkrati določeno, da bodo te razprave le posvetovalne narave. Pomeni: ostali zavezniki so v Pariz sicer lahko prišli in tam predstavili svoje rešitve, a se le-te brez potrditve velikih štirih niso mogle uveljaviti. Priprava mirovne pogodbe z Italijo (in drugih mirovnih pogodb) je bila torej v domeni velikih štirih, podpisali pa naj bi jo vsi.¹⁶⁷ Čeprav je jugoslovanska delegacija na mirovni konferenci temu ostro nasprotovala, je bil francoski predlog, ki so ga v začetku julija 1946 potrdili na svetu zunanjih ministrov, v mirovno pogodbo z Italijo v celoti vključen. Pogodba je bila nato podpisana 10. februarja 1947, z njeno uveljavitvijo 15. septembra 1947 pa naj bi zaživel tudi Svobodno tržaško ozemlje.¹⁶⁸

Ko se je mirovna konferenca v Parizu začela, so bili tržaški filharmoniki po intenzivni turneji na dopustu. Kot lahko razberemo iz zapisnikov sestankov upravnega odbora, so se že v času gostovanja v Beogradu dogovarjali, da bi tisti člani orkestra, ki bi to želeli, dopust skupaj preživel v Opatiji, kjer bi v poletnih mesecih ustanovili tudi manjši priložnostni orkester. Dirigent Cipci je nato s skupino glasbenikov v Istro odpoatoval 3. julija.¹⁶⁹

165 Koncert Trščanske filharmonije bio je snažna politička i kulturna manifestacija», *Glas Slavonije*, 19. junij 1946: 5.

166 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji, 19. junij 1946. V dokumentu je navedeno, da je Tržaška filharmonija v okviru turneje nastopila 26-krat, a če seštejemo vse omenjene koncerte, jih je v resnici 25. Josipina Kalc navaja nekoliko drugačno zaporedje gostovanj in še nekaj drugih krajev, v katerih naj bi se odvijali koncerti (Vinkovci, Slavonski Brod, Maribor), ki naj bi jih bilo v 30 dneh turneje prek 30. (Glej Odsek za zgodovino in etnografijo NSK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 4–5.) Ker v uradnem poročilu o poteku turneje, ohranjenem v arhivu Tržaške filharmonije, kot tudi v poročilih, objavljenih v sočasnih časopisih, ti koncerti niso omenjeni in ker tudi Josipina Kalc sama pravi, da se poteka turneje ne spomni več povsem dobro, se zdi, da podatki, ki jih navaja, niso točni.

167 Nečak, »Od železne zaves do zelene meje«, 210.

168 Nečak, »Od železne zaves do zelene meje«, 211.

169 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.», str. 43, 51; AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Registro Assemblea Generale«, str. 11–12. Paolo Janković že v dopisih dvema novima članoma Tržaške filharmonije, ki sta datirana 24. in 29. junija, prejemnikoma pošilja navodila, kako naj

Iz zapisnikov razprav upravnega odbora in zbora članov lahko razberemo tudi, da je bilo v zvezi z delovanjem orkestra po zaključku turneje po Srbiji in Makedoniji veliko nejasnosti. Tako so filharmoniki na enem izmed zborov članov med drugim glasovali o tem, kje bo orkester v prihodnje imel svoj sedež: izbirali so med Reko (kamor se je želel preseliti del glasbenikov) in Beogradom (ki ga je predlagala zvezna vlada) in se večinsko odločili za drugega.¹⁷⁰ A člani Tržaške filharmonije se po koncu dopusta niso zbrali ne na Reki in ne v Beogradu, temveč so 21. avgusta 1946 za nekaj tednov najprej vsi prišli v Opatijo,¹⁷¹ nato pa so dober mesec prebivali v Portorožu. Na sestankih, na katere sta v začetku julija v Beograd odpotovala člana upravnega odbora Bertolini in Janković,¹⁷² je bilo očitno dogovorjeno, da bo orkester ob koncu poletja in v začetku jeseni 1946 gostoval v Istri (in na ta način pravzaprav v okrnjeni različici izvedel še drugi del turneje po Jugoslaviji, ki je bila predvidena že ob njegovi ustanovitvi). Tržaški filharmoniki so tako koncerte v coni B Julijske krajine, na spornem ozemlju med Italijo in Jugoslavijo, prirejali prav v času, ko so bile razprave na mirovni konferenci v Parizu najbolj intenzivne.

Iz pregledanih virov in literature moremo razbrati, da je Tržaška filharmonija med 25. avgustom in 6. oktobrom 1946 v Istri priredila 14 koncertov: 4 v Opatiji, po 2 v Izoli in Piranu ter po 1 koncert na Reki, v Pazinu, Kopru, Portorožu, Bujah in Umagu. Časopisna poročila, objavljena v osrednjem istrskem dnevniku *Glas Istre*, tržaškem *Il Lavoratore* in ljubljanskih dnevnikih *Slovenski poročevalec* in *Ljudska pravica*, ki so spremljala gostovanje orkestra v coni B, se, za razliko od prispevkov, ki so nastajali v času turneje po Srbiji in Makedoniji, tržaškega vprašanja in vprašanja meje med Jugoslavijo in Italijo le posredno dotikajo. V njih najdemo večinoma navedbe izvajanega programa, omembe spomladanskega gostovanja orkestra po Jugoslaviji (in posebno srečanja s Titom v beograjski skupščini), nekaj poudarkov o tem, kako je kulturno življenje v Jugoslaviji/na vzhodu na višjem nivoju kot tisto v Italiji/na zahodu, in predvsem splošne zapise o Tržaški filharmoniji in dirigentu Cipciju; v okviru slednjih se poudarja, da so bili tržaški glasbeniki, vsi prepričani antifašisti, po prihodu zaveznikov v Trst prisiljeni zapustiti mesto.¹⁷³ Posredno omembo vprašanja meje med Italijo in Jugoslavijo zasledimo le v enem članku, kjer je izraženo upanje, da »bomo drage goste iz Trsta pri nas ponovno slišali ob boljših priložnostih, ko med Julijsko Krajino, Trstom in Jugoslavijo ne bo več nikakršnih meja in črt«.¹⁷⁴ Tudi tržaško vprašanje se omenja zgolj posredno in zgolj v enem članku, kjer avtor pravi, da se je »turneja [Tržaške filharmonije v Istri]

si priskrbita dovoljenje za pot do Opatije. (Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis Paola Jankovića Benedettelliju«, 24. 6. 1946), in »Dopis Paola Jankovića neznane glasbeniku«, 29. junij 1946. Ali je bil priložnostni orkester v Opatiji tudi dejansko ustanovljen, iz razpoložljivih virov ni bilo moč ugotoviti.

170 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Registro Assemblée Generale«, str. 9.

171 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Dopis Jakova Cipcija upravnemu odboru Tržaške filharmonije«, 4. november 1946.

172 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 50.

173 Podrobneje glej »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B«, *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3; »Povodom gostovanja Trščanske filharmonije«, *Glas Istre*, 29. avgust 1946: 3; »Gostovanje Trščanske filharmonije u Pazinu«, *Glas Istre*, 17. september 1946: 3; »Grande concerto sinfonico a Pisino«, *Il Lavoratore*, 19. september 1946: 2; »Trščanska filharmonija u Bujama«, *Glas Istre*, 6. oktober 1946: 3; Vojmil Dekleva, »Turneja Tržaške filharmonije po coni B«, *Ljudska pravica*, 3. oktober 1946: 6; »Koncerta tržaške filharmonije v Bujah in Umagu«, *Ljudska pravica*, 10. oktober 1946: 3; »Oproštajni koncert Trščanske filharmonije u Piranu«, *Glas Istre*, 15. oktober 1946: 3; Vojmil Dekleva »Poslovilni koncert Tržaške filharmonije«, *Ljudska pravica*, 17. oktober 1946: 6; »L'orchestra Cipci all'Amplea«, *Ricostruzione*, 1. november 1946: 2.

174 »Gostovanje Trščanske filharmonije u Pazinu«, *Glas Istre*, 17. september 1946: 3.

vršila v času, ki je za usodo teh pokrajin nadvse odločilen« in »ko ves narod upa, da se bodo njegove želje izpolnile in da bo v teh krajih definitivno potrjena ljudska oblast«. ¹⁷⁵

Zdi se, da v času, ko je bil predlog meje med Jugoslavijo in Italijo sprejet, ko je bila rešitev za Tržaško vprašanje dogovorjena in ko je postalo jasno, da bo na pariški mirovni konferenci kakršnekoli spremembe enega ali drugega težko ali celo povsem nemogoče doseči, prirejanje političnih manifestacij na koncertih ni bilo več tako pomembno (čeprav je do njih na nekaterih koncertih vendarle prišlo ¹⁷⁶). Zdi se, da je bilo pomembneje izpostavljati krivico, ki se je zgodila tržaškim glasbenikom, ki da so morali zaradi svojih političnih prepričanj zapustiti Trst (s tem se je posredno opominjalo tudi na krivično razrešitev tržaškega vprašanja), in hkrati poudarjati superiornost jugoslovanske kulture nad italijansko. ¹⁷⁷ Očitno je, da so časopisna poročila nastajala v času, ko se je razdelitev sveta s Churchillovo železno zaveso že jasno kazala.

Od Tržaške do Slovenske filharmonije

Zdi se, da je orkester Tržaške filharmonije sredi oktobra 1946, ko je po zaključku mirovne konference v Parizu dokončno postalo jasno, da Trst ne bo jugoslovanski, nekako izgubil svoj osnovni namen; to se kaže tudi v nekakšni praznini v njegovem delovanju, ki je slednjič pripeljala do njegovega razpusta.

Z večjimi organizacijskimi težavami se je orkester začel spopadati že kmalu po zaključku spomladanske turnee po Srbiji in Makedoniji. Prav v tistem času so namreč pospešeno potekale priprave za ustanovitev novega gledališča na Reki, v okviru katerega naj bi deloval tudi operni orkester; za delovanje v njem so se zanimali tudi nekateri izmed tržaških filharmonikov. ¹⁷⁸ Čeprav ni znano, koliko se jih je želelo preseliti na Reko, jih je bilo očitno toliko, da je moral upravni odbor na sestanku 27. avgusta 1946 sprejeti sklep, da bodo »člani, ki so prevzeli obveznosti pri Gledališču Reka ¹⁷⁹ novo službo lahko nastopili takoj, ko bodo ustrezno zamenjani; vse v dogovoru z upravo

175 »Oproštajni koncert Trščanske filharmonije u Piranu«, *Glas Istre*, 15. oktober 1946: 3.

176 Glej npr. »Trščanska filharmonija u Bujama«, *Glas Istre*, 6. oktober 1946: 3.

177 V italijanski javnosti so se tudi po zlomu fašizma pogosto pojavljale ideje o kulturni superiornosti italijanskega naroda nad barbarškimi in neciviliziranimi (Jugo)Slovani. Na Tržaškem so se tovrstna prepričanja po jugoslovanski zasedbi Trsta in Julijske krajine spriči represije, ki so jo na zasednem ozemlju takoj začele izvajati OZNA in vojaška policija KNOJ, med mnogimi Italijani le še okrepila. (Podrobneje glej Pirjevec, *Trst je naš!*, 303–304.) Zdi se, da je bila politična podpora delovanju orkestra Tržaške filharmonije tudi (ne tako nepomemben) kamenček v mozaiku jugoslovanskih odgovorov na tovrstne očitke: Italijani in zavezniki (!) so »izgnali« glasbenike, ki v Trstu zato ne morejo več delovati, v Jugoslaviji, kjer je v novi, napredni in demokratični ureditvi omogočeno kar najširše kulturno delovanje, pa so bili ti glasbeniki sprejeti z odprtimi rokami. Posledično so tržaški filharmoniki tako zadovoljni, da si želijo tu ostati in tudi zaradi tega (torej bistveno boljše možnosti za kulturno delovanje, kot jih ponuja Italija) zahtevajo priključitev Trsta in Julijske krajine k Jugoslaviji.

178 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa I, »Dopis uprave SNG Ljubljana vodstvu Tržaške filharmonije«, 14. avgust 1946.

179 V zapisniku enega od predhodnih sestankov je navedeno, da so ti člani pogodbo z reškim gledališčem podpisali brez vednosti upravnega odbora. (Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 59.) To je moralo biti za člane upravnega odbora neljubo presenečenje, saj so se o prehodu zainteresiranih tržačanov na Reko z intendantco reškega gledališča v poletnih mesecih dogovarjali tudi sami in tamkajšnje odgovorne prosili, naj se v zvezi s tem obračajo nanje; dogovarjali so se tudi že za opravljanje ustreznih advicij. Glej AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije intendantu reškega gledališča«, 19. julij 1946, in »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije nadintendantu reškega gledališča«, 7. avgust 1946.

gledališča».¹⁸⁰ Na Reko so gotovo odšli do 20. oktobra, ko je novi operni orkester igral v okviru svečane otvoritve gledališča.¹⁸¹

Že pred tem je v začetku oktobra v Beograd na ponovni sestanek o prihodnjem delovanju Tržaške filharmonije odšel član upravnega odbora Edoardo Rudes.¹⁸² Dogovorjeno je bilo, da se bo orkester iz Portoroža 26. oktobra s štirimi avtobusi in enim tovornjakom preselil na Bled,¹⁸³ pri čemer ni bilo čisto jasno, kaj bo tam počel in kdaj bo ponovno začel s koncertiranjem. Čeprav je upravni odbor razpravljal o organizaciji koncertov zabavnejšega značaja s katerimi bi filharmoniki gostovali v Beogradu¹⁸⁴ in – potem, ko je novembra orkester zapustil dirigent Cipci¹⁸⁵ – o oblikovanju novega orkestra z začasnim dirigentom Liviem Benedettellijem,¹⁸⁶ se je izkazalo, da se je s koncertom 6. oktobra v Piranu, o katerem so časopisi poročali kot o poslovilnem koncertu s turneje po Istri, Tržaška filharmonija v resnici poslovila od javnega delovanja nasploh, saj po tem datumu ni priredila nobenega samostojnega koncerta več. Kot vzroka za prekinitev nastopanja sta v enem od zapisnikov upravnega odbora navedena nepopolna zasedba (pomanjkanje članov) in organizacijska nesposobnost okrožnih in okrajnih organov.¹⁸⁷

Iz dokumentov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, o usodi orkestra ne izvedemo ničesar: zadnja sestanka upravnega odbora in zbora članov, na katerih so razpravljali o povsem tekočih zadevah (povračila stroškov in odškodnine za uničeno ali izgubljeno imovino), sta bila 9. in 10. decembra.¹⁸⁸ Kdaj, kako in zakaj je bil orkester ukinjen, tako lahko izvedemo le iz ohranjenih pričevanj Josipine Kalc. V enem izmed dokumentov Kalčeva navaja, da na Bledu sicer niso imeli možnosti izvedbe koncertov, so pa vadili individualno, saj so vedeli, da bo iz Beograda prišla posebna komisija, pred katero bodo glasbeniki posamično opravljali avdicije. Pojasni še, da je bil propagandni namen orkestra očitno uresničen z dobro uspešo turnejo po Jugoslaviji.¹⁸⁹ O zadnjih dnevih delovanja Tržaške filharmonije nekoliko podrobneje spregovori v svojem življenjepisu, kjer navaja:

Orkester, ki je nosil naziv 'Trščanska filharmonija', je bil 31. decembra 1946 rasformiran. Nahajal se je na Bledu, razmeščen v treh hotelih. Komisija sestavljena od treh uglednih dirigentov, na čelu z M^{om} Vuk-Dragovićem iz Beograda, je vsakega člana podvrgla avdiciji in mu na podlagi rezultata in potreb raznih simfonijskih in opernih orkestrrov – dodelila mesto. Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Beograd, Skopje in Reka so tedaj sprejeli v svoje 'škrbaste' ansamble po

180 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 53.

181 »Slovesen dan na Reki«, *Primorski dnevnik*, 23. oktober 1946: 2.

182 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 64.

183 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 73.

184 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 77.

185 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Dopis Jakova Cipcija upravnemu odboru Tržaške filharmonije«, 6. december 1946.

186 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 86.

187 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 75.

188 AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 86; AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Registro Assemblea Generales«, str. 28–29.

189 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 10.

*nekoliko članov, presejanih na Bledu. Bilo je med njimi preko dvajset vrhunskih instrumentalistov.*¹⁹⁰

Tržaška filharmonija je bila torej ob koncu 1946, potem ko sta bili vprašanji Trsta in meje z Italijo razrešeni, razpuščena, njenim članom pa je bilo očitno ponujeno, da na podlagi uspešno opravljene avdicije še naprej ostanejo v Jugoslaviji in se vključijo v katerega ob obstoječih orkestru, ki jih je pestilo pomanjkanje kadra; Josipina Kalc je odšla na Reko, kjer je nato delovala do konca svoje glasbene kariere.¹⁹¹

Kar nekaj filharmonikov je po razpustu orkestra ostalo v Sloveniji in okrepilo vrste radijskega orkestra, ki se je tako povečal na 70 članov.¹⁹² V *Ljudski pravici* so ob tem 23. decembra zapisali, da smo »po zaslugi naših ljudskih oblasti [...] dobili prvi, enotni slovenski simfonični orkester«.¹⁹³ Le-ta je začel delovati še pred uradnim razpustom Tržaške filharmonije 31. decembra 1946, o katerem govori Josipina Kalc: prva notica o novem, povečanem radijskem orkestru je bila v *Ljudski pravici* objavljena že 22. decembra 1946, prvi koncert pa je pod vodstvom gostujoče ameriške dirigentke dr. Antonije Brico priredil že nekaj dni zatem, 28. decembra 1946.¹⁹⁴

Kateri člani Tržaške filharmonije so prešli v radijski orkester in koliko jih je bilo, na podlagi pregledanih virov ni bilo moč dokončno ugotoviti.¹⁹⁵ O tem lahko sklepamo le posredno, na podlagi podatkov o članih Slovenske filharmonije, ki je bila z odločbo ustanovljena 1. januarja 1948¹⁹⁶ in pod okrilje katere sta prešla radijski zbor in radijski orkester.¹⁹⁷ V njenem arhivu je bila nedavno najdena dragocena kadrovska knjiga z začetka njenega delovanja, ki prinaša raznovrstne podatke o njenih članih, med drugim tudi podatke o njihovi predhodni zaposlitvi, državljanstvu, izobrazbi, plači ipd. Iz nje lahko na podlagi podatkov o predhodni zaposlitvi razberemo, da so bili domala vsi člani orkestra, ki so se v Slovenski filharmoniji zaposlili ob njeni ustanovitvi, predhodno

190 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985], str. 7.

191 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985], str. 7 in sl.

192 »Dnevne vesti«, *Ljudska pravica*, 23. december 1946: 4.

193 »Dnevne vesti«, *Ljudska pravica*, 23. december 1946: 4.

194 »Dnevne vesti«, *Ljudska pravica*, 22. december 1946: 7.

195 Po poizvedovanju na RTV Slovenija se podatki o tem, kateri člani razpuščene Tržaške filharmonije so se vključili v radijski orkester, v tamkajšnjem arhivu kadrovske službe niso ohranili. Za informacijo se zahvaljujem ge. Bredi Kralj iz Kadrovske službe RTV Slovenija.

Tjaša Ribizel v prispevku *Simfonični orkester radia Ljubljana 1945–1948* navaja, da je »mnoho tržaških glasbenikov, ki so ostali v Ljubljani, prevzel v svoj orkester Radio Ljubljana«, pri čemer se sklicuje na »Kroniko Radia Ljubljana do leta 1945, ki jo hrani Glasbena zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani«. (Tjaša Ribizel, »Simfonični orkester radia Ljubljana 1945–1948«, *De musica disserenda* 7, št. 2 (2011): 18. Podatka ni bilo mogoče preveriti, saj Kronike Radia Ljubljana, iz katere je bil prevzet, v Glasbeni zbirki NUK na podlagi zapisa v sklicu na vir v navedenem članku ni bilo moč poiskati.

196 »Odločba o ustanovitvi Slovenske filharmonije«, *Uradni list LRS*, 3. januar 1948: 7.

197 Venier, *Simfonični orkester RTV Slovenija*, 69. Primož Kuret v svoji monografiji o Slovenski filharmoniji navaja, da so »orkester sestavljali sprva glasbeniki simfoničnega orkestra Radia Ljubljana in člani Tržaške filharmonije« in v nadaljevanju pojasnjuje, da je orkester Tržaške filharmonije novembra 1945 prišel v Ljubljano, »kjer je ostal do konca 1946, ko je bil razpuščen in so bili številni glasbeniki vključeni v novoustanovljeno Slovensko filharmonijo«. (Kuret, *Slovenska filharmonija/Academia philharmonicorum: 1701–2001*, 79; glej tudi Kuret, *100 let Slovenske filharmonije*, 60.) Kuretove navedbe bi mogli razumeti na način, da je bil orkester Slovenske filharmonije na novo sestavljen tako, da so vanj združili radijski orkester in del tržaških filharmonikov (po enem letu od njenega razpada), kar pa ni v skladu z zgoraj predstavljenimi podatki o razpustu Tržaške filharmonije: nekateri tržaški glasbeniki so se po razpustu svojega orkestra najprej (že konec leta 1946) vključili v radijski orkester, ta pa je nato z ustanovitvijo Slovenske filharmonije v celoti prešel v nov institucionalni okvir. Kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, je bil torej orkester Slovenske filharmonije v resnici le preimenovan dotedanji radijski orkester.

zaposleni na Radiu Ljubljana; med njimi je tudi 16 članov Tržaške filharmonije in dirigent Cipci.¹⁹⁸ Ob upoštevanju (sicer manj verjetne) možnosti, da v novoustanovljeni orkester Slovenske filharmonije niso prešli vsi člani radijskega orkestra, moremo vendarle domnevati, da število tržaških filharmonikov, ki so po razpustu svojega orkestra delovali na Radiu Ljubljana, ni bilo bistveno večje.

Josipina Kalc navaja, da so se po letu 1950 domala vsi nekdanji člani Tržaške filharmonije vrnili v Italijo; nekateri izmed njih so svojo glasbeno pot nadaljevali tudi v tako priznanih institucijah, kot je milanska Scala. Dodaja, da je na Reki poleg nje ostal le še flautist Alberto Nicoletti.¹⁹⁹ Nekoliko več tržačanov je ostalo v Slovenski filharmoniji, saj jih je na seznamu članov iz sezone 1950/1951 še 7, v sezoni 1955/1956 pa so v orkestru igrali še 4.²⁰⁰ Posamezni tržaški glasbeniki so torej slovenski glasbeno-kulturni prostor pomembno sooblikovali še vsaj deset let po razpustu orkestra.²⁰¹ Toda kljub nespornemu velikemu pomenu za jugoslovansko glasbeno življenje (navsezadnje so bili koncerti tržaškega orkestra ob precej naključnih nastopih radijskega orkestra prvi redni simfonični koncerti v povojni Ljubljani) ostaja dejstvo, da je bila Tržaška filharmonija v danih zgodovinskih okoliščinah ustanovljena s točno določenim namenom in da se bo njeno delovanje v zgodovino zapisalo tudi ali pa predvsem kot vzorčni primer politične propagande in politične manipulacije z glasbeno umetnostjo.

Bibliografija

Viri

AS 1215 (Arhiv RTV)

t. e. 1 (Radio Trst – Radio Trieste)

»Spomini na Trst.«

AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst)

t. e. 1 (Zapisniki MOS 1945)

»Membri della consulta.«

»Appunti per la stazione Radio Trieste.«

t. e. 2 (Zapisniki MOS 1945)

»Seja osvobodilnega Sveta dne 24. 6. 1945 ob 9.30.«

t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije)

»Dopis Jakova Cipcija upravnemu odboru Tržaške filharmonije«, 4. november 1946.

198 Slovenska filharmonija, arhiv Slovenske filharmonije, *Kadrovska knjiga 1948–1960*, str. 1–20. Ob navedenih 16 članih (označeni so na priloženem seznamu članov Tržaške filharmonije) in dirigentu Cipciju je bil pred zaposlitvijo v Slovenski filharmoniji v orkestru Radia Ljubljana zaposlen še italijanski glasbenik Vlado Bargnesi, za katerega pa s pomočjo pregledanih virov ni moč potrditi, da je pred tem igral tudi s Tržaško filharmonijo.

199 Odsek za zgodovino in etnografijo NŠK v Trstu, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc, »Odgovori Jospine Kalc na novinarska vprašanja«, nedatirano, str. 11–12.

200 Seznama članov sta navedena v Kuret, *Slovenska filharmonija/Academia philharmonicorum: 1701–2001*, 81, 95.

201 Iz omenjene kadrovske knjige Slovenske filharmonije je sicer razvidno, da so se tudi kasneje v orkestru zaposlovali italijanski in tržaški glasbeniki (ki pred tem niso bili člani Tržaške filharmonije).

»Dopis Jakova Cipcija upravnemu odboru Tržaške filharmonije«, 6. december 1946.

matični listi članov Tržaške filharmonije

»Potrdilo o zalogi potrošnega materiala«, 6. julij 1946.

»Registro Assemblea Generale.«

»Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«

mapa I (Corrispondenza in arrivo)

»Dopis generalnega sekretarja Vlade Ljudske republike Slovenije Danila Dougana železniški upravi«, 7. maj 1946.

»Dopis hrvaškega Ministrstva za kulturo upravi Tržaške filharmonije«, 23. oktober 1945.

»Dopis Lore Kerne Ministrstvu financ FNRJ«, 7. februar 1946.

»Dopis Narodnega gledališča v Zagrebu Pavlu Šivicu«, 11. marec 1946

»Dopis Predsedstva Vlade LRS Tržaški filharmoniji«, 2. julij 1946.

»Dopis Radia Ljubljana Tržaški filharmoniji«, 17. april 1946.

»Dopis Slovenskega narodnega gledališča vodstvu Tržaške filharmonije«, 14. avgust 1946.

»Dopis uprave SNG Ljubljana vodstvu Tržaške filharmonije«, 14. avgust 1946.

»Dopis zveznega Ministrstva za prosveto upravi narodnega gledališča v Zagrebu«, 14. januar 1946.

»Odlok Ministrstva za prosveto Narodne vlade Slovenije«, 11. februar 1946.

»Pismo članu Tržaške filharmonije«, 4. junij 1946.

»Pismo Paola Jankovića članom Tržaške filharmonije«, 26. marec 1946.

»Pismo Paola Jankovića članom Tržaške filharmonije«, 27. marec 1946.

»Pismo Prima Palazzija Jakovu Cipciju«, 14. avgust 1946.

»Potrdilo Josipa Straška o prejemu plačila za sodelovanje v Tržaški filharmoniji«, 16. maj 1946.

»Račun Trščanske filharmonije«, 11. marec 1946.

mapa II (Corrispondenza in partenza)

»Dopis Alberta Nicolettija Renzeju«, 11. november 1945.

»Dopis Alberta Nicolettija slovenskemu Ministrstvu za prosveto«, 11. januar 1946.

»Dopis hrvaškemu Ministrstvu za prosveto«, 11. november 1945.

»Dopis Paola Jankovića Benedettelliju«, 24. junij 1946.

»Dopis Paola Jankovića Koršiču«, 30. oktober 1945.

»Dopis Paola Jankovića neznanemu glasbeniku«, 29. junij 1946.

»Dopis Tržaške filharmonije Callegaru Veniciu«, 14. februar 1946.

»Dopis Tržaške filharmonije Ivu Tijardoviću«, 6. februar 1946.

»Dopis Tržaške filharmonije Giorgiu Tieghiju«, 12. november 1945.

»Dopis Tržaške filharmonije Ministrstvu financ FNRJ«, 7. februar 1946.

»Dopis Tržaške filharmonije ministru Vladimirju Ribnikarju«, 9. november 1945.

»Dopis Tržaške filharmonije Paolinu«, 12. november 1945.

»Dopis Tržaške filharmonije tovarišu Gamulinu«, 11. januar 1946.

- »Dopis Tržaške filharmonije tovarišu Siliottiju«, 11. julij 1946.
- »Dopis Tržaške filharmonije upravi Radia Ljubljana«, 20. december 1945.
- »Dopis Tržaške filharmonije upravi Radia Trst«, 26. oktober 1945.
- »Dopis Tržaške filharmonije vodstvu zagrebške opere«, 30. oktober 1945.
- »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije intendanci reškega gledališča«, 19. julij 1946.
- »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije Luigiju Girlandi«, 7. maj 1946.
- »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije nadintendantu reškega gledališča«, 7. avgust 1946.
- »Dopis upravnega odbora Tržaške filharmonije Pavlu Šivicu«, 14. april 1946.
- »Dopis Vlaste Janković Ministrstvu financ FLRJ«, 30. avgust 1946.
- »Dopis vodstva Tržaške filharmonije Karlu Kuhačeviću«, 31. oktober 1945.
- »Pismo upravnega odbora Tržaške filharmonije strokovni komisiji za določitev meje«, 8. marec 1946.
- »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.
- »Potrdilo Tržaške filharmonije o prejemu sredstev za marec 1946«, 14. marec 1946.
- »Predlog za pripravo nove pogodbe s Tržaško filharmonijo«, nedatirano [oktober 1945].
- »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Brunu Giorginu«, 5. april 1946.
- »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Rosi Viviani in Lini Morcia«, 5. april 1946.
- »Prošnja obmejnim oblastem za prehod meje Veccia Natalini«, 6. april 1946.
- »Prošnja za dovoljenje za prenos živil iz Zagreba v Ljubljano«, 2. december 1945.

mapa III (Copia conti e spese)

- »Dopis Narodne banke Tržaški filharmoniji«, 28. februar 1946.
- »Estratto conto«, 19. februar 1946.
- »Odločba intendanta Tijardovića o razdelitvi zaslužka s koncerta 22. oktobra 1945«, 22. oktober 1945.
- »Odločba intendanta Tijardovića o razdelitvi zaslužka s koncerta 7. novembra 1945«, 7. november 1945.
- »Preventivo spese«, 11. januar 1946.
- »Prospeto costo camere«, 11. februar 1946.
- »Račun za bivanje Paola Jankovića v Beogradu od 9. do 14. januarja 1946«.
- »Račun za prehrano v Javni kuhinji v Delavski zbornici«, 17. december 1945.
- »Spedizione rimesse alle famiglie«, 11. december 1945.

AS 1747 (Radio Trst)

t. e. 1

- »Program v sredo dne 16. 5. 45.«
- »Spored oddaje v sredo dne 16. 5. 45.«
- »Spored za petek [v resnici četrtek] 17. maja 1945.«
- »Spored dne 18. maja 1945.«
- »Spored oddaje v soboto dne 19. 5. 45.«

AS 1864 (Komanda vojne oblasti)

t. e. 321 (Komanda mesta Trst)

mapa III

»Poročilo o normalizaciji življenja v mestu Trstu«, 10. maj 1945.

»Vsem oddelkom glavnega štaba Slovenije«, 23. maj 1945.

mapa IV

»Odredba«, 3. maj 1945.

Civico museo teatrale Carlo Schmidl (Trst), fond Luigi Toffolo, fascikel 5, mapa 1944.

Civico museo teatrale Carlo Schmidl, fond Luigi Toffolo, mapa 2 (corrispondenza Giuseppe Antonicelli – Luigi Toffolo), »Pismo Luigija Toffola«, nedatirano.

Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana (NUK), Glasbena zbirka, Kozina, Marjan, Kronika, I, Pisma, ovoj Pisma družini 1945–1947

»Pismo Marjana Kozine domačim iz Trsta«, nedatirano [maj 1945?].

»Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda«, 13. marec [1946].

»Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda«, 5. november 1945.

»Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda«, nedatirano [začetek 1946?].

»Pismo Marjana Kozine domačim iz Beograda«, nedatirano [pomlad 1946?].

Odsek za zgodovino in etnografijo Narodne in študijske knjižnice Trst, arhiv Bio, Mapa Josipina Kalc.

»Odgovori Josipine Kalc na novinarska vprašanja«, [nedatirano].

»Izjava Josipine Kalc o strinjanju z določili kolektivne pogodbe«, 30. julij 1945.

»Življenjepis Josipine Kalc«, nedatirano [12. avgust 1985].

Slovenska Filharmonija, arhiv Slovenske filharmonije, *Kadrovska knjiga 1948–1960*.

Univerzitetna knjižnica Maribor. Zbirka drobnih tiskov. *Vita artistica di Jakob Cipci I*.

Univerzitetna knjižnica Maribor. Zbirka drobnih tiskov. *Vita artistica di Jakob Cipci II*.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Novo mesto, Arhivska zapuščina Marjana Kozine, a. e. 8 (Sam o sebi in svojem delu, 1957–1966), avtobiografija.

Monografije in poglavja iz monografij

Barker, Elisabeth. »Mednarodni okvir tržaške krize leta 1945.« V *Trst 1945: zbornik predavanj*, 95–113. Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 1985.

Botteri, Guido in Roberto Collini, ur. *Radio Trieste 1931–2006: Un microfono che registra 75 anni di storia*. Roma: Rai Radiotelevisione Italiana, 2007.

- Candussi, Guido. *Storia della radiodiffusione II: Lo sviluppo in Italia dal suo inizio alla fine della guerra con particolare riguardo alla Venezia Giulia ed alla Dalmazia*. Trst: [samozaložba], 2003.
- Candussi, Guido. *Storia della radiodiffusione III: Radio Trieste e le altre stazioni italiane della e per la Venezia Giulia dopo il 12 giugno 1945*. Trst: [samozaložba], 2007.
- Cvetko, Ciril. *Marjan Kozina*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1983.
- Košir, Marko. *Jakov Cipci: umetniško življenje*. Maribor: Pro-Andy, 2010.
- Kuret, Primož. *100 let Slovenske filharmonije: 1908–2008*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2008.
- Kuret, Primož. *Slovenska filharmonija/Academia philharmonicorum: 1701–2001*. Ljubljana: Slovenska filharmonija, 2001.
- Levi, Vito. *La vita musicale a Trieste: Cronache di un cinquantennio 1918–1968*. Milano: All'insegna del pesce d'oro, 1968.
- Nečak, Dušan. »Jugoslovanski odnos do vprašanja Trsta junij - september 1945.« *Trst 1945: zbornik predavanj*, 45–56. Trst: Narodna in študijska knjižnica v Trstu, 1985.
- Pirjevec, Jože. »Trst je naš!«: *Boj Slovencev za morje (1848–1954)*. Ljubljana: Nova revija, 2007.
- Šah, Maks. »Cipci, Jakob (Jakov).« *Primorski slovenski biografski leksikon: 3. snopič*, 189. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1976.
- Turk, Lidia. *Glas v ... etru*. Trst: Deželni sedež RAI za Furlanijo-Julijsko krajino, 1991.
- Venier Matej in Nela Malečkar, ur. *Simfonični orkester RTV Slovenija – 50 let*. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija, 2006.

Časopisni članki

- »200.000 Tržačanov zahteva Jugoslavijo«, *Ljudska pravica*, 28. marec 1946: 1.
- »I. simfonični koncert tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani.« *Slovenski poročevalec*, 13. december 1945: 6.
- »A Radio Trieste Programmi musicali delle Forze britanniche.« *Giornale alleato*, 5. avgust 1945: 2.
- »Angloameriška vojna uprava radijske postaje Trsta.« *Ljudska pravica*, 11. julij 1945: 2.
- »Antifašistične množice Trsta stoje odločno v boju za svobodo in za priključitev k Jugoslaviji.« *Ljudska pravica*, 28. marec 1946: 1.
- »Attività della Filarmonica Triestina nella zona B.« *Il Lavoratore*, 26. september 1946: 2.
- Cvetko, Ciril. »Iz našega glasbenega življenja.« *Ljudska pravica*, 12. marec 1946.
- Cvetko, Ciril. »Koncert Tržaške filharmonije.« *Ljudska pravica*, 19. december 1945: 3.
- Cvetko, Ciril. »Tržaška filharmonija pri nas.« *Tovariš*, januar 1946: 18.
- Cvetko, Dragotin. »Glasbene prireditve v Prešernovem tednu.« *Slovenski poročevalec*, 13. februar 1946: 6.
- Cvetko, Dragotin. »Naše glasbeno življenje.« *Slovenski poročevalec*, 19. marec 1946: 6.
- Cvetko, Dragotin. »Naše glasbeno življenje.« *Slovenski poročevalec*, 6. april 1946: 6.
- Cvetko, Dragotin. »Prvi koncert Tržaške filharmonije.« *Slovenski poročevalec*, 18. december 1945: 6.

- Cvetko, Dragotin. »Simfonični koncert Tržaške filharmonije.« *Slovenski poročevalec*, 22. januar 1946: 6.
- Cvetko, Dragotin. »Simfonični koncert Tržaške filharmonije.« *Slovenski poročevalec*, 18. april 1946: 6.
- Cvetko, Dragotin. »Šostakovičeva Leningrajska simfonija.« *Slovenski poročevalec*, 12. maj 1946: 7.
- Cvetko, Dragotin. »Tretji simfonični koncert Tržaške filharmonije.« *Slovenski poročevalec*, 31. januar 1946: 6.
- »Concerti per il lavoratore.« *Il Lavoratore*, 21. junij 1945: 2.
- »Concerto inaugurale dell'Orchestra filarmonica triestina.« *Giornale alleato*, 18. avgust 1945: 2.
- »Današnji koncert Trščanske filharmonije.« *Glas Slavonije*, 15. junij 1946: 7.
- Dekleva, Vojmil. »Poslovilni koncert Tržaške filharmonije.« *Ljudska pravica*, 17. oktober 1946: 6.
- Dekleva, Vojmil. »Turneja Tržaške filharmonije po coni B.« *Ljudska pravica*, 3. oktober 1946: 6.
- »Delo Tržaške filharmonije za popularizacijo glasbe med ljudstvom.« *Ljudska pravica*, 16. maj 1946: 4.
- »Delovno ljudstvo je pokazalo plodove svojega dela.« *Ljudska pravica*, 3. maj 1946: 3.
- »Dnevne vesti.« *Ljudska pravica*, 23. december 1946: 4.
- »Dnevne vesti.« *Ljudska pravica*, 22. december 1946: 7.
- »Drugi i poslednji koncert Trščanske filharmonije u Beogradu.« *Borba*, 22. maj 1946: 6.
- »Drugi koncert orkestra Trščanske filharmonije.« *Vjesnik*, 25. oktober 1945: 5.
- »Drugi koncert Trščanske filharmonije u Novom Sadu.« *Slobodna Vojvodina*, 11. junij 1946: 6.
- »Dva koncerta Tržaške filharmonije.« *Ljudska pravica*, 26. januar 1946: 6.
- »Dve kulturni prireditvi v Tržiču na Gorenjskem.« *Ljudska pravica*, 26. april 1946: 6.
- »Fervide accoglienze alla Filarmonica Triestina nei principali centri della Slovenia.« *Il Lavoratore*, 27. marec 1946: 2.
- »Gostovanje Trščanske filharmonije u Beogradu.« *Politika*, 18. maj 1946: 2.
- »Gostovanje Trščanske filharmonije u Pazinu.« *Glas Istre*, 17. september 1946: 3.
- »Gostovanje Trščanske filharmonije u zoni B.« *Glas Istre*, 20. avgust 1946: 3.
- »Grande concerto sinfonico a Pisino.« *Il Lavoratore*, 19. september 1946: 2.
- »Gradne concerto al Teatro Verdi per i lavoratori.« *Il Lavoratore*, 12. junij 1945: 2.
- »Grande successo a Belgrado della Filarmonica triestina.« *Il Lavoratore*, 18. maj 1946: 1.
- »I nostri filarmonici a Zagabria.« *Il Lavoratore*, 10. november 1945: 2.
- »Il concerto dedicato ai lavoratori.« *Giornale alleato*, 16. julij 1945: 2.
- »Il concerto sinfonico per i lavoratori al Verdi.« *Il Lavoratore*, 30 junij 1945: 2.
- »Il concerto sinfonico vocale per i lavoratori.« *Il Lavoratore*, 15. julij 1945: 2.
- »Il concerto sinfonico-vocale di venerdì scorso per il lavoratore.« *Giornale alleato*, 2. julij 1945: 2.
- »Il concerto sinfonico-vocale per i lavoratori al Verdi.« *Giornale alleato*, 20. junij 1945: 2.
- »Il Concerto vocale - strumentale per I lavoratori al Tatro Verdi.« *Il Lavoratore*, 16. junij 1945: 2.

- »Il primo concerto al Verdi con l'Orchestra filarmonica triestina.« *Giornale alleato*, 19. avgust 1945: 2.
- »Istra, Trst in Slovensko Primorje – to je naša zahteva.« *Ljudska pravica*, 14. maj 1946: 1.
- »Iz Trsta.« *Ljudska pravica*, 19. maj 1945: 3.
- »Koncert Trščanske filharmonije.« *Glas Narodnog fronta Srbije*, 19. maj 1946: 4.
- »Koncert Trščanske filharmonije bio je snažna politička i kulturna manifestacija.« *Glas Slavonije*, 19. junij 1946: 5.
- »Koncert Trščanske filharmonije za sindikate u Beogradu.« *Politika*, 26. maj 1946: 4.
- »Koncert tržaške filharmonije na Jesenicah.« *Slovenski poročevalec*, 7. marec 1946: 3.
- »Koncert Tržaške filharmonije v Beogradu.« *Ljudska pravica*, 19. maj 1946: 2.
- »Koncert Tržaške filharmonije v Zagrebu.« *Slovenski poročevalec*, 3. oktober 1945: 6.
- »Konzerta tržaške filharmonije v Bujah in Umagu.« *Ljudska pravica*, 10. oktober 1946: 3.
- Kozina, Marjan. »Tržaška filharmonija v Beogradu.« *Slovenski poročevalec*, 24. maj 1946: 3.
- »Kulturne vezi med Ljubljano in Trstom.« *Ljudska pravica*, 29. maj 1945: 6.
- »L'annata lirica e sinfonica: 35 concerti e 107 esecuzioni d'opera.« *Giornale alleato*, 24. julij 1945: 2.
- »L'inaugurazione del ciclo dei grandi concerti sinfonici.« *Corriere di Trieste*, 19. avgust 1945: 2.
- »La creazione dell'Orchestra filarmonica triestina.« *Corriere di Trieste*, 9. avgust 1945: 2.
- »La Filarmonica Triestina nel suo secondo concerto a Zagabria.« *Il Lavoratore*, 2. november 1945: 2.
- »La VII Sinfonia di Sostakovic eseguita a Lubiana dall'Orchestra filarmonica triestina.« *Il Lavoratore*, 20. maj 1946: 2.
- »La scomparsa del maestro Cipci: una vita emblematica.« *Il meridiano di Trieste*, 17.–20. julij 1975: 17.
- »Letošnji 8. marec je bil dan mobilizacije vseh žena za izvršitev nalog, ki jih postavlja pred nas gospodarska obnova domovine.« *Ljudska pravica*, 10. marec 1946: 5.
- »L'orchestra Cipci all'Amplea.« *Ricostruzione*, 1. november 1946: 2.
- »Manifestacije u Skoplju prilikom dočeka Trščanske filharmonije.« *Borba*, 1. junij 1946: 2.
- »Musicisti triestini in Jugoslavia.« *Il Lavoratore*, 3. januar 1946: 2.
- »Na prvom koncertu Trščanske filharmonije u Skoplju priredene su oduševljene manifestacije Julijskoj Krajini i Trstu.« *Borba*, 3. junij 1946: 2.
- »Na prvem koncertu Tržaške filharmonije v Skoplju so se vršile navdušene manifestacije za Julijsko Krajino in Trst.« *Ljudska pravica*, 8. junij 1946: 2.
- »Obisk tržaške filharmonije v Skoplju.« *Ljudska pravica*, 1. junij 1946: 2.
- »Odpoved godbenikom tržaškega radia.« *Ljudska pravica*, 9. avgust 1945: 4.
- »Oproštajni koncert Trščanske filharmonije u Piranu.« *Glas Istre*, 15. oktober 1946: 3.
- »PNOO protestira.« *Primorski dnevnik*, 12. marec 1946: 1.
- »Poslednji koncert Trščanske filharmonije u Beogradu.« *Politika*, 22. maj 1946: 6.
- »Pot Tržaške filharmonije po Jugoslaviji.« *Slovenski poročevalec*, 26. junij 1946.
- »Povodom gostovanja Trščanske filharmonije.« *Glas Istre*, 29. avgust 1946: 3.
- »Pravda Trstu – Trst Jugoslaviji.« *Slobodna Vojvodina*, 9. junij 1946: 4.

- »Proslava 1. maja v Ljubljani.« *Slovenski poročevalec*, 3. maj 1946: 3.
- »Proslava obletnice ustanovitve Rdeče armade v Ljubljani.« *Slovenski poročevalec*, 26. februar 1946: 1.
- »Prvi koncert Trščanske filharmonije u Beogradu.« *Borba*, 18. maj 1946: 4.
- »Prvi koncert Trščanske filharmonije u Beogradu pretvorio se je u veliku manifestaciju Beogradjana za pripajanje Trsta FNRJ.« *Slobodna Dalmacija*, 18. maj 1946: 3.
- »Prvi simfonični koncert v svobodni Ljubljani.« *Ljudska pravica*, 31. maj 1945: 4.
- »Prvi simfonijski koncert Trščanske filharmonije.« *Politika*, 20. maj 1946: 3.
- »Prvi veliki koncert Trščanske filharmonije.« *Vjesnik*, 29. september 1945: 2-3.
- »Radio Trieste.« *Giornale alleato*, 21. julij 1945: 2.
- »Radio Trst spet oddaja.« *Partizanski dnevnik*, 6. maj 1945: 1.
- Sattler, Miran. »Znanec iz sosednje ulice: Jakov Cipci.« *Ljubljanski dnevnik*, 17. november 1968: 3.
- »Slavna Trščanska filharmonija gostuje u Osjeku.« *Glas Slavonije*, 11. junij 1946: 5.
- »Slovesen dan na Reki.« *Primorski dnevnik*, 23. oktober 1946: 2.
- »Spored prvega koncerta tržaškega filharmoničnega orkestra v Ljubljani.« *Ljudska pravica*, 13. december 1945: 3.
- »Spored simfoničnega koncerta Tržaške filharmonije.« *Ljudska pravica*, 23. januar 1946: 6.
- »Sprejem v Ljudski skupščini FLRJ na čast maršalu Titu.« *Slovenski poročevalec*, 28. maj 1946: 1.
- »Šostakovičeva Leningrajska simfonija.« *Slovenski poročevalec*, 12. maj 1945: 7.
- »Trščanska filharmonija daje u četvrtak 4. o. mj. svoj veliki koncerat.« *Vjesnik*, 4. oktober 1945: 3.
- »Trščanska filharmonija priređuje večeras koncert na Kolarčevom univerzitetu.« *Glas Narodnog fronta Srbije*, 16. maja 1946: 1.
- »Trščanska filharmonija u Beogradu.« *Borba*, 16. maj 1946: 2.
- »Trščanska filharmonija u Beogradu.« *Slobodna Dalmacija*, 29. maj 1946: 3.
- »Trščanski filharmonijski orkestar 'Filharmonica di Trieste' djelovat će u Zagrebu.« *Vjesnik*, 24. avgust 1945: 5.
- »Tržaška filharmonija, pozdravljena!« *Slovenski poročevalec*, 25. november 1945: 2.
- »Tržaška filharmonija obsoja početje protidemokratskih sil v coni A.« *Slovenski poročevalec*, 23. april 1946: 2.
- »Trščanska filharmonija u Bujama.« *Glas Istre*, 6. oktober 1946: 3.
- »Tržaška filharmonija v Ljubljani.« *Ljudska pravica*, 25. november 1945: 8.
- »Tržaška filharmonija v Mariboru.« *Slovenski poročevalec*, 27. marec 1946: 6.
- »Tržaška filharmonija v Novem Sadu.« *Ljudska pravica*, 15. junij 1946: 5.
- »Večeras u dvorani Kolarčeve zadužbine prvi simfoniski koncert Trščanske filharmonije.« *Politika*, 16. maj 1946: 6.
- »Veliki uspeh simfoniskog orkestra Trščanske filharmonije u Beogradu.« *Borba*, 26. maj 1946: 3.
- »Vsa Slovenija je svečano proslavila 28. obletnico Rdeče armade.« *Ljudska pravica*, 26. februar 1946: 1.
- »Zdravniški kongres v Opatiji.« *Slovenski poročevalec*, 4. september 1946: 4.

Ostale serijske publikacije

Bowman Alfred C. »Ukaz št. 30.« *Uradni list zavezniške vojaške uprave*, 15. november 1945: 3–4.

Nečak, Dušan. »Od železne zaveske do zelene meje: Regija Alpe-Jadran 1945–1991, 1. del.« *Zgodovinski časopis* 52.2 (1998): 201–214.

»Odločba o ustanovitvi Slovenske filharmonije.« *Uradni list LRS*, 3. januar 1948: 7.

Ribizel, Tjaša. »Simfonični orkester radia Ljubljana 1945–1948.« *De musica disserenda* 7.2 (2011): 17–23.

»Razgovor z dirigentom Jakovom Cipcijem.« *Koncertni list* 1.1 (1951/1952): 35–36.

Priloga 1: Seznam koncertov Tržaške filharmonije

Seznam koncertov Tržaške filharmonije je pripravljen na podlagi pregledanih virov in literature; viri za posamezne koncerte so navedeni v zadnjem stolpcu tabele, iz njih so bili prevzeti datum in kraj koncerta ter izvajani program. V nekaterih primerih vsi navedeni podatki niso na voljo, zaradi česar je tabela na nekaterih mestih nepopolna. Prav tako v njej gotovo niso zabeleženi prav vsi koncerti Tržaške filharmonije: Orkester je ob navedenih nedvomno priredil še kakšen, v virih nedokumentiran priložnostni koncert ali krajši nastop (v okviru gostovanj, pa tudi sicer so večkrat nastopali na priložnostnih nenačrtovanih koncertih za delavce, v tovarnah ipd.). Na seznam koncertov prav tako niso vključeni simfonični koncerti, ki jih je orkester izvedel v okviru radijskega programa – čeprav so koncerte v neposrednem prenosu na radiu imeli, iz radijskih sporedov, objavljenih v dnevnem časopisju, velikokrat ni jasno razvidno, kdaj je bil koncert prenašan neposredno in kdaj so predvajali posnetek.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
1.	4. 10. 1945	Zagreb	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Dvořák, <i>Simfonija št. 8</i> v G-duru, op. 88	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 4. oktober 1945, str. 3.
2.	22. 10. 1945	Zagreb	Odak, <i>Herojska uvertura</i> Haydn, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v D-duru Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patefična</i>) Weber, <i>Uvertura</i> k operi <i>Oberon</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 22. oktober 1945, str. 5.
3.	7. 11. 1945	Zagreb	Beethoven, <i>Simfonija št. 3</i> v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>) Čajkovski, <i>Simfonija št. 5</i> v e-molu, op. 64	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 7. november 1945, str. 7.
4.	16. 11. 1945	Zagreb	Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Brahms, <i>Koncert za violino in orkester</i> v D-duru, op. 77 Schubert, <i>Simfonija št. 8</i> v h-molu (<i>Nedokončana</i>) Suk, <i>Pravljica, suita za orkester</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 16. oktober 1945, str. 8.
5.	14. 12. 1945	Ljubljana	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Osterc, <i>Mouvement symphonique</i> Debussy, <i>Preludij k favnovemu popoldnevu</i> Borodin, <i>V Srednji Aziji</i> Dvořák, <i>Simfonija št. 8</i> v G-duru, op. 88	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 14. december 1945, str. 10.
6.	19. 12. 1945	Ljubljana	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Osterc, <i>Mouvement symphonique</i> Debussy, <i>Preludij k favnovemu popoldnevu</i> Borodin, <i>V Srednji Aziji</i> Dvořák, <i>Simfonija št. 8</i> v G-duru, op. 88	<i>Slovenski poročevalec</i> , 19. december 1945, str. 7.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
7.	18. 1. 1946	Ljubljana	Škerjanc, <i>Dramatična uvertura</i> Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Concertni list, 14. december 1945, str. 12.
8.	27. 1. 1946	Ljubljana	Škerjanc, <i>Dramatična uvertura</i> Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>)	<i>Ljudska pravica</i> , 26. januar 1946, str. 6.
9.	28. 1. 1946	Ljubljana	Dvořák, <i>Koncertna uvertura Karneval</i> , op. 92 Hristić, <i>Ohridska legenda</i> Musorgski, <i>Noč na golem brdu</i> Kozina, <i>Balada Petrice Kerempuha</i> Beethoven, <i>Simfonija št. 7</i> v A-duru, op. 92	<i>Ljudska pravica</i> , 23. januar 1946, str. 6.
10.	februar 1946	Ljubljana	/v okviru večera sodobne slovenske opere/ Švara, <i>Veronika Deseniška</i> , 2. dejanje	<i>Slovenski poročevalec</i> , 12. februar 1946, str. 6
11.	8. 2. 1946	Ljubljana	Bravničar, <i>Kralj Matjaž</i> Škerjanc, <i>Koncert za violino in orkester</i> Arnič, <i>Gozdovi pojejo</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Concertni list, 8. februar 1946, str. 14.
12.	20. 2. 1946	Kranj	Rossini, <i>Uvertura k operi Seviljski brivec</i> Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Concertni list, 20. februar 1946, str. 16.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
13.	23. 2. 1946	Ljubljana	/v okviru proslave ob 28-letnici ustanovitve Rdeče armade/ Sovjetska himna Jugoslovanska himna Čajkovski, <i>Simfonija št. 5</i> v e-molu, op. 64 /koncert v Invalidskem domu/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 16. februar 1946, str. 1.
14.	konec februarja/začetek marca 1946	Trnovo		<i>Ljudska pravica</i> , 16. maj 1945, str. 4.
15.	1. 3. 1946	Ljubljana	Ipavec, <i>Serenada za godalni orkester</i> , 1. stavek Vivaldi, <i>Concerto grosso v d-molu</i> Corelli, <i>La follia</i> Beethoven, <i>Simfonija št. 3</i> v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>)	<i>Ljudska pravica</i> , 12. marec 1946, str. 5.
16.	3. 3. 1946	Radovljica	Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8 Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 6 Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Arnič, <i>Gozdovi pojejo</i>	<i>Slovenski poročevalec</i> , 26. februar 1946, str. 7.
17.	3. 3. 1946	Jesenice	Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8 Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 6 Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Arnič, <i>Gozdovi pojejo</i>	<i>Slovenski poročevalec</i> , 26. februar 1946, str. 7.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
18.	8. 3. 1946	Ljubljana	/v okviru proslave ob mednarodnem dnevu žena/ Beethoven Bravničar Borodin	<i>Ljudska pravica</i> , 10. marec 1946, str. 5.
19.	15. 3. 1946	Ljubljana	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Haydn, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v D-duru Čajkovski, <i>Simfonija št. 5</i> v e-molu, op. 64	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 15. marec 1946, str. 20.
20.	18. 3. 1946	Maribor	Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8 Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 6 Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Arnič, <i>Gozdovi pojejo</i>	<i>Slovenski poročevalec</i> , 13. marec 1946, str. 7.
21.	18. 3. 1946	Maribor	Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Corelli, <i>Koncert za violo in orkester</i> Musorgski, <i>Noč na golem brdu</i> Čajkovski, <i>Simfonija št. 5</i> v e-molu, op. 64	<i>Slovenski poročevalec</i> , 13. marec 1946, str. 7.
22.	19. 3. 1946	Tezno pri Mariboru	/koncert v tovarni letal/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 27. marec 1946, str. 6.
23.	19. 3. 1946	Ptuj	Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8 Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 6 Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patefična</i>)	<i>Slovenski poročevalec</i> , 15. marec 1946, str. 7.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
24.	19. 3. 1946	Celje	Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8 Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 6 Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burlaska</i> Čajkovski, <i>Simfonija</i> št. 6 v h-molu, op. 74 (<i>Patelična</i>)	<i>Slovenski poročevalec</i> , 15. marec 1946, str. 7.
25.	1. 4. 1946	Ljubljana	Borodin, <i>Simfonija</i> št. 2 v h-molu Čajkovski, <i>Suita</i> iz baleta <i>Hrestač</i> Grieg, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v a-molu	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 1. april 1946, str. 22.
26.	15. 4. 1946	Ljubljana	Dvořák, <i>Simfonija</i> št. 9 v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Mozart, <i>Simfonia concertante</i> v Es-duru, K 364 Mihevec, <i>Predigra k Planetom</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 15. april 1946, str. 24.
27.	27. 4. 1946	Ljubljana	/koncert v okviru proslave ob 5. obletnici ustanovitve OF/ Smetana, <i>Uvertura</i> k operi <i>Prodana nevesta</i> Osterc, <i>Suita za orkester</i> (<i>Religioso, Presto</i>) Arnič, <i>Pričakovanje</i> , simfonična pesnitev Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Dvořák, <i>Zlati kolovrat</i> , simfonična pesnitev Borodin, <i>Polovski ples</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 27. april 1946, str. 26.
28.	28. 4. 1946	Golnik	/koncert v zdravilišču na Golniku ob 5. obletnici ustanovitve OF/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 27. april 1946, str. 15.
29.	28. 4. 1946	Tržič	/koncert ob 5. obletnici ustanovitve OF/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 27. april 1946, str. 15.
30.	29. 4. 1946	Ljubljana	/koncert v Splošni bolnišnici v Ljubljani ob 5. obletnici ustanovitve OF/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 27. april 1946, str. 15.
31.	maj 1946	Škofja Loka	/nastop godalnega orkestra Tržaške filharmonije/	<i>Ljudska pravica</i> , 16. maj 1946, str. 4.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
32.	8. 5. 1946	Kamnik	Smetana, <i>Uvertura</i> k operi <i>Prodana nevesta</i> Smetana, <i>Vltava</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Osterc, <i>Suita za orkester (Religioso, Presto)</i> Čajkovski, <i>Suita</i> iz baleta <i>Hrestač</i> Arnič, <i>Gozdovi pojejo</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 8. maj 1946, str. 28.
33.	9. 5. 1946	Ljubljana	/koncert ob dnevu zmage/ Šostakovič, <i>Simfonija št. 7</i> v C-duru, op. 60 (<i>Leningrajska</i>) /koncert na prostem v Tivoliju/	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 9. maj 1946, str. 26.
34.	12. 5. 1946	Ljubljana	/koncert na prostem v Tivoliju/	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 29.
35.	16. 5. 1946	Beograd	Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patefična</i>) Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Mozart, <i>Simfonia concertante</i> v Es-duru, K 364 Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	<i>Slovenski poročevalec</i> , 24. maj 1946, str. 3.
36.	19. 5. 1946	Beograd	/koncert za sindikate, vojsko in delavstvo/ Beethoven, <i>Simfonija št. 7</i> v A-duru, op. 92 Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 19. maj 1946, str. 35.
37.	20. 5. 1946	Beograd	/koncert za sindikate, vojsko in delavstvo/ Dvořák, <i>Koncertna uvertura Karneval</i> , op. 92 Hristić, <i>Ohridska legenda</i> Beethoven, <i>Simfonija št. 3</i> v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>) Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 20. maj 1946, str. 35.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
38.	21. 5. 1946	Beograd (Zemun)	Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci</i> I, Koncertni list, 21. maj 1946, str. 36.
39.	23. 5. 1946	Beograd	Beethoven, <i>Uvertura Koriolan</i> , op. 62 Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in</i> <i>orkester</i> v g-molu, op. 25 Dvořák, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v h- molu, op. 104 Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci</i> I, Koncertni list, 23. maj 1946, str. 37. <i>Borba</i> , 26. maj 1946, str. 3.
40.	24. 5. 1946	Beograd	/koncert za sindikate/ Beethoven, <i>Uvertura Koriolan</i> , op. 62 Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Dvořák, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v h- molu, op. 104 Osterc, <i>Suita za orkester (Presto)</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci</i> I, Koncertni list, 24. maj 1946, str. 38. <i>Politika</i> , 26. maj 1946, str. 4.
41.	25. 5. 1946	Beograd	/koncert v zvezni skupščini ob Titovem rojstnem dnevu/	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.
42.	27. 5. 1946	Niš		AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946. Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drob- nih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci</i> I, str. 38.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
43.	28. 5. 1946	Niš	/koncert za sindikate/	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946. Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drob- nih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , str. 38.
44.	29. 5. 1946	Niš	/koncert za Jugoslovansko armado/	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946. Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drob- nih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , str. 38.
45.	29. 5. 1946	Niš	/koncert popularnejšega značaja na prostem/	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 35.
46.	31. 5. 1946	Skopje	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 31. maj 1946, str. 40.
47.	1. 6. 1946	Skopje	Beethoven, <i>Simfonija št. 3</i> v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>) Dvořák, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v h- molu, op. 104 Bersa, <i>Dramatična uvertura</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drob- nih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Kon- certni list, 1. junij 1946, str. 41.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
48.	2. 6. 1946	Skopje	Beethoven, <i>Uvertura Koriolan</i> , op. 62 Mozart, <i>Sinfonia concertante</i> v Es-duru, K 364 Hristić, <i>Ohridska legenda</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i> /koncert za jugoslovansko vojsko/	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 2. junij 1946, str. 41.
49.	2. 6. 1946	Skopje		AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.
50.	4. 6. 1946	Bitolj	Dvořák, <i>Sinfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i> /koncert za jugoslovansko vojsko/	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 4. junij 1946, str. 41.
51.	6. 6. 1946	Beograd (Zemun)	Dvořák, <i>Sinfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Hristić, <i>Ohridska legenda</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 6. junij 1946, str. 42.
52.	8. 6. 1946	Novi Sad	Čajkovski, <i>Sinfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 8. junij 1946, str. 43.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
53.	9. 6. 1946	Novi Sad	Beethoven, <i>Uvertura Koriolan</i> , op. 62 Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Mozart, <i>Simfonija koncertante</i> v Es-duru, K 364 Dvořák, <i>Concertna uvertura Karneval</i> , op. 92	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 9. junij 1946, str. 44.
54.	10. 6. 1946	Novi Sad	Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i> Osterc, <i>Suita za orkester (Presto)</i> Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 10. junij 1946, str. 44.
55.	11. 6. 1946	Subotica	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Mozart, <i>Simfonija koncertante</i> v Es-duru, K 364 Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 11. junij 1946, str. 46.
56.	12. 6. 1946	Subotica	Beethoven, <i>Simfonija št. 3</i> v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>) Mendelssohn-Bartholdy, <i>Koncert za klavir in orkester</i> v g-molu, op. 25 Bersa, <i>Dramatična uvertura</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci I</i> , Koncertni list, 12. junij 1946, str. 46.
57.	13. 6. 1946	Sombor	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i> Brahms, <i>Koncert za violino in orkester</i> v D-duru, op. 77 Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>)	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci II</i> , Koncertni list, 13. junij 1946, str. 1.
58.	15. 6. 1946	Osijek	/koncert na prostem za sindikate in vojsko/ Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Bravničar, <i>Slovenska plesna burleska</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946. <i>Glas Slavonije</i> , 19. junij 1946, str. 5.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
59.	15. 6. 1946	Osijek	Bersa, <i>Dramatična uvertura</i> Dvořák, <i>Koncert za violončelo in orkester</i> v h-molu, op. 104 Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Viljem Tell</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci II</i> , Koncertni list, 15. junij 1946, str. 3.
60.	17. 6. 1946	Zagreb		AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), mapa II, »Poročilo o turneji po Jugoslaviji«, 19. junij 1946.
61.	30. 6. ali 1. 7. 1946	Ljubljana	/koncert ob obisku albanskega predsednika vlade/	AS 1864 (Komanda vojne oblasti), t. e. 321 (Komanda mesta Trst), mapa I, »Dopis Predsedstva Vlade LRS Tržaški filharmoniji«, 2. julij 1946.
62.	25. 8. 1946	Opatija	Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Smetana, arija iz 3. dejanja <i>Prodane neveste</i> Puccini, <i>Romanca</i> iz 3. dejanja <i>La Boheme</i> Dvořák, <i>Koncertna uvertura Karneval</i> , op. 92 Cilea, arija iz 1. dejanja <i>Adriane Lecouvreur</i> Verdi, arija <i>Ave Maria</i> iz <i>Otella</i> Puccini, arija <i>Nekega lepega dne</i> iz <i>Madame Butterfly</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Semiramide</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Cipci II</i> , Koncertni list, 25. avgust 1946, str. 9.
63.	1. 9. 1946	Opatija		<i>Glas Istre</i> , 20. avgust 1946, str. 3.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
64.	8. 9. 1946	Opatija	Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Smetana, <i>Vltava</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Semiramide</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Čipci II</i> , Koncertni list, 8. september 1946, str. 10.
65.	10. 9. 1946	Reka	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Smetana, <i>Vltava</i> Fibich, <i>V noči</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Čipci II</i> , Koncertni list, 10. september 1946, str. 10.
66.	14. 9. 1946	Pazin	Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Smetana, <i>Vltava</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i>	<i>Glas Istre</i> , 17. september 1946, str. 3. <i>Il Lavoratore</i> , 19. september 1946, str. 2.
67.	16. 9. 1946	Opatija	/koncert v okviru zdravniškega kongresa/	<i>Slovenski poročevalec</i> , 4. september 1946, str. 4.
68.	23. 9. 1946	Piran	Čajkovski, <i>Simfonija št. 6</i> v h-molu, op. 74 (<i>Patetična</i>) Smetana Borodin Rossini	<i>Il Lavoratore</i> , 26. september 1946, str. 2.
69.	24. 9. 1946	Izola	/koncert za sindikate tovarn Ampelea in Arri-goni/	<i>Ljudska pravica</i> , 3. oktober 1946, str. 6.
70.	25. 9. 1946	Izola		<i>Il Lavoratore</i> , 26. september 1946, str. 2.
71.	26. 9. 1946	Koper	Dvořák, <i>Simfonija št. 9</i> v e-molu, op. 95 (<i>Iz Novega sveta</i>) Fiorillo, <i>Caprice</i> Smetana, <i>Vltava</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i>	Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov, <i>Vita artistica di Jakob Čipci II</i> , Koncertni list, 26. september 1946, str. 11.

Št.	Datum	Kraj	Program	Vir
72.	konec septembra/ začetek oktobra 1946	Portorož	/koncert za Jugoslovansko armado/	<i>Glas Istre</i> , 15. oktober 1946, str. 3.
73.	2. 10. 1946	Buje	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Smetana, <i>Vltava</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Semiramide</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i> Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8	<i>Glas Istre</i> , 6. oktober 1946, str. 3.
74.	3. 10. 1946	Umag	Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Seviljski brivec</i> Smetana, <i>Vltava</i> Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Semiramide</i> Fiorillo, <i>Caprice</i> Borodin, <i>Polovski plesi</i> iz opere <i>Knez Igor</i> Dvořák, <i>Slovanski ples</i> št. 8	<i>Glas Istre</i> , 6. oktober 1946, str. 3. AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 65.
75.	6. 10. 1946	Piran	Beethoven, <i>Sinfonija</i> št. 3 v Es-duru, op. 55 (<i>Eroica</i>) Rossini, <i>Uvertura</i> k operi <i>Semiramide</i> Dvořák, <i>Koncertna uvertura Karneval</i> , op. 92 Bevilacqua, <i>Danza burlesca</i>	<i>Glas Istre</i> , 15. oktober 1946 str. 3.
76.	30. 10. 1946	Bled	/nastop na maši zadušnici za padlim Lakoto/ Hej Slovani	AS 1583 (Mestni osvobodilni svet Trst), t. e. 17 (Arhiv Tržaške filharmonije), »Sedute del Comitato Direttivo O. F. T.«, str. 77.

Priloga 2: Abecedni seznam članov Tržaške filharmonije

Seznam je sestavljen v predvsem na podlagi matičnih listov, ohranjenih v arhivu Tržaške filharmonije, nekateri člani pa so bili identificirani tudi na podlagi drugih ohranjenih dokumentov iz istega arhiva. Za nekatere posameznike, ki se prav tako omenjajo v navedenih dokumentih, članstva v orkestru ni mogoče z gotovostjo potrditi (npr. v primeru, ko jim je bilo poslano pismo z navedbo pogojev za sodelovanje v orkestru, njihovega odgovora pa v arhivu ni moč najti); ti so navedeni na posebnem seznamu. Z zvezdico so označeni člani, za katere je moč potrditi, da so se Tržaški filharmoniji pridružili pred prvim koncertom 4. oktobra 1945 v Zagrebu, podčrtani pa so tisti, ki so v januarju 1948 iz radijskega orkestra prešli v Slovensko filharmonijo.

1. Balestri, Ettore (violina)	31. De Cilia, Lionello (timpani)
2. Barilli, Enzo (violončelo)	32. *Degrassi, Bruno (klavir)
3. Barzano, Dante (violončelo)	33. *Ferraro, Mario (violina)
4. <u>*Beccari, Eugenio</u>	34. Fort, Sergio (violina)
5. Bendettelli, Glauco (rog)	35. Franzosi, Mario (kontrabas)
6. Benedettelli, Livio (oboa)	36. *Gastaldello, Felice (viola)
7. Benedettelli, Ubaldo (fagot)	37. <u>*Gavazzo, Giacinto (violina)</u>
8. Berlendis, Gian Maria	38. Gentili, Isaia (violončelo)
9. <u>Bertolini, Gianni (violina)</u>	39. <u>Giorgini, Valter (violina, viola)</u>
10. *Bertuzzi, Vasco (kontrabas)	40. Girlanda, Luigi
11. <u>*Bettinelli, Bruno (rog)</u>	41. *Goos, Galliano (kontrabas)
12. *Bettinelli, Aldo	42. *Gruden, Ernesto (flavta)
13. Bianchi, Luigi (rog)	43. <u>Guareschi, Alfio (flavta)</u>
14. Biasetto, Guglielmo (violina)	44. Guidi, Alberico
15. *Bigotti, Giovanni (oboa)	45. *Janelli, Orlando
16. Bisotti, Everardo (viola)	46. *Janković, Paolo (violina)
17. *Bizjak, Giusto (tolkala)	47. *Kalc, Jožica (violina)
18. Boari, Leonardo (violončelo)	48. Kocjančič, Dragica (violina)
19. *Böhm, Bruno (viola)	49. Kolenc, Bruno (violina)
20. Bonazzi, Tomaso (trobenta)	50. *Krecich, Karlo (violina)
21. <u>Borzatta, Simone (violina)</u>	51. *Kuhačević, Karlo (violina)
22. <u>*Bottazzi, Alfredo (oboa, angleški rog)</u>	52. <u>Lipeti, Eugenio (rog)</u>
23. *Braidotti, Fiorello (klarinet)	53. Lolli, Roberto (pozavna)
24. *Calligaris, Luciano (violina)	54. Lorigo, Antonio
25. <u>*Cappone, Giusto (viola)</u>	55. Lusardi, Argeo (rog)
26. <u>*Cipci, Jakov (dirigent)</u>	56. Macchinizzi, Edgardo (violina)
27. <u>Colli, Bruno (violina)</u>	57. Marani, Emo (klarinet)
28. <u>Conti, Benedetto (violina)</u>	58. <u>*Marcellini, Carlo (violončelo)</u>
29. Cremaschi, Gian Luigi (fagot)	59. *Marcello, Benedetto (violina)
30. *Dario, Giovanni	60. Mazzoleni, Camillo (violončelo)
	61. *Micheli, Francesco

62. *Miličević, Franjo (kontrabas)	77. *Repini, Roberto (violončelo)
63. Morcia, Giuseppe (fagot)	78. <u>Rupel, Karlo</u> (violina)
64. Neri, Narciso (violina)	79. Santamaria, Luigi (viola)
65. *Nicoletti, Alberto (flavta)	80. Scanniello, Giuseppe
66. *Noviello, Arcangelo (flavta)	81. *Sheleznik, Giuseppe
67. *Osvaldella, Mario	82. Silotti, [?]
68. *Pacar, Karlo (violina)	83. Solero, Bruno (violina)
69. Pacchiorri, Carlo	84. Sommelli, [?]
70. <u>Palazzi, Primo</u> (viola)	85. Speri, [?]
71. *Pavan, Bruno (rog)	86. Tommasi, Angelo (violina)
72. Pecher, Augusto	87. *Tosello, Gino (viola)
73. Persico, Alberto (violina)	88. *Valcini, Antonio (violina)
74. *Petronio, Tullio	89. *Veccia, Luigi (violončelo)
75. *Piatti, Alfredo (violina)	90. Virgili, Mario (basovski klarinet)
76. *Repini, Mario (violina)	91. *Viviani-Ferraro, Laura (harfa)

Omembe posameznikov, katerih članstva v Tržaški filharmoniji ni bilo moč dokončno potrditi

1. Albini, [?]
2. Baggi, [?]
3. Bettinelli, Giorgio
4. Bilus, [?]
5. Bracco, [?]
6. Callegaro, Venicio
7. Canciani, [?]
8. Casale, [?]
9. Castiglioni, Arnaldo
10. Colline, [?]
11. Giardini, [?]
12. Gori, [?]
13. Labate, [?]
14. Musesti, [?] (violina)
15. Orlando, [?]
16. Paolin, [?]
17. Pellegrini, [?]

SUMMARY

The Trieste philharmonic orchestra was established during the reorganisation of the Trieste musical institutions, carried out by the Allied forces in the summer of 1945. Both the orchestra's foundation and its later activities were closely connected with the pending Trieste question, which, at the time, as one of the key political issues in Europe, occupied the attention of the international diplomatic community.

On 1 May 1945, the Yugoslav partisan army marched into Trieste. Forced to relinquish the city to the Western Allies approximately a month later, the Yugoslav government engaged in an intense diplomatic struggle to regain permanent control over it. The diplomatic endeavours were accompanied by extensive political propaganda (designed for both domestic and foreign audiences), within which the newly founded Trieste Philharmonic played a significant role.

Following its foundation, the orchestra (almost entirely composed of Italian musicians) was immediately transferred to Yugoslavia to first perform in Zagreb and Ljubljana. In May 1946, when the diplomatic activities to resolve the Trieste question reached their peak, the Trieste Philharmonic was engaging in a propaganda tour in Serbia and Macedonia. The concerts that the orchestra gave during this tour turned into exemplary political

manifestations demanding that Trieste be annexed to Yugoslavia. They were accompanied by intensive newspaper propaganda as well.

The orchestra seemed to have somehow lost its purpose when, in the beginning of July 1946, the Big Four reached an agreement on how to solve the Trieste question. Even though, during the peace conference in Paris (29 July – 15 October, 1946), the Trieste Philharmonic was touring in Istria (which, at the time, was a part of Zone B in Julian March, a disputed territory between Yugoslavia and Italy), this tour did not attract as much attention as the previous one.

When the Paris peace conference concluded, the orchestra had no actual reason to exist anymore: Since its commitments had been fulfilled, in December 1946, the Trieste Philharmonic was dissolved. However, the members who chose to were, after passing an audition, warmly welcomed into professional Yugoslav orchestras and thus able to stay in the country. In this way, they had a remarkable impact on the Yugoslav musical scene for years following the Trieste Philharmonic.

However, despite its significant contribution to the Yugoslav musical scene, in its historical context, the Trieste Philharmonic had been formed with a clear political purpose. Therefore, the orchestra and its concerts went down in history principally as a prime example of political propaganda and political manipulation in music.